

SKIVE ØVELSESPLADS

DRIFTS- OG PLEJEPLAN 2018-2033

Titel:	Drifts- og plejeplan for Skive Øvelsesplads 2018-2032	Godkendelse:	Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse
Adresse:	Sdr. Boulevard 15, 7800 Skive	Fotos:	Michael Sand og Rambøll Danmark A/S
Udgivelse:	Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse 2018	Layout:	Rambøll Danmark A/S
Udarbejdelse:	Kristine Kjørup Rasmussen, Nikolaj Hedegaard Correll og Peter Mæhl, Rambøll Danmark A/S	Produktion:	PE Offset A/S
ISBN:		ISBN:	978-87-92898-30-2
Kvalitetssikring:	Catrina Kristensen og Henrik Olsen, Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse	Internetversion:	Drifts- og Plejeplanen kan findes i elektronisk format på www.ejendomsstyrelsen.dk .

INDHOLD

LÆSEVEJLEDNING	8
1. RESUMÉ	10
2. INDLEDNING	11
2.1 Forsvarsministeriets drifts- og plejeplaner	11
2.1.1 Formål og målgruppe	12
2.1.2 Indhold	12
2.1.3 Revision, ændringer og tillæg	12
2.1.4 Planproces	13
2.1.5 Planperiode	13
2.1.6 Virkning, retsbaggrund og myndighedsinddragelse	13
2.1.7 Relation til lovgivning	14
2.1.8 Relation til generelle retningslinjer	14
2.1.9 Relation til Forsvarsministeriets strateginotater	15
2.1.10 Militærnatur	15
2.1.11 Konkret implementering	15
2.2 Konkret om drifts- og plejeplanen for Skive Øvelsesplads	16
2.2.1 Kort beskrivelse af øvelsespladsen	16
2.2.2 Drifts- og plejeplan for Skive Øvelsesplads 2018-2033	17
3. MÅLSÆTNING	18
3.1 Forsvarsministeriets generelle driftsmålsætninger	18
3.1.1 Militær anvendelse	18
3.1.2 Naturbeskyttelse	18
3.1.3 Publikumshensyn	19
3.2 Konkrete driftsmålsætninger for Skive Øvelsesplads	19
3.2.1 Militære målsætninger	20
3.2.2 Naturbeskyttelse	21
3.2.3 Publikumshensyn	22
4. STATUS	23
4.1 Historie	23
4.2 Landskab og geologi	23
4.3 Ejendomsoversigt og kortgrundlag	25
4.3.1 Øvelsespladsen og dens inddeling	25
4.3.2 Arealfordeling	25
4.3.3 Naboforhold	25
4.3.4 Kortmaterialer	25
4.4 Militær anvendelse	26
4.5 Naturbeskyttelse	27
4.5.1 Vandområder	27

4.5.2 Bilag IV-arter	27
4.5.3 Nationalt beskyttet natur	29
4.5.4 Fredninger	32
4.5.5 Fredede arter	32
4.5.6 Fredede fortidsminder	32
4.5.7 Beskyttede sten- og jorddiger	33
4.5.8 Fredskov	33
4.5.9 Øvrige naturforhold	34
4.5.10 Invasive arter	35
4.6 Publikumshensyn	36
5. ANALYSE	37
5.1 Evaluering af drifts- og plejeplan 2002 -2016	37
5.1.1 Rydning	38
5.1.2 Slåning	40
5.1.3 Græsning	41
5.1.4 Hedepleje	42
5.1.5 Hydrologi	42
5.1.6 Kultivering	43
5.1.7 Invasive arter	43
5.1.8 Øvrige aktiviteter	44
5.2 Analyse af ny indsats	44
5.2.1 Videreførelse af aktiviteter	45
5.2.2 Rydning	45
5.2.3 Græsning	46
5.2.4 Slåning	46
5.2.5 Hydrologi	47
5.2.6 Skovdrift og beplantningspleje	47
5.2.7 Forstyrrelser som følge af øvelsesaktivitet	49
5.2.8 Invasive arter	49
5.2.9 Beskyttede arter, herunder bilag IV-arter	51
5.2.10 Publikumsinteresser	52
5.2.11 Monitorering	52
6. VISIONER	53
7. AKTIVITETER	62
7.1 Rydning	63
7.2 Slåning	64
7.3 Græsning	66
7.4 Hedepleje	66
7.5 Hydrologi	67
7.6 Kultivering	68
7.7 Beplantningspleje	68
7.8 Hugst og foryngelse	69
7.9 Invasive plantearter og problemarter	69

7.10 Fortidsminder	70
7.11 Publikumshensyn	71
7.12 Ikke-modelbeskrevne aktiviteter	71
8. REFERENCER	74
9. BILAG	76
9.1 Artsliste for Skive Øvelsesplads	76
9.2 Forsvarsministeriets generelle visioner for arealudviklingen	80
9.2.1 Landskabstyper	82
9.2.2 Naturudviklingstyper	84
9.2.3 Skovudviklingstyper	84
9.3 Modeller	84
9.4 Retningslinjer for Forsvarsministeriets anvendelse af skyde- og øvelsesterræner	92
9.5 Kommentarer til ekstern høring	93
9.5.1 Baggrund	93
9.5.2 Høringssvar Miljøstyrelsen	94
9.5.3 Høringssvar Slots- og Kulturstyrelsen	94
9.5.4 Høringssvar Viborg Kommune	94
9.5.5 Høringssvar Skive Kommune	94
9.5.6 Høringssvar (fulde ordlyd)	95
9.6 Kort over skovudviklingstyper	98
KORTBILAG 1	INDSTIK
KORTBILAG 2	INDSTIK

LÆSEVEJLEDNING

Drifts- og plejeplanen gennemgår de overordnede mål for Skive Øvelsesplads, status samt hvilke langsigtede visioner for driften de beskrevne aktiviteter skal understøtte.

Planen beskriver i indledningen baggrunden for udarbejdelse af drifts- og plejeplaner på Forsvarsministeriets terræner og specifikt for Skive Øvelsesplads. I afsnittet om målsætninger beskrives herefter de kort- og langsigtede mål for Skive Øvelsesplads, opdelt i strategiske, taktiske og operationelle mål for henholdsvis den militære anvendelse, naturbeskyttelsen og de rekreative forhold.

Den nuværende status for øvelsespladsen er grundlaget for en analyse af den prioriterede indsats, der skal iværksættes i den kommende planperiode. Kapitel 4 om status indeholder således en beskrivelse af øvelsespladsens historie, geologi, ejendomsforhold, militære aktiviteter, arealanvendelse, naturværdier samt en beskrivelse af publikumsadgang.

Planens analysedel omfatter både en opsamling på den udarbejdede evaluering af den tidligere

drifts- og plejeplan (FES, 2014) og en redegørelse for, hvilken ny indsats der skal gennemføres i indeværende planperiode. Indsatsen bygger desuden på de langsigtede visioner, der knytter sig konkret til Skive Øvelsesplads, medens generelle visioner for Forsvarsministeriets terræner gennemgås i Bilag 9.2.

Til sidst beskrives i tabelform de konkrete aktiviteter, der danner grundlaget for realisering af de beskrevne indsatser. Aktiviteterne bygger på en række modeller (metoder til naturpleje), der findes beskrevet i Bilag 9.3. Retningslinjer for Forsvarsministeriets anvendelse af skyde- og øvelsesterrenerne fremgår af Bilag 9.4. Kommentarer til den eksterne høring gennemgås i Bilag 9.5, og det beskrives, hvordan kommentarerne eventuelt har haft indflydelse på planens aktiviteter. Selve høringssvarene fremgår af Bilag 9.6.

Hvert kapitel (undtagen kapitel 1) indledes med en kort opsummering af kapitlets væsentligste indhold. Denne opsummering fremgår med kursor.

1. RESUMÉ

Siden 1991 er der for en række af Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesområder udarbejdet drifts- og plejeplaner med henblik på at sikre rammerne for uddannelse og træning af militære enheder under realistiske vilkår og samtidig tilgodeses hensynet til naturbeskyttelse og rekreative interesser. Planerne udarbejdes i henhold til Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses bestemmelse for drifts- og plejeplaner (FBE, 2011). Målsætningen for driften af Forsvarsministeriets arealer er sammensat af mål for henholdsvis militær anvendelse, naturbeskyttelse og publikumshensyn. Disse forskelligartede mål er formuleret og prioriteret i drifts- og plejemålsætningerne for de enkelte terræner og på grundlag af Forsvarsministeriets øvrige generelle retningslinjer udmøntet i en række arealtilknyttede plejemålsætninger.

Nærværende drifts- og plejeplan fastsætter rammen for udviklingen af Skive Øvelsesplads for perioden 2017-2032. Skive Øvelsesplads udgør i alt ca. 688 ha.

Planen fastsætter som et grundlæggende mål at bevare Skive Øvelsesplads med det nuværende halvåbne og åbne slette- og hedelandskab sammen med centrale skovområder som grundlag for et velfungerende militært uddannelses-

sessted. De primære militære brugere af Skive Øvelsesplads er enheder garnisoneret på Skive Kaserne. Særligt i forhold til overdrevssarealerne i Kærgård og ved Pynten samt heden på Dommerby Hede sættes målet for naturbeskyttelses højt, ligesom der er knyttet enkelte rekreative interesser til øvelsespladsen.

Forekomsten af invasive arter på øvelsespladsen vurderes at være af mindre betydning, selv om der fortsat vil blive bekæmpet gyvel flere steder. Selve indsatsen på øvelsespladsen formuleres i planens kapitel 7. Modellerne for hvordan indsatsen skal gennemføres, er som udgangspunkt fastlagt ud fra Forsvarsministeriets generelle retningslinjer for forvaltning af de forskellige arealtyper. Modellerne omsættes til konkrete aktiviteter, hvor der for Skive Øvelsesplads jævnfør ovenstående er tale om slåning med opsamling på slettearealerne, rydning af trævækst og slåning på engene, rydning af trævækst på områder, der ikke slås, etablering af urørt skov og oprensninger og anden pleje af vandhuller. Derudover gennemføres der aktiviteter, der ikke er beskrevet via en fastlagt model, herunder generelt oprydning af tekniske anlæg, der ikke er i brug.

2. INDLEDNING

Dette kapitel beskriver baggrunden for drifts- og plejeplaner på Forsvarsministeriets arealer generelt, herunder formålet med planlægningen, planprocessen og retsvirkning af planen. Desuden beskrives den konkrete baggrund for drifts- og plejeplanen for Skive Øvelsesplads.

Gennem de sidste 100 år er en række områder i Danmark blevet udlagt til militære formål, hvoraf en stor del udgør skyde- og øvelsesterræner. Forsvarsministeriet råder således i dag over et samlet areal på ca. 31.500 ha, hvoraf størstedelen udgøres af nogle få, meget store terræner. En stor del af arealerne er naturområder eller tidligere landbrugsarealer, der ikke for nylig har været i omdrift. Der er også en del arealer, der er bortforpagtet til ekstensivt landbrug eller drives som skov. Den primære målsætning for arealerne er anvendelsen til militære uddannelsesformål. Dernæst prioriteres naturbeskyttelse, herunder konvertering til mere naturnær skovdrift. Endeligt gælder, at Forsvarsministeriets arealer åbnes for publikum, når dette kan forenes med de militære og naturmæssige målsætninger. For langsigtet at kunne tilgodese de forskellige interesser, der er tilknyttet terrænerne, er det afgørende at sikre en effektiv og målrettet planlægning, hvilket er en høj prioritet hos Forsvarsministeriet.

2.1 Forsvarsministeriets drifts- og plejeplaner

Siden 1991 er der udarbejdet drifts- og plejeplaner for Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesterræner med henblik på at sikre mulighederne for den nødvendige uddannelse og træning af enheder under så realistiske forhold som muligt og samtidig tilgodese hensynet til naturlovgivning og rekreative interesser. Der foreligger i dag 44 gældende drifts- og plejeplaner. Drifts- og plejeplanerne udarbejdes af Forsvarsministeriet og er et af de vigtige redskaber til at implementere Forsvarsministeriets miljø- og energistrategi 2016-2020 (Forsvarsministeriet, 2016) og til at gennemføre en arealforvaltning, der sikrer de mange interesser, der knytter sig til militære terræner med uddannelses- og øvelsesmæssige behov.

Der er med nærværende plan sikret, at eksisterende lovmæssige bindinger er overholdt. Ved nye væsentlige bindinger kan planerne tilpasses, eventuelt via tillæg. Mindre ændringer, særligt af militær interesse, kan gennemføres uden tillæg. Planerne udarbejdes i henhold til Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses generelle retningslinjer for udarbejdelse af drifts- og plejeplaner (FBE, 2011).

Drifts- og plejeplanerne omhandler i princippet alle forhold, der knytter sig til forvaltningen af Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesterræner. Støjforhold fra militære aktiviteter behandles dog ikke i planerne, men henhører under særlig regulering (Miljø- og Fødevarerministeriet, 2015).

2.1.1 Formål og målgruppe

Formålet med drifts- og plejeplanerne er at sikre et for Forsvarsministeriet bindende dokument, der

- beskriver de militære, naturbeskyttelses- og publikumsmæssige målsætninger, der knytter sig til terrænet,
- fremlægger en status for terrænernes naturværdier og anvendelse,
- foretager en analyse af, hvordan målsætningerne bedst tilgodeses og forenes,
- opstiller visioner for den langsigtede udvikling af terrænerne,
- fastlægger generelle modeller og konkrete aktiviteter for forvaltningen i planperioden, og
- sikrer ejerskab blandt såvel interne som eksterne bidragsydere gennem inddragelse i tilblivelsesprocessen.

De primære modtagere af drifts- og plejeplanerne er den til enhver tid driftsansvarlige myndighed hos Forsvarsministeriet samt de militære brugere. Hertil kommer civile myndigheder, frem for alt kommunerne, som med drifts- og plejeplanen opnår et solidt og veldokumenteret udgangspunkt for administrationen af lovgivning på terrænerne - særligt lovgivning om planlægning, miljømål, naturbeskyttelse og vandløb. Endelig er planerne rettet mod offentligheden, herunder ikke mindst lokale interessenter, der ønsker at anvende terrænerne til rekreative formål.

2.1.2 Indhold

Drifts- og plejeplanerne er udarbejdet, så de bliver så operationelle som muligt. De beskrivende afsnit refererer fortrinsvis til allerede publiceret eller på anden måde tilgængelig information, fx tidligere drifts- og plejeplaner. Samtidig er det hensigten, at planerne for at bevare størst mulig aktualitet ikke beskriver forskrifter og målsætninger, der er stærkt foranderlige. Dette gælder

ikke mindst de militære målsætninger, der har vist sig at kunne ændres over kort tid. Drifts- og plejeplanerne refererer under normale omstændigheder til de strateginotater, som Forsvarsministeriets underliggende myndigheder udarbejder og løbende reviderer for alle Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesterræner.

Drifts- og plejeplanerne er den ramme, der skal sikre, at målsætninger og aktiviteter på det enkelte terræn samordnes med den konkrete indsats på naturbeskyttelsesområdet.

Konkrete projekter skal formuleres separat og i hvert enkelt tilfælde vurderes og behandles ved den til enhver tid relevante myndighed.

Drifts- og plejeplanerne følger en kapitelstruktur, hvor målsætningerne vægtes højt, således at disse på baggrund af et analyseafsnit nemt og overskueligt kan omsættes til egentlige aktiviteter. En gennemgående struktur i planerne er opdeling i følgende tre prioriteringer:

1. Militæranvendelse: Uddannelse og træning af personel og udvikling af materiel.
2. Naturbeskyttelse: Bevarelse og genskabelse af naturværdier. Herunder behandles også fortidsminder.
3. Publikumshensyn: Adgang, information og formidling.

2.1.3 Revision, ændringer og tillæg

Opdatering og revision af drifts- og plejeplanerne foregår således, at den nye plan træder i kraft, senest når planperioden for den eksisterende plan udløber. Der kan dog blive tale om, at planerne revideres halvvejs i planperioden. Revisionen består i en evaluering af den foregående planlægning og indsats samt en opdatering af status, herunder også eventuel opdatering af lovmæssige krav. På grundlag heraf indstilles eller videreføres eksisterende aktiviteter, ligesom

der kan gennemføres nye. Revisionen består desuden af opdatering af kortmateriale.

Ændringer i planer, der ikke umiddelbart forestår revision, kan gennemføres af Forsvarsministeriet efter behørig inddragelse af eksterne parter, herunder civile myndigheder. Ligeledes kan der udarbejdes tillæg for specifikke, afgrænsede temaer.

2.1.4 Planproces

Revision og udarbejdelse af drifts- og plejeplanerne indebærer en række faser: igangsættelse, indsamling af data og materiale, formulering, høring, beslutning og publicering og endelig implementering. Interne brugere og eksterne bidragsydere inddrages via høring og konsultation med henblik på identificering af forslag og ønsker til planlægningen samt indsamling af relevante data fra forskningsinstitutioner, myndigheder, nabolodsejere og interesseorganisationer. Inddragelsen sker dels formelt og dels uformelt. Ansvar for planprocessen, der er nærmere beskrevet i Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses generelle retningslinjer for udarbejdelse af drifts- og plejeplaner (FBE, 2011), påhviler Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse.

2.1.5 Planperiode

Planperioden for drifts- og plejeplanerne er fastsat til 15 år, og konkrete plandispositioner tilrettelægges indenfor denne tidsramme. Der er for nogle aktiviteter tale om en kortere implementeringsfrist, hvilket fremgår af aktivitetsskemaet.

2.1.6 Virkning, retsbaggrund og myndighedsinddragelse

Drifts- og plejeplanerne er ikke juridisk bindende, og en række af de aktiviteter, planerne beskriver, kræver dispensation og/eller tilladelse mv. i henhold til dansk lovgivning, herunder lovgivning, der er en udmøntning af internationale direktiver mv. Ved inddragelse af interessenter i tilblivelsesprocessen har Forsvarsministeriet dog en berettiget forventning om, at myndighedsbehandlingen af sådanne dispositioner vil ske med udgangspunkt i drifts- og plejeplanen og dermed smidigt og hurtigt. Tilsvarende ønskes det, at planerne kan blive en platform for samarbejde mellem Forsvarsministeriet og lokalsamfundet og bidrage til gensidig forståelse for terrænernes drift, pleje og flersidige anvendelse.

2.1.7 Relation til lovgivning

Forsvarsministeriets drifts- og plejeplaner beskriver ikke de lovmæssige bindinger, der har betydning for det enkelte terræn, herunder de konkrete forhold, der gælder i form af fx udpegning af beskyttede naturtyper (naturbeskyttelsesloven), fredskov (skovloven) og fortidsminder (museumsloven). Lovene er indarbejdet i Forsvarsministeriets egne bestemmelser, der ligger til grund for drifts- og plejeplanerne. Vurderingen af krav om myndighedsbehandlinger af drifts- og plejetiltag, projekter, anlæg mv. er en fast etableret del af Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses sagsbehandling, hvormed indholdet af de enkelte aktiviteter ikke behøver en nærmere beskrivelse i drifts- og plejeplanerne. Eksempler på projekter, der kræver myndighedsbehandling, er opstilling af faste og midlertidige anlæg, plejetiltag der medfører tilstandsændringer som fx ændring af hydrologi, etablering af nye beplantninger, rydning af eksisterende beplantninger, deponi af materialer til vejvedligehold mv.

Derudover beskriver de landsdækkende statslige vandplaner, hvilken indsats og hvilke virkemidler der skal til for at sikre et godt vandmiljø i

området, og de udgør desuden grundlaget for opstilling af mål for, hvordan miljøtilstanden skal være i områdets søer, vandløb, kystvande og grundvand. Forsvarsministeriet bidrager med virkemidlerne, hvor det er relevant (fx ændre vedligeholdelse eller restaurere vandløb, etablere nye vådområder og udlægge randzoner).

2.1.8 Relation til generelle retningslinjer

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse har primo 2011 udarbejdet syv bestemmelser, der fungerer som generelle retningslinjer for fx skovdrift, drift og pleje af landbrugsarealer og lysåbne naturarealer, samt forebyggelse og bekæmpelse af invasive arter (FBE, 2011). Disse retningslinjer udgør sammen med Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses Arealudviklingskatalog (FBE, 2013) rammen for forvaltningen på det enkelte terræn, og de er således direkte retningsgivende for drifts- og plejeplanerne. Det sker fortrinsvis gennem nærværende plans kapitel 5 og Bilag 9.3, hvor der opstilles modeller for den konkrete implementering af planen, og hvor der er en mere specifik reference til bestemmelserne.

Derudover har Forsvarsministeriet taget initiativ til udarbejdelse af to generelle analyser og

anbefalinger til forvaltning af natur på øvelsesterrenerne i synergi med de militære øvelsesbehov. Disse publicerede resultater udgør en del af grundlaget for indsatser i de nye drifts- og plejeplaner. Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse har udarbejdet et projektkatalog med titlen Militær Natur, der giver eksempler på, hvordan synergien mellem militær arealanvendelse og en gunstig udvikling af naturen kan styrkes (Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse 2015). For Forsvarsministeriets skovarealer er der udarbejdet en basis-kortlægning af skovstruktur med henblik på at undersøge effekten af såkaldte habitattrægrupper på biodiversiteten i skovene. Habitattrægrupper defineres som mindre skovarealer, hvor der aktivt skabes dødt ved med henblik på skabe en mere varieret skovstruktur til gavn for både de militære uddannelser og biodiversiteten (Høye, T.T. & Wind, P. 2017).

2.1.9 Relation til Forsvarsministeriets strateginotater

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse har siden 2009 i samarbejde med de operative kommandoer og Hjemmeværnskommandoen udarbejdet strateginotater for samtlige terræner og opdaterer disse en gang årligt. Formålet med strateginotaterne er at beskrive de nuværende militære forhold på alle Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesterræner samt ønsker til anvendelse af områderne i en 25-årig tidshorisont. Desuden behandler notaterne Forsvarsministeriets forventninger til de fremadrettede brugsmønstre for områderne. Strateginotaterne danner grundlaget for målbeskrivelsen af de militære interesser i udarbejdelsen af drifts- og plejeplanerne.

2.1.10 Militærnatur

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse har under titlen Militærnatur igangsat et projekt, hvor et delmål er at give forslag til en række konkrete tiltag, der kan dokumentere og udbygge synergien

mellem militær arealanvendelse og en gunstig udvikling af naturen (Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse. 2015). Tiltagene er rettet mod fem overordnede temaer, hvoraf arealplanlægning, kommunikation, ekstensivering, og habitatforstyrrelser er relevante i forbindelse med drifts- og plejeplanlægning. Der gives forslag til flere delprojekter som kan danne inspiration i planlægningen af drift og pleje for Forsvarets arealer, og disse vil blive inddraget i nærværende plan i relevant omfang.

2.1.11 Konkret implementering

Som en del af processen for udarbejdelse af drifts- og plejeplan for Skive Øvelsesplads er der i december 2017 gennemført en intern høring, hvor de relevante, interne brugere, myndigheder og driftsenheder har haft mulighed for at indsende bemærkninger til drifts- og plejeplanen. Ligeledes er der i marts 2018 gennemført en ekstern høring, hvor drifts- og plejeplanen er fremsendt til ekstern høring blandt myndigheder, organisationer og øvrige interesserede. Disse bemærkninger er i videst mulige omfang blevet indarbejdet i nærværende drifts- og plejeplan. Drifts- og plejeplanerne vil i kraft af deres relativt lange gyldighedsperiode kun vanskeligt kunne anvendes som et iværksættelsesdokument til direkte dag-til-dag-implementering af konkret forvaltning.

Den myndighed, der til enhver tid har ansvaret for den specifikke implementering af drifts- og plejeplanerne, omsætter planens aktivitetsoversigter til konkrete tiltag på det enkelte terræn og har desuden ansvaret for, at den enkelte aktivitet til enhver tid er i overensstemmelse med gældende lovgivning. Ved eventuel tvivl om, hvorvidt en given aktivitet kan gennemføres lovligt, skal dette altid afklares i samarbejde med Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse.

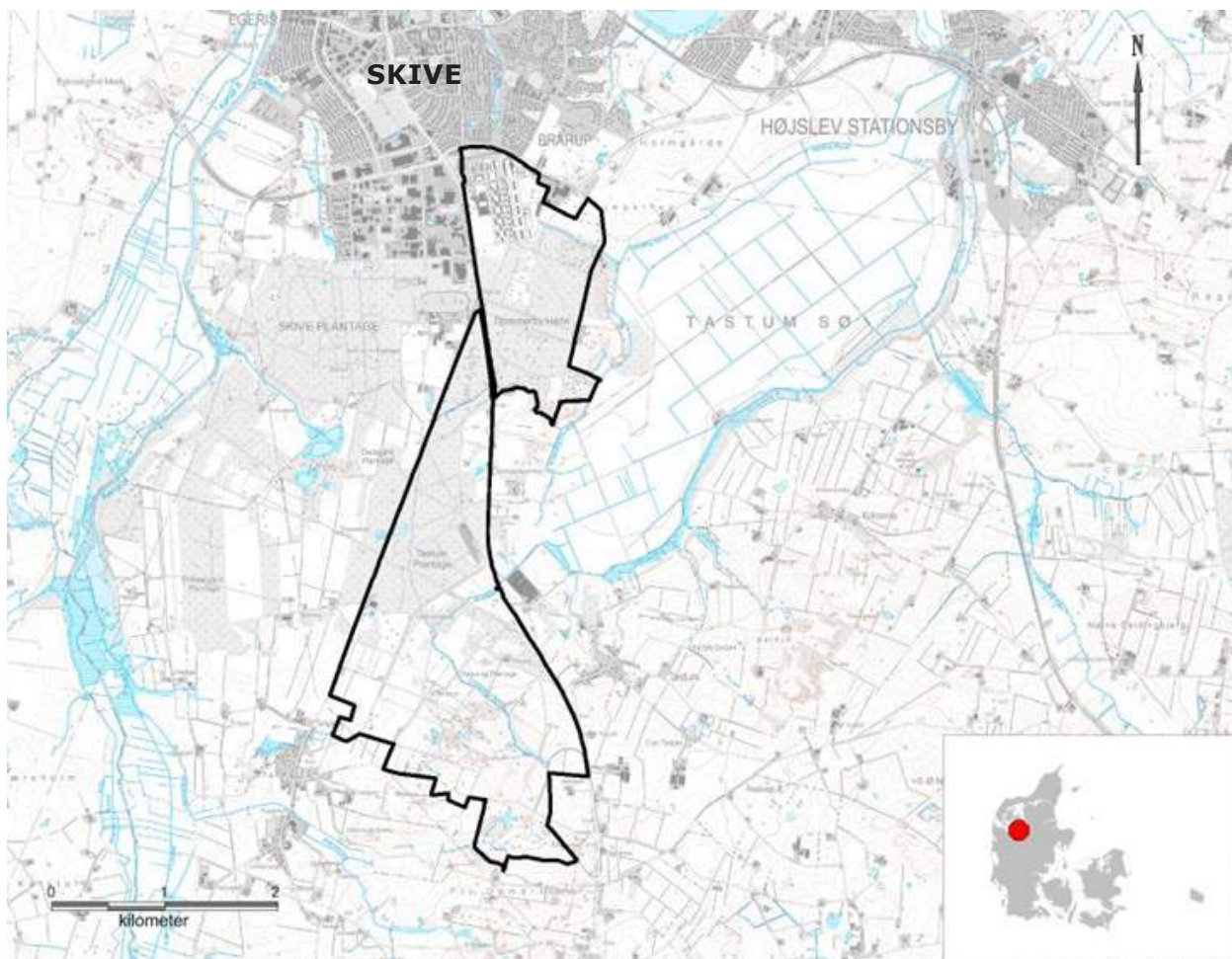
2.2 Konkret om drifts- og plejeplanen for Skive Øvelsesplads

2.2.1 Kort beskrivelse af øvelsespladsen

Skive Øvelsesplads ligger syd for Skive by. Det samlede areal udgør ca. 688 ha, hvoraf ca. 140 ha er bevokset med skov. Øvelsespladsen har en udstrækning på ca. 7 km mod syd fra Kasernen i nord og har en bredde på 0,5 – 2,5 km. Terrænet og Dommerby Hede krydses af Sønder Boulevard, der i hele den sydlige del udgør den østlige afgrænsning af terrænet. De to dele af terrænet forbindes ved betonvejen, der løber i en tunnel under Sønder Boulevard og fortsætter til skydebaneanlægget i den centrale del af øvelsespladsen.

Øvelsespladsen består i den nordlige del af en blanding af hede og nåletræsplantager, hvorimod den sydlige del domineres af et åbent slet-telandskab med spredte overdrev og et kuperet terræn med søer og mose i Kærgård længst mod syd. Her findes også flere gamle levende hegn, der opdeler de gamle agre, som nu henligger som slette og bruges til intensive øvelsesaktiviteter.

To vandløb krydser terrænet og udgør barrierer for passage af militære køretøjer, hvor der ikke er vandløbsovergange. I den nordlige del løber et tilløb til Søvang Kanal under rullebanen og Jegstrupvej og i den sydlige del af terrænet løber Ormedals Rende der bliver til Skajbæk, som løber ud i Dommerby Å øst for øvelsesterrænet.

Figur 2-1: Skive Øvelsesplads. Terrænet udgør samlet 688 ha.

2.2.2 Drifts- og plejeplan for Skive Øvelsesplads 2018-2033

Udarbejdelse af nærværende drifts- og plejeplan er påbegyndt i 2017 og har inddraget en række interne og eksterne interesseparter. Processen er afsluttet i 2018 og er således videreførelse af den tidligere drifts- og plejeplan (Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen og Prinsens Livregiment, 2002). I forbindelse med udarbejdelse af planen er der foretaget indsamling af data og viden for at evaluere den drift, der har været på øvelsespladsen i løbet af den foregående planperiode.

Desuden er der foretaget besigtigelse af naturforholdene på terrænet, der sammen med en offentlig bio-blitz og opdaterede naturdata fra myndigheder og offentlige databaser (Danmarks Miljøportal, Dansk Ornitologisk Forening (www.dofbasen.dk) og Fugle og Natur (www.fugle-ognatur.dk)) danner grundlag for en opdateret beskrivelse af de eksisterende naturforhold. Der er ikke udført nye systematiske botaniske registreringer eller nye registreringer af dyrelivet på øvelsespladsen, udover hvad der er observeret i forbindelse med de øvrige besigtigelser.

Der er afholdt møder med de militære brugere af øvelsespladsen i 2017, hvor en række ønsker til øvelsespladsens udvikling blev gennemgået. Efterfølgende er der med udgangspunkt i de militære målsætninger foretaget en afvejning af ønsker og behov for udviklingen af øvelsespladsen i forhold til den planlagte naturpleje for at opnå så stor synergi mellem aktiviteterne på terrænet som muligt. Planen er sendt i intern høring i november 2017 og i ekstern høring i marts 2018.

3. MÅLSÆTNING

Dette kapitel beskriver målsætningen for Skive Øvelsesplads på kort og lang sigt. Kort- og langsigtede målsætninger har fungeret som et arbejdsredskab under drifts- og plejeplanens udarbejdelse og er bestemmende for den fremtidige drift og pleje af øvelsespladsen.

3.1 Forsvarsministeriets generelle driftsmålsætninger

Målsætningen for driften af Forsvarsministeriets arealer er sammensat af mål for: militær anvendelse, naturbeskyttelse og publikumshensyn. Disse mål konkretiseres og prioriteres i drifts- og plejemålsætningerne for de enkelte terræner. De generelle og langsigtede drifts- og plejemålsætninger stammer fra en række af Forsvarsministeriets bestemmelser, der i planlægningsprocessen udmøntes til arealspecifikke og kortsigtede drifts- og plejemålsætninger for de enkelte arealer.

Målene opdeles i strategiske, taktiske og operationelle mål. De strategiske mål er langsigtede, mens både de taktiske og operationelle mål skal søges opfyldt indenfor planperioden. Målene er indbyrdes forbundet fra det overordnede og langsigtede til det konkrete og kortsigtede.

3.1.1 Militær anvendelse

Arealerne på Forsvarsministeriets skyde- og øvelsiterræner anvendes af Forsvarsministeriets og andre enheder primært til uddannelse. Desuden bliver arealerne anvendt af Totalforsvarets øvrige myndigheder, politiet og lignende. Arealerne skal fremstå så varierede som muligt, så de over tid indeholder de terræntyper, der er behov for til militære uddannelser.

3.1.2 Naturbeskyttelse

Forsvarsministeriets arealer udgør i kraft af mange års militær anvendelse, ekstensiv drift og målrettet naturpleje nogle af de bedst bevarede naturområder i Danmark. Mange terræner er helt eller delvist udpeget som naturarealer af international betydning med krav om en aktiv indsats for at sikre gunstig bevaringsstatus for særligt udpegede naturtyper og arter (såkaldte Natura 2000-områder). Dette kan ske gennem en indsats mod fx næringsstofberigelse, tilgroning, uhensigtsmæssig hydrologi og invasive arter. Der er ingen udpegede Natura 2000-områder på Skive Øvelsesplads.

Hertil kommer, at der på alle terræner potentielt kan forekomme arter, der kræver særlig beskyttelse, fx odder, flagermus samt visse krybdyr-, padde-, insekt- og plantearter. Yngle- og rastep-ladser for dyr og planter omfattet af habitatdirektivets bilag IV er endvidere beskyttede ifølge naturbeskyttelseslovens § 29 a og § 30, stk. 2.

Ifølge vejledningen til naturbeskyttelsesloven forudsættes, "at de statslige arealforvaltende myndigheder løbende træffer de foranstaltninger, som er nødvendige for at holde deres arealer i en rimelig stand". Det er en generel målsætning, at Forsvarsministeriet aktivt bidrager til sikring af naturværdierne på de naturarealer, der er beskyttet af naturbeskyttelseslovens § 3.

Forsvarsministeriets arealer rummer ydermere andre væsentlige samfundsmæssige værdier i form af kulturminder og andre kulturspor, som skal beskyttes.

3.1.3 Publikumshensyn

Hovedparten af Forsvarsministeriets terræner er tilgængelige for civilt publikum, når arealerne ikke anvendes til militær uddannelse. De skal derfor kunne være rammen om gode oplevelser i forbindelse med såvel organiseret som uorganiseret brug. Publikums adgang formidles og kanaliseres hensigtsmæssig i forhold til militære aktiviteter og faciliteter samt naturområder og arter, der kræver særlig beskyttelse mod forstyrrelser. Visse skydeområder, flyvestationer, depot- og tankområder, tekniske installationer mv. kan være permanent afspærret for publikum af hensyn til sikkerhed.

3.2 Konkrete driftsmålsætninger for Skive Øvelsesplads

De kort- og langsigtede målsætninger for Skive Øvelsesplads er sammensat af en række strategiske, taktiske og operationelle mål. De strategiske mål udtrykker de langsigtede mål for den fremtidige drift. De taktiske mål tager

udgangspunkt i den kommende planperiode og er kontrollerbare på periodeniveau. De operationelle mål udgør de mest handlingsorienterede mål, der i lighed med de taktiske mål også er kontrollerbare indenfor planperioden. Samlet set tjener de taktiske mål til opfyldelse af de strategiske mål, ligesom de operationelle mål skal sikre opfyldelse af de taktiske mål. Ved hjælp af denne struktur er de strategiske, taktiske og operationelle mål sammenkoblede for at tydeliggøre den røde tråd gennem drifts- og plejeplanens dispositioner fra det overordnede til det konkrete niveau.

Målene opstilles skematisk for at lette overskueligheden og støtte både den løbende og den afsluttende evaluering af planen. Strukturen lægger op til opfyldelse af Forsvarsministeriets generelle beslutning om at sikre evaluering af drifts- og plejeindsatsen, jf. Forsvarets Miljø- og naturstrategi (Forsvarsministeriet, 2016). Målsætningen for Skive øvelsesplads fremgår af de følgende skemaer.

3.2.1 Militære målsætninger

Det er et grundlæggende mål at bevare Skive Øvelsesplads som det vigtigste øvelsesterræn for Ingeniørtropperne (IGTR) med mulighed for udbygning af terrænet til opfyldelse af IGTRs fremtidige uddannelsesbehov. Der henvises til strateginotat for Skive Øvelsesterræn (FES, 2015). De mere konkrete mål er udviklet ved konsultation med driftsområde og brugende enheder.

STRATEGISK	TAKTISK	OPERATIONELT
Skive Øvelsesplads er en lokal øvelsesplads, som i hovedsagen betjener den lokale garnison, men også skal ses som en del af øvelsesaksen Skive – Finderup – Karup – Holstebro. Øvelsespladsen er en ubetinget nødvendighed for inddækning af uddannelsesbehovet hos Hærens og Hjemmeværnets enheder garnisoneret i Skive. Øvelsespladsen anvendes til enkeltmandsuddannelse, funktionsuddannelse og enhedsuddannelse af Ingeniørregimentets soldater garnisoneret på Skive Kaserne samt af det lokale hjemmeværn. Med mellemrum indgår øvelsespladsen som en del af ovennævnte øvelsesakse. Flyvevåbnets enheder i Karup anvender terrænet, ligesom det anvendes af SOKOM og det lokale politis personel. Øvelsespladsen er åben ammunitionsrydningsområdet og skydebanen for publikum, når det ikke anvendes til øvelsesvirksomhed, bortset fra ammunitionsrydningsområdet og skydebanen.	Skive Øvelsesplads' rammer for typerne af nuværende aktiviteter sikres. Eksisterende faciliteter på øvelsespladsen skal bevares og vedligeholdes. Overordnet giver terrænet gode muligheder for gennemførelse af den grundlæggende enkeltmandsuddannelse, funktionsuddannelsen og ingeniørregimentets enhedsuddannelse. Grundlag for at øve IGTR støtte til alle typer missioner, enheder og opgaver udvikles fortsat bl.a. brosteder og broer (permanente), brosprængningssteder, sprængplads, graveterræn, pløjetererræn, CBRN rensepunkter, CBRN øvelsesplads og PN hindretjeneste. Af sikkerhedshensyn skal det være muligt at tilsikre, at offentligheden ikke kan få adgang til terrænet, når det anvendes til militære formål.	Eksisterende faciliteter plejes i overensstemmelse med de militære behov. Terrænets nuværende, overordnede indretning bevares. Eksisterende skiltning skal vedligeholdes og evt. udbygges i kombination med indkørselsforbudt-skilte og/eller bomme over indkørselsvejene til terrænet. Detailønsker: Ændring af 100 meter skydebane til 200 m. Etablering af graveområde i afd. 4, 10 eller 12. Tilplantning i afd. 9 m.h.p. taktisk øvelsesområde. Etablering af bykampfaciliteter i afd. 12 eller FUP/Afghanistanlejr. Flytning af sprængningsområder mod øst. Etablering af nyt panserspor fra Rullebanens krydsning af Skivevej til Mørchs Vej ved Skydebanen. Vejkasseopbygning med stabilgrus i Tastum Plantage. Harvning i afd. 14 m.h.p. søgebane. Etablering af styre-/bremsebane øst for rullebanen gennem Hedevang (afd. 9). Udgravning af kanal til broslagning (afd. 5-9). Etablering af vandområder til gennemkørsel. Udbedring af brosted syd. Forbedring af bevoksning ved brosted nord. Skovområder (særligt Tastum Plantage) gøres mere afvekslende ved rydning og etablering af lysbrønde til naturlig foryngelse. Se også habitattrægrupper nedenstående. Udlægning af områder til fældning af træer til spærring af veje. Etablering af levende hegn i L-form. Skovrejsning: Højvang Syd, Dalum og sydlige terræn generelt.

3.2.2 Naturbeskyttelse

Målene for naturbeskyttelse på Skive Øvelsesplads er bl.a. affødt af terrænets indhold af beskyttede naturtyper og en række øvrige karakteristiske landskaber, naturtyper og arter.

STRATEGISK	TAKTISK	OPERATIONELT
BESKYTTET NATUR: Skive Øvelsesplads skal udvikles bedst muligt til at støtte den egns karakteristiske biologiske mangfoldighed.	Beskyttede og ikke-beskyttede naturtyper og levesteder sikres en hensigtsmæssig drift og pleje.	Rydning/delvis rydning af hede-, overdrevs-, slette- og engarealer. Slåning af hede-, overdrevs-, slette- og engarealer i 5-årig turnus. Græsning på Dommerby Hede, Pynten og i Kærgård. Kultivering af slettearealer i turnus med slåning. Afbrænding af hedearealer. Sikring af naturlig hydrologi samt pleje af vandhuller. Invasive arter bekæmpes ved en kontinuert indsats målrettet de enkelte arter.
SKOV: Forsvarsministeriets skove skal fremstå robuste og modstandsdygtige i forhold til eksterne påvirkninger fra storm, klimaændringer og skadevoldere. Skovene skal sikres en omfattende strukturmæssig variation og hydrologi, så de til enhver tid opfylder de militære behov til uddannelsesmæssig brug, adgang, sløring og støjdæmpning. Forsvarets fredskovsarealer skal drives efter naturnære skovdriftsprincipper. Drifts- og plejebeslutninger skal understøtte omstillingssprocessen. Skovdriften skal gennemføres, så den lever op til kravene om skovcertificering jævnfør både FSC og PE FC. Forekomst af dødt ved er en nøgelfaktor for skovens naturindhold. Tilstedeværelse af døde og døende gamle træer i alle bevoksninger skal sikres. På arealer uden tilstrækkelig forekomst af dødt ved gennemføres en aktiv indsats for at skabe såvel stående som liggende dødt ved.	Forsvarsministeriet opstiller langsigtede skovdyrkningsmæssige mål for fredskovsarealerne gennem udlægning af skovudviklingstyper på Skive Øvelsesplads. Den gennemsnitlige årlige hugst på ministeriets arealer skal ikke overstige den løbende tilvækst. 46 % af det samlede skovbevoksede areal på Skive Øvelsesplads udlagt til urørt skov. Eksisterende dødt ved i form af stående og væltede døde træer efterlades i bevoksningerne. Hule træer, træer med reder samt nedfaldne grene og kvasbunker efterlades. Der udpeges store gamle veterantræer til naturligt henfald.	Følgende skovudviklingstyper er udlagt: 22. Eg med lind og bøg 23. Eg med skovfyr og lærk 41. Birk med skovfyr og gran 51. Gran med bøg og ær 81. Skovfyr, birk og rødgran 92. Græsningsskov 94. Urørt skov. Der sikres en stor andel af dødt ved. Der udlægges habitattrægrupper. Skovrejsning.

BILAG IV-ARTER: Drifts- og plejeindsatsen skal understøtte raste- og levesteder for arter på Habitatdirektivets Bilag VI.	Flagermus: Træer med hulheder sikres gennem udvikling af bl.a. urørt skov og habitattrægrupper samt sikring af store gamle veterantræer. Fødesøgningsmuligheder udvikles ved sikring af våd-områder. Markfirben: Yngle- og overvintringssteder styrkes gennem sikring og udvidelse af lysåbne arealer ved naturpleje. Padde: Yngle- og overvintringssteder styrkes gennem sikring og udvidelse af lysåbne arealer og arealer med naturlig hydrologi samt pleje af eksisterende vandhuller og etablering af nye.	Se ovenfor angående skovforvaltning. Se ovenfor angående naturlig hydrologi. Ved fældning af gamle træer med hulheder eller nedrivning af anlæg, der kan fungere som rastested for flagermus, vurderes det, om der skal udføres afværgeforanstaltninger for at undgå påvirkning af flagermus. Se ovenfor angående pleje af lysåbne arealer.
FORTIDSMINDER: Fortids- og kulturminder i området sikres.		Ca. 50 gravhøje, heraf ca. 25 på den afgrænsede Dommerby Hede, skal løbende friholdes for opvækst og afmærkningspæle skal kontrolleres. Løbende tilsikres at afgræsningen ikke beskadiger fortidsminderne.

3.2.3 Publikumshensyn

Målene for publikumshensyn er styret af den overordnede målsætning i Forsvarsministeriets Miljø- og Naturstrategi (Forsvarsministeriet, 2016) om at give offentligheden adgang til terrænerne i det omfang, sikkerhed, uddannelse og naturbeskyttelseshensyn tillader det samt formidle og gå i dialog omkring naturforvaltningen af disse. Der henvises til den eksisterende drifts- og plejeplan.

STRATEGISK	TAKTISK	OPERATIONELT
Naturarealer på Skive Øvelsesplads anvendes rekreativt som udflugtsmål og oplevelsessted for offentligheden under hensyn til militære og naturbeskyttelsesmæssige interesser.	Offentlig adgang til Skive Øvelsesplads sikres efter nuværende regler. Publikumshensynet prioriteres igennem informationsmateriale rettet mod besøgende.	Løbende opdatering af information om adgangsmuligheder til terrænet. Nye informationstavler. Forbud mod anvendelse af drone + metaldektektor

4. STATUS

Dette kapitel giver en status for værdierne på Skive Øvelsesplads ved planperiodens start. Status indeholder en beskrivelse af ejendomsforhold, militære aktiviteter, arealanvendelse, naturværdier og publikumshåndtering.

Udarbejdelse af statusafsnittet i denne drifts- og plejeplan bygger på et bredt grundlag af data og information, herunder oplysninger fra den udløbne drifts- og plejeplan for Skive Øvelsesplads (Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen og Prinsens Livregiment, 2002), Evaluering af drifts- og plejeplan for Skive Øvelsesplads 2002 – 2016 (Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste, 2014) og miljødata fra Danmarks Arealinformation. Hertil kommer information fra lokale ressourcepersoner og institutioner, besigtigelse i forbindelse med drifts- og plejeplanens udarbejdelse samt afholdelse af bioblitz for offentligheden i juni 2017. Der henvises i øvrigt til Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses hjemmeside (www.ejendomsstyrelsen.dk) for oplysninger om Forsvarsministeriets naturforvaltning.

4.1 Historie

Skive Øvelsesplads hører under Driftsområde Skive. Drift og pleje af Skive Øvelsesplads varetages af den til enhver tid ansvarlige myndighed. Ved denne drifts- og plejeplans vedtagelse er dette personel fra Kundesektionen (KKS) ved Naturdriftselementet.

En fyldestgørende beskrivelse af den tidlige historie og naturhistorie om Skive Øvelsesplads kan findes i den tidligere drifts- og plejeplan for området (Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen og Prinsens Livregiment, 2002). Området, hvor kasernen ligger i dag, har været anvendt til

militær brug siden 2. verdenskrig, men øvelsespladsen blev først udlagt af staten ved ekspropriation af en række husmandssteder i 1961.

4.2 Landskab og geologi

Skive Øvelsesplads ligger som et langstrakt område i et landskab der er dannet af isens tilbagetrækning efter sidste istid for ca. 12.000 år siden. Den nordlige del er karakteriseret ved en jævn hedeslette, der skråner mod den tidligere Tastum Sø øst for øvelsespladsen samt Skive Fjord. Der findes i den nordlige del af terrænet mindre erosionsdale i hedesletten ned mod den tørlagte Tastum Sø. Den sydlige del af terrænet er opstået som randmorænebakker og er derfor mere kuperet og har en jordbund, der veksler mellem smeltevandssand og -grus og smeltevandsler, medens hedesletten er kendetegnet ved en jordbund bestående af smeltevandssand og -grus.

Dommerby Hede kendetegner den nordlige del af Øvelsespladsen også for forbipasserende på Sønder Boulevard, der kører igennem heden og har kig til ca. 25 gravhøje, som ligger spredt i landskabet her. Heden er afgræsset og domineret af dværgbuskene revling og hede-lyng. Den vestlige del af Dommerby Hede, hvor gravhøjene ligger, er friholdt for kørsel. I den nordlige del af øvelsespladsen findes også to større nåletræsplantager, Dommerby Plantage og Tastum Plantage. Begge er domineret af tæt rødgran, selv om der er lysnet omkring gravhøje i Dommerby Plantage, hvor der derfor nu findes hedevegetation. Mellem Dommerby Hede og Dommerby Plantage ligger den tidligere landingsbane, som nu anvendes af en modelflyver klub og består af en tæt klippet og artsrig overdrevsvegetation.

Syd for Tastum Plantage findes et mindre hedeområde ud mod Solgårdsvej, og ellers er denne del af øvelsespladsen karakteriseret ved et stort åbent sletteområde, som anvendes til intensive graveaktiviteter mm.,. På de centrale bakkepartier findes overdrev, og ved foden af bakkerne findes bl.a. mose. Den sydligste del af øvelsespladsen er særlig naturskøn og består af et kuperet landskab med en mosaik af opstemmede søer, mose, eng, overdrev og gammel blandet løvskov.

Ormedalsrenden snor sig igennem den åbne slette og bliver til Skajbækken, før den løber ud af Øvelsespladsen igen i Dommerby Å. Vandløbet er naturligt snoet og omgivet af en naturlig vegetation på brinker og omkringliggende lavninger. Vandløbene på Skive Øvelsesplads er ikke omfattet af de statslige vandområdeplaner, og der foreligger derfor ingen national vurdering af tilstand.

Gravhøje og bopladser

På øvelsespladsen findes ikke mindre end 50 gravhøje. De fleste ligger tæt sammen på Dommerby Hede og dateres til bondestenalderen. Desuden ligger der gravhøje spredt i terrænet og mindre grupper i Dommerby Plantage og Dalum Høje. Sidstnævnte antages at være fra bronzealderen.

Sten- og jorddiger

I Dalum Høje og Tværagre findes adskillige beskyttede diger i forbindelse med levende hegn og i det åbne sletteområde. Digerne markerer gamle markskel. I Kærgård findes et beskyttet stendige hele vejen rundt om fredskoven. Digerne er beskyttet mod tilstandsændring jf. Museumslovens § 29a.

4.3 Ejendomsoversigt og kortgrundlag

4.3.1 Øvelsespladsen og dens inddeling

Skive Øvelsesplads er opdelt i 16 afdelinger. Afdelingsnumrene fremgår af Figur 4-1. Som grundlag for planlægningen af drift og pleje er afdelingerne inddelt i en række litra, dvs. driftsenheder, der er ensartede med hensyn til terræn, naturtype, anvendelse og vækstforhold.

Minimumsstørrelsen for en litra er som hovedregel for ubevoksede arealer ca. 1 ha. Markante, mindre bevoksninger eller andre arealer (herunder lavbundsarealer), der ikke ønskes adskilt som selvstændig litra fx på grund af størrelsen, men alligevel ønskes markeret på kortet, er indtegnet med prikket linje på kortene.

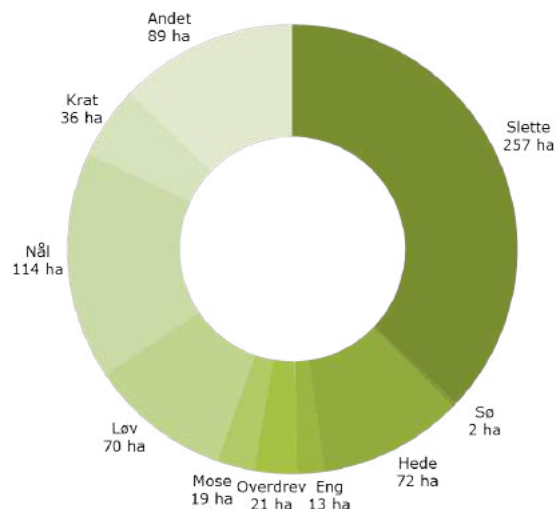
Naturtyperne, der er vist på grundkortet (Kortbilag 1), svarer til den vejledende registrering af beskyttet natur, herunder søer, mose, overdrev, hede og fersk eng, som var gældende ved denne plans udarbejdelse (2017). De beskyttede naturtyper er beskrevet i afsnit 4.5.3.

Figur 4-1: Oversigt over Skive Øvelsesplads og inddeling i 16 afdelinger.

4.3.2 Arealfordeling

Arealfordelingen på Skive Øvelsesplads på tidspunktet for udarbejdelsen af nærværende drifts- og plejeplan fremgår af Figur 4-2. Det fremgår af figuren, at slette sammen med skovbevoksninger udgør langt hovedparten af arealet.

Figur 4-2: Overordnet arealanvendelse på Skive Øvelsesplads. I alt 688 ha.

4.3.3 Naboforhold

Den nordlige del af øvelsespladsen og kasernen grænser op til Skive by, mens resten er omgivet af hovedsageligt åbent landbrugsland. Imod øst grænser den nordligste del af terrænet direkte op til landbrugsarealer i det tørlagte område for Tastum Sø, og i øvrigt afgrænses øvelsespladsen mod øst og vest af de to offentlige veje, Sønder Boulevard og Solgårdvej.

4.3.4 Kortmaterialer

På grundlag af national kortlægning af natur og andre beskyttelsesforhold, luftfotos, feltbesigtigelser, matrikelkort og tidligere kort er der udarbejdet trekort til denne drifts- og plejeplan.

- Grundkort (Kortbilag 1).
- Aktivitetskort (Kortbilag 2).

Grundkort, kortbilag 1

Grundkortet viser status for arealanvendelsen på tidspunktet for udarbejdelse af nærværende drifts- og plejeplan (2017). I princippet medtages alt af betydning for drifts- og plejeplanlægningen. Kortet anvendes som grundlag for aktivitetskortet, samt for temakort udarbejdet i tilknytning til planen.

Aktivitetskort, kortbilag 2

Aktivitetskortet er en grafisk illustration af de fremtidige forskrifter og retningslinjer beskrevet som aktiviteter i drifts- og plejeplanen. Systematikken er her, at der med farver og særlige symboler angives de områder, hvor der gennemføres aktiviteter. En homogen farve angiver aktiviteter, der er tilbagevendende, fx slåninger, mens skravering angiver engangsindgreb (projekter). I visse tilfælde, fx ved aktiviteter med meget begrænset arealstørrelse, eller hvor aktiviteten dækker hele øvelsespladsen, er tiltagene udeladt af det trykte kort.

Skovudviklingskort

Skovudviklingskortet viser skovudviklingstyper (SUT'er), der på en given lokalitet beskriver den bevoksningstype, der ønskes på lang sigt.

Skovudviklingstypen fastlægges ud fra de militære behov for øvelseskulisser, skjulmuligheder under fremrykning og variation i bevoksningernes struktur. Skovudviklingstypen vil endvidere være bestemt af de naturgivne jordbundsmæssige forhold.

4.4 Militær anvendelse

Skive Øvelsesplads anvendes primært af enheder fra Ingeniørregimentet, der er garnisoneret på Skive Kaserne, men også af enheder fra andre jyske garnisoner. Øvelsespladsen anvendes desuden til den grundlæggende uddannelse af soldater fra infanterienheder. De militære brugere benytter primært terrænet på hverdage, mens Hjemmeværnet typisk anvender det i weekender. Øvelsespladsen bruges primært til øvelser så som kørsel og håndtering af forskelligt materiel som fx mineplov og træfældningsmateriel samt etablering af anlæg som skyttegrave og broslagning. Øst for rullebanen lige syd for underføringen ved Sønder Boulevard findes et permanent graveområde, også kaldet sandkassen, hvor der udføres intensive graveøvelser. Derudover rummer øvelsespladsen en skydebane, en håndgranatbane, en sprængningsplads, en permanent Afghanistanlejr og en forhindringsbane.

Figur 4-3: Militær øvelse i naturen ved Kærgård samt maskiner i det åbne landskab..

4.5 Naturbeskyttelse

De største naturværdier findes i de perifere dele af øvelsespladsen og i de fugtige lavninger omkring vandløbene. Men også Dommerby Hede og de store sletter rummer natur, der giver gode levesteder for dyr og planter.

Der er i den tidligere planperiode indført græsning på tre arealer med henblik på en omkostningseffektiv naturpleje, der kan forhindre tilgroning og spredning af invasive arter. Det gælder Pynten og Dommerby Hede i den nordlige del samt Kærgård i den sydlige del af terrænet.

Der gives i det følgende en status for naturværdierne på Skive Øvelsesplads. Rækkefølgen af beskrivelserne følger beskyttelsesniveauet, således at naturværdier med det højeste beskyttelsesniveau beskrives først. Til slut beskrives øvrige temaer herunder invasive arter.

Skive Øvelsesplads eller tilgrænsende områder er ikke udpeget som Natura 2000-område, og derfor beskrives dette beskyttelsesforhold ikke yderligere.

4.5.1 Vandområder

Vandområdeplan 2015-2021 for Vandområdedistrikt Jylland og Fyn er udarbejdet efter bestemmelserne i miljømålsloven (Miljø- og fødevareministeriet, 2017b), som lovmæssigt implementerer EU's vandrammedirektiv (direktiv nr. 2000/60/EF af 23. oktober 2000) i Danmark. Vandområdeplanen skal ifølge lovgivningen sikre, at vandløb, søer, kystvande og grundvandsforekomster som udgangspunkt opfylder miljømålet "god tilstand" inden udgangen af 2021. Endvidere skal det sikres, at eventuelle forringelser af tilstanden for vandområderne forebygges.

Inden for øvelsespladsen er både den kvantitative og den kemiske tilstand af de regionale grundvandsforekomster god, medens en målsat

dyb grundvandsforekomst i den nordlige del af øvelsespladsen er vurderet at have ringe tilstand. Birkemose Bæk er det eneste vandløb inden for øvelsespladsen, som er målsat i vandområdeplanen. Den økologiske tilstand af vandløbet er vurderet som god, baseret på god tilstand for smådyrsfauna og ukendt tilstand for de øvrige parametre (Miljø- og fødevareministeriet, 2016b). Ingen af søerne på øvelsespladsen er tilstandsvurderet eller målsat i vandområdeplanen.

Det er den offentlige vandløbsmyndighed, der er ansvarlig for opfyldelse af målsætninger i vandområdeplanen for øvelsespladsens vandløb, og dette emne behandles ikke yderligere i drifts- og plejeplanen.

4.5.2 Bilag IV-arter

EU's habitatdirektiv foreskriver særlig beskyttelse af en række plante- og dyrearter (EU, 1992). Denne indsats skal ske både indenfor og udenfor Natura 2000-områderne. Til gengæld er der ikke, som for udpegningsgrundlaget for Natura 2000-områderne, krav om, at der skal ske en aktiv indsats, blot må aktiviteter ikke være i modstrid med målsætning om at forhindre drab og forstyrrelse samt forringelse af gunstig bevaringsstatus for disse arter. Ligeledes må artens økologiske funktionalitet ikke påvirkes negativt.

Følgende bilag IV-arter er kendt fra Skive Øvelsesplads (markeret med 'Ø' herunder) eller fra området i umiddelbar nærhed af Skive Øvelsesplads (markeret med 'O') (DMU 2007; fugleognatur.dk; Miljøstyrelsen 2016):

- Odder (O)
- Markfirben (O)
- Stor vandsalamander (O)
- Flagermus, flere arter (Ø)
- Grøn kølleguldsmed (Ø)

Der er ikke systematisk kortlagt bilag IV-arter på Skive Øvelsesplads, men det vurderes, at der på øvelsespladsen forekommer egnede levesteder for flere lokalt kendte bilag IV-arter. Det kan derfor ikke udelukkes, at der kan forekomme andre bilag IV-arter end dem, der er registreret på selve øvelsespladsen. Det gælder især for flagermus, hvor alle danske arter er omfattet af habitatdirektivets bilag IV. Kun dværgflagermus er registreret på Skive Øvelsesplads ved besigtigelserne i forbindelse med den gamle drifts- og plejeplan.

Odder

Odder lever i tilknytning til vandløb og vådområder, hvor den især forekommer i søer og moser med store rørskovsområder. Tætheden af odder er aldrig særlig stor, da arten kræver meget plads, ofte mere end 10 km vandløb. Odderen kan parre sig over hele territoriet året rundt, og ungerne fødes i en sikker hule i et afsides, uforstyrret beliggende sø- eller moseområde, ofte en forladt rævegrav eller blot et hulrum under en trærod i åbrinken. Arten er udbredt og almindeligt forekommende i egnede naturområder i det meste af Jylland. I forbindelse med det nationale overvågningsprogram for natur (NOVANA) er der eftersøgt odder i Skajbæk, men uden registrerede fund.

Flagermus

Sommeropholdsstederne for flagermus findes ofte i hulheder, sprækker, spættehuller mv. i træer og i forskellige slags bygninger. Om vinteren er de foretrukne opholdssteder lokaliteter, der er beskyttede mod prædatorer, og som er uforstyrrede og frostfrie, men med lave plusgrader. Forskellige arter har forskellige præferencer, fx bygninger eller hulheder i træer. Vandflagermus er afhængig af åbne vandflader til fødesøgning, men ellers trives flagermus generelt i et varieret landskab med forekomst af skov eller gamle træer i for eksempel levende hegn.

Størstedelen af Skive Øvelsesplads består af nåletræer eller yngre løvtræer, der umiddelbart ikke er egnet som raste- og opholdssteder for flagermus. I Kærgård findes imidlertid store gamle træer, både fritstående og i en blandet løvskov på grænsen af terrænet. Denne del af Skive Øvelsesplads må antages at være et egnet raste- og ynglelandskab for flagermus.

På øvelsespladsen findes generelt mange levende hegn, der er velegnede ledelinjer for flagermus samt et varieret landskab med naturlig vegetation og dermed sandsynligvis rigeligt med insekter og fourageringsområder for flagermus. Skive Øvelsesplads vurderes på den baggrund især i den sydlige del at være af stor værdi for flagermus.

Markfirben

Markfirben er vidt udbredt i Danmark. Markfirben er vekselvarme og stiller derfor krav om varierede levesteder, hvor der både findes solvendte skrånninger med løst sand eller grus samt en urtevegetation, hvor dyrene kan søge skjul og jage. Da jordbunden på Skive Øvelsesplads fortrinsvis er sandet, og de militære aktiviteter sørger for en kontinuerlig forstyrrelse, der skaber bare jordflader imellem slette- og overdrevsvegetation, vurderes det, at der findes velegnede levesteder for markfirben på det meste af terrænet. Der er eftersøgt markfirben i Dalum syd for Dalum Høje i forbindelse med NOVANA, men uden registrerede fund.

Padder

Stor vandsalamander lever og yngler om foråret og sommeren i rene, solbeskinne vandhuller, helst uden fisk og ænder, som æder dens yngel. Om efteråret går den på land og lever i skove, haver og nær bygninger, hvor den finder skjul i huller i jorden, under grene og blade, eller i sprækker i bygninger til vinterdvalen. Den er mest aktiv i nattetimerne og skjuler sig om dagen.

På Skive Øvelsesplads er der mange vandhuller, levende hegn, fugtige krat og enge, og øvelsespladsen er således et velegnet levested for padder. Det kan derfor ikke udelukkes at fx spidssnudet frø, der findes i lokalområdet omkring øvelsespladsen, kan findes her selv om den ikke er registreret.

Guldsmede

Grøn kølleguldsmed er registreret på Skive Øvelsesplads i 2017 (www.fugleognatur.dk, 2017). Grøn kølle-guldsmed findes kun i nogle få store jyske å-systemer, hvor den yngler i rene og kølige vandløb, rige på ilt. Den voksne guldsmed foretrækker åbne steder, hvor solen kan skinne ned, men træffes også af og til i skovlysninger længere væk fra ynglepladsen. Den foretrækker større vandløb og findes i størst antal i de nedre dele af å-systemerne.

De voksne guldsmede lever af flyvende insekter, og det meste af tiden flyver de lavt og hurtigt hen over vandet eller hviler på sten, sandbanker eller jord, som solen skinner på. Hannen er ret aggressiv og angriber uden tøven andre hanner,

som flyver forbi. Efter parring lægges æggene i vandet, og efter klækning ligger larverne det meste af tiden nedgravet i bunden af vandløbene i en stenet og sandet bund. Deres udvikling varer 3-4 år, og forvandlingen til voksne guldsmede foregår på sten, tørlagte bredder eller på planter i vandkanten i slutningen af juni.

4.5.3 Nationalt beskyttet natur

På Skive Øvelsesplads er der registreret i alt 127 ha med beskyttet natur jf. naturbeskyttelseslovens § 3. I henhold til § 3 er det ikke tilladt at ændre tilstanden af de beskyttede naturtyper, men hidtidig drift må fortsætte, hvilket også omfatter Forsvarsministeriets anvendelse af øvelsesterænerne (Miljø- og fødevareministeriet, 2017a). De beskyttede områder udgøres af:

- syv heder (72 ha)
- otte overdrev (21 ha)
- 26 moser (19 ha)
- seks ferske enge (13 ha)
- 19 søer og vandhuller (2 ha)
- to vandløb.

Søer og vandhuller

Der er relativt mange vandhuller på Skive Øvelsesplads, og de fleste findes i Kærgård, hvor tre søer er opstået ved at opstemme vand, der siver ud af skrænten med udløb mod syd i Præstebæk. I det kuperede terræn Dalum findes også enkelte vandhuller, og derudover langs periferien af øvelsespladsen langs Skivevej og Solgårdsvej. Der er i alt registreret 19 vandhuller i forbindelse med udarbejdelse af drifts- og plejeplanen (se Kortbilag 1), hvilket er det samme som i den tidligere plan. Alle vandhuller er over 100 m² og således omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3. Vandhullerne er vigtige for de militære øvelser, idet de bidrager med variation i terrænet samt mulighed for specifikke øvelser som fremrykning i varieret terræn og broslåning. Der er derfor et ønske om mere vand på øvelsespladsen, gerne i form af etablering af nye vandhuller eller vådområder (se kapitel 5 og 7).

Vandhuller er ynglested for padder og har desuden stor betydning for biodiversiteten generelt, idet de bidrager med levesteder samt fødesøgnings- og drikkesteder for mange arter. Der er ikke eftersøgt padder i vandhullerne ved besigtigelse, men det er sandsynligt, at flere arter af frøer yngler i vandhuller på øvelsespladsen. I Kærgård blev registreret en række vandinsekter i forbindelse med den afholdte bioblitz (se bilag

1). I 2016 er der gennemført pleje af flere af vandhullerne ved rydning for at forhindre tilgroning. Dette er gunstigt for lyskrævende arter, men også for tilgængeligheden for militære øvelsesaktiviteter.

Ferske enge

Naturtypen fersk eng findes på Skive Øvelsesplads hovedsageligt i den sydlige del i sammenhæng med vandløb og mose langs Ormedals Rende, i Dalum og i Kærgård. Engene er karakteriseret ved dominans af høje græsser og urter og er afhængige af en vis naturpleje i form af slåning eller græsning for ikke at gro til med høje urter og vedplanter.

Hele Kærgård området blev indhegnet i 2012 og afgræsses af kvæg. Dette vurderes at være en god indsats i forhold til at bevare god naturtilstand af engen i dette område i en mosaik med overdrev på de højere dele af bakkerne samt mose og sø i lavningerne. Engene omkring Ormedals Rende er mere præget af tilgroning, her skal høslet og rydning af vedplanter gennemføres jævnligt for at bevare områderne lysåbne og forhindre tilgroning. Det samme gælder for engen i det sydvestligste hjørne ved landsbyen Fly samt engen syd for Dommerby Hede ud mod Solgårdsvej.

Figur 4-4: Tastum Sø, der i 2016 er ryddet for vedplantevegetation langs brinken.

Figur 4-5: Udsigt over Kærgård med tre vandhuller og omkringliggende moser samt overdrev på bakkerne.

Moser

På Skive Øvelsesplads er der registreret ca. 19 ha med beskyttede moser. Moserne findes primært i ådalen langs vandløbet Ormedalsrenden, på Fælleden i den nordlige del af terrænet samt i Kærgård (Se kort-bilag 1). Moserne er forholdsvis næringsrige og dominerede af tæt pilekrat. I Kærgård og på Fælleden er moserne dog mere lysåbne og i Kærgård findes en stor bestand af kødfarvet gøgeurt.

Overdrev

Overdrev som § 3-naturtype er udpeget i Kærgård og Dalum på de tørre bakkepartier. I Dalum er overdrevet præget af tilgroning og kræver jævnlig forstyrrelse eller slåning for at opretholdes. I Kærgård er naturtilstanden god og overdrevet holdes lysåbent af græssende kvæg. Det rummer en rig flora med bl.a. tjærenellike på de sandede skråninger.

Overdrevene på øvelsespladsen er i den tidligere planperiode blevet plejet ved slåning mindst 2 gange i løbet af planperioden samt ved rydning af træer og buske på tilgroede arealer. Slåning bør foregå med opsamling. Afslået materialer er uønsket af de militære brugere, eftersom det

udfordre den frie bevægelighed og er dermed et uønsket element i kulisselandskabet.

Heder

Hede er arealmæssigt den mest udbredte naturtype på Skive Øvelsesplads med Dommerby Hede som den største. Desuden findes der hede syd for Tastum Plantage, øst for plantagen samt i og omkring Dommerby Plantage tæt på Skive Kaserne. Sammen med overdrev og slette er hede den mest karakteristiske naturtype, især i den nordlige del af øvelsespladsen, selv om en stor del af den oprindelige hede er plantet til med nåletræsplantage. Centralt i Dommerby Plantage er der i 2015 ryddet omkring gravhøjene, og her har hedevegetation nu genindfundet sig.

Vegetationen på Dommerby Hede er stærkt domineret af revling, mens de øvrige heder har en større artsdiversitet og en mosaikstruktur med områder domineret af hedelyng, revling og bølget bunke, men også med islæt af mere sjældne arter som engelsk visse. Specielt nord for Dommerby Plantage er der en kraftig tilgroning med gyvel, og her skal der mere intensiv pleje til for at bevare heden som naturtype og åbent landskab.

Vandløb

Skive Øvelsesplads krydses af Søvang Kanal lige nord for betonvejens underføring, hvorfra den løber videre og udgør øvelsespladsens ydre grænse forbi Pynten. Søvang Kanal er et lille vandløb, der ligger noget under terrænet i den vestlige del af terrænet, men i den østlige del langs moserne ved Pynten får et mere naturligt mæandreret forløb med små afsnøringer med vandplantevegetation, bl.a. sideskærm, sumpfor-glemmigej, kær-star, eng-nellikerod og kragefod.

I den sydlige del snor Ormedals Renden sig igennem terrænet, og vandløbet er på delstrækninger omgivet af mose, eng og skov.

Vandløbene udgør dels barrierer for de militære aktiviteter, men er også værdifulde landskabsmæssige strukturer, som bruges i øvelsesøjemed. Der er etableret fast rørovergang, hvor betonvejen krydser Søvang Kanal og fire overgange over Ormedals Rende i form af feltbroer og faskiner (delanlæg af C-IED bane).

4.5.4 Fredninger

Den vestlige del af Dommerby Hede på ca. 22 ha er fredet (vest for Sdr. Skivevej) ved fredningsskendelse i 1946. Formålet med fredningen er at bevare området i dets nuværende tilstand og forhindre beplantning, opdyrkning, bebyggelse og gravning. Området indeholder bl.a. gravhøje og historiske hjulspor, hvis strukturer er omfattet af

fredningen. Det nævnes desuden, at det ikke er tilladt at afdrive eller afbrænde lyngen, men at slå til eget forbrug. I 2016 er der givet dispensation til afbrænding af mindre områder af heden som led i Forsvarets naturpleje af arealet ved behørig hensynstagen til fortidsminderne.

4.5.5 Fredede arter

Ud over de arter, der er optaget på Habitatdirektivets Bilag IV (se afsnit 4.5.2), kan en række dyr og planter på Skive Øvelsesplads være fredet i henhold til artsfredningsbekendtgørelsen (Naturstyrelsen, 2016). Det drejer sig om alle padder og krybdyr samt alle orkideer. På øvelsespladsen er der blandt andet registreret butsnudet frø, skovfirben, hugorm og snog, som alle er fredet. Desuden er alle vilde pattedyr og fugle fredet, hvis de ikke er omfattet af bekendtgørelse om jagttid. Se i øvrigt artsliste i Bilag 1 for en oversigt over alle registrerede arter på terrænet, og hvilke der er fredet.

4.5.6 Fredede fortidsminder

På Skive Øvelsesplads findes 50 fredede fortidsminder, hvoraf halvdelen ligger i en ca. 600 m lang nord-sydgående høj række på Dommerby Hede. Højene er enkeltgrave fra bondestenalderen, der ikke er mere end ca. 1-2,5 m høje, og de har muligvis ligget langs med et gammelt

Figur 4-6: Kødfarvet gøgeurt i Kærgård.

vejforløb. I den sydlige del af fredningen findes et hulvejssystem af yngre dato. Midt i området findes en cirkulær jordvold, der muligvis markerer en dyrefold fra nyere tid (Fund og Fortidsminder 2017).

På resten af Skive Øvelsesplads ligger de fredede fortidsminder mere spredt, bl.a. med en lille klynge i Dalum Høje, der består af mindre gravhøje fra Oldtiden. Slots- og Kulturstyrelsen er ansvarlig for tilsyn med højenes tilstand.

Jævnfør museumslovens § 27 stk. 2 skal gravearbejder standses, hvis der under jordarbejde findes spor af fortidsminder (strukturer, konstruktioner, bygningsgrupper, bopladser, grave og gravpladser, flytbare genstande og monumenter). Fortidsmindet skal straks anmeldes til det nærmeste statslige eller statsanerkendte kulturhistoriske museum. Fund kan således have betydning for mulighederne for anlæg eller militære gravearbejder.

4.5.7 Beskyttede sten- og jorddiger

Der er adskillige beskyttede diger på Skive Øvelsesplads. Digerne er omfattede af museumsloven og digebekendtgørelsen (Kulturministeriet, 2013) og er beskyttede mod tilstandsændringer, dvs. de må ikke gennembrydes, og der

må ikke graves i dem. De fleste er jorddiger bevokset med levende hegn og ligger i den sydlige del af terrænet på Tværagre, Dalum Høje og i Kærgård.

4.5.8 Fredskov

Offentligt ejede skovarealer er jf. Skovloven omfattet af fredskovspligt. Fredskov på Skive Øvelsesplads omfatter Dommerby Plantage, Tastum Plantage, Højvang Plantage og blandet løvskov i Kærgård. Dommerby Plantage og Tastum Plantage er nåletræsplantager domineret af rødgran og sitkagran og med mindre egeparceller. Plantagerne er anlagt i 1950-erne, men de fleste parceller er fra 1970-erne og nyere. Højvang Plantage består af halvt nåletræer med lærk, ædelgran og skov-fyr, og halvt løvskov fra ca. 1940.

Skoven i Kærgård består af blandet løv fra omkring år 1900 og har karakter af en urørt naturskov med døde træer og dødt ved, lysninger, kuperet terræn og varieret skovbundsflora. Ved Pynten ligger en skov syd for rullebanen og på skrænten ned mod vandløbet. Skoven, der består af små skovfyr og eg, er tyndet og delvist ryddet i 2016 i forbindelse med iværksættelse af græsning, der skal holde vegetationen mere åben.

Figur 4-7: Dommerby Hede med gravhøje der ligger på række langs Flyvej.

Figur 4-8: Tastum Plantage som i dag er domineret af rød-gran.

4.5.9 Øvrige naturforhold

Rødlistede arter

Som en del af udarbejdelsen af drifts- og plejeplan for Skive Øvelsesplads er der foretaget en række feltbesigtigelser med registreringer af vegetation, fugle og insekter. Desuden er der indhentet registreringer fra databaser på Danmarks Miljøportal, Dansk Ornitologisk Forening (www.dofbasen.dk) og Fugle og Natur (www.fugleog-natur.dk). En samlet artsliste for øvelsespladsen findes i bilag 1. Der er ikke registreret arter på Skive Øvelsesplads, som er vurderet som truede på den danske rødliste.

Slette

Størstedelen af den sydlige del af Skive Øvelsesplads består af gamle agre der nu ligger med åben græsvegetation og har karakter af slette (Kortbilag 1). De gamle marker er stadig opdelt af levende hegn og beskyttede diger. De levende hegn benyttes i øvelsessammenhæng som skjul og afgrænsning af landskabet. Slettearealet har især i den centrale del på Dalum Høje præg af næringsfattige forhold grundet den sandede jordbund og ekstensive brug. I de mere lavtliggende områder ned mod Lærkenborgvej er vegetationen mere næringspåvirket og ensformig med dominans af kulturgræsser og lancetvejbred, og her vil den naturlige succession for området gå mod overdrev. Slettearealerne drives uden gødskning

og sprøjtning, og de slås årligt, medens vedplant-eopvækst ryddes ca. hvert 5 år.

Krat

Der findes spredte mindre krat på Skive Øvelsesplads, blandt andet på hede, overdrev, slette og mose, hvor tilgroning med vedplanter forekommer naturligt. Krat defineres i arealanalysen som halvåben vegetation, det vil sige uden skov, men med en høj dækningsgrad af vedplanter. Hvor der ikke findes udpegede § 3-naturtype er betegnelsen krat angivet på kortet i bilag 1.

Levende hegn

Mange steder på Skive Øvelsesplads er de åbne slettearealer gennembrudt af levende hegn, der markerer de gamle agre. Nogle levende hegn er plantet som kulisser til øvelsesbrug i 1970-erne og fremefter, typisk med poppel som ammetræer og indplantet glansbladet hæg og rynket rose. Begge arter, men især glansbladet hæg, volder nu problemer, da den spreder sig kraftigt til hele øvelsesterrænet. De er begge kategoriseret som invasive arter i Danmark og skal bekæmpes.

De levende hegn og bevoksninger tjener som levesteder, skjul, fødesøgning, læ og ledelinjer i landskabet for en lang række dyr; fx flagermus, øvrige pattedyr, insekter og fugle, og de levende hegn har stor betydning som landskabselement.

4.5.10 Invasive arter

Invasive arter er defineret som indslæbte, fremmede arter, der ved deres spredning og forekomst skader den hjemmehørende biodiversitet. Der findes både invasive plantearter og invasive dyrearter. På Skive Øvelsesplads er der registreret forekomst af flere invasive arter, som er beskrevet nedenfor, hvis bekæmpelse er en vigtig indsats i drifts- og plejeplanen. Gyvel medtages i dette afsnit, selv om den ikke er på den statslige liste over invasive arter, men nærmere anses som en problemart, som spreder sig voldsomt og udkonkurrerer den øvrige flora.

Der er i øvrigt observeret spor efter mårhund, og forholdsregler i forhold til bekæmpelse er taget.

Japansk pileurt/kæmpepileurt

Arten findes spredt på terrænet og på Tværagre (afdeling 12) findes den i størst tæthed. Arten spreder sig vegetativt og er ikke forsøgt bekæmpet i den tidligere planperiode.

Glansbladet hæg

Arten findes udbredt over hele øvelsesterrænet. Arten opfattes som en trussel i forbindelse med tilgroning af øvelsesterrænets mange hedearealer, men der er ikke udført bekæmpelse i sidste planperiode.

Rynket rose

Arten findes spredt på øvelsespladsen, særligt i de levende hegn. Langs Skivevej i afdeling 6 er en stor bestand, som bør bekæmpes sammen med glansbladet hæg, der også findes her. På Pynten er rynket rose fjernet i forbindelse med rydning af hede og overdrev for vedplanteopvækst.

Canadisk /sildig gyldenris

Arten findes fortrinsvis langs veje og på forstyrrede arealer, men er ikke blevet bekæmpet i sidste planperiode.

Kæmpe-bjørneklo

Arten har en begrænset forekomst på terrænet.

Bjergfyr

Arten er udbredt over hele øvelsespladsen og især på heden hvor den udgør en væsentlig del af tilgroningen.

Gyvel

Den største og mest problematiske bestand af gyvel findes i Fældeden og Fældet Bakke i afdeling 2, hvor den er ved at udkonkurrere hede og overdrevs-/slettevegetation. Der er i den tidligere planperiode gennemført slåning med års mellemrum, hvilket ses ved at buskene ikke er høje men til gengæld tæt dækkende. På Tværagre er der ligeledes en tæt bestand af gyvel som kræver en intensiv indsats.

4.6 Publikumshensyn

Der er offentlig adgang til hele Skive Øvelsesplads, når der ikke finder øvelsesaktiviteter sted med undtagelse af indhegnede depotområder og sprængningsområder. Ved alle indfaldsveje er der opstillet informationstavler, der opdateres med hensyn til oplysninger om øvelsesaktiviteter og desuden viser kort over området samt ordensreglement for offentlighedens færdsel. Man kan finde oplysninger, der er relevante for besøgende på Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses hjemmeside www.ejendomsstyrelsen.dk.

Øvelsespladsen benyttes rekreativt af bl.a. kondiløbere, hundeluftere, mountainbikere og ryttere, og der opleves ikke problemer i forhold til den militære anvendelse. Desuden bruges den gamle landingsbane af en modelflyveklub. Jagten på Skive Øvelsesplads forvaltes efter Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses retningslinjer for jagt og regulering af vildt på Forsvarsministeriets arealer og er efter udbud udlejet for perioden 2017-2021.

Figur 4-9: Informationsstander opsat ved en af indgangsvejene til Skive Øvelsesplads.

5. ANALYSE

Dette kapitel indeholder en emneopdelt diskussion af, hvordan et indsatsprogram på en hensigtsmæssig og velafvejet måde kan tilgodese de opstillede målsætninger for opfyldelse af militære, naturbeskyttelses og publikumshensyn. Afsnittet indledes med en evaluering af indsatsen under den tidligere drifts- og plejeplan fra perioden 2002-2016.

Forsvarsministeriets overordnede strategi om at tilgodese såvel militære som naturbeskyttelsesmæssige og publikumsorienterede mål kræver i nogle tilfælde en afvejning, da der kan være modsætningsforhold mellem de enkelte målsætninger. Alene inden for de naturorienterede mål kan der være behov for en afvejning af modstridende mål. Denne afvejning foretages i det følgende.

5.1 Evaluering af drifts- og plejeplan 2002 -2016

Den tidligere drifts- og plejeindsatsen for Skive Øvelsesplads blev evalueret i 2014 ved en såkaldt midtvejsevaluering (FBE, 2014). I forbindelse med udarbejdelse af nærværende drifts- og plejeplan er der i 2017 foretaget en fornyet evaluering, hvor indsatsen i perioden 2014-2017 er gennemgået. Siden drifts- og plejeplanen blev udarbejdet, er skovdriften konverteret til at basere sig på principper om naturnær skovdrift. Drift af skovarealerne er ikke berørt yderligere i denne evaluering.

Evalueringen er foretaget på baggrund af de aktivitetsskemaer og aktivitetskort, der er angivet i evalueringen 2014. Detailinput til evalueringen stammer blandt andet fra skovfogeder ved Fors-

varsministeriets Ejendomsstyrelse, oplysninger fra Driftsområde Skive og militære brugere på øvelsespladsen samt feltregistreringer. Evalueringen publiceres ikke separat. I evalueringen anvendes følgende systematik, hvor de enkelte aktiviteter i kolonnen "Status 2017" fordeles på følgende kategorier:

1. Gennemført: Aktiviteten har gennemgået nødvendig projektering og myndighedsbehandling, og planlagt feltindsats er gennemført. Hvis der er tale om en éngangsaktivitet, beskrives den kort i statusafsnittet. Hvis der er tale om en vedvarende aktivitet (for eksempel græsning og afbrænding) gives en kort beskrivelse i statusafsnittet, og yderligere opstilles et fortsat mål og en aktivitet for den videre indsats beskrives. I nogle tilfælde er der i projekteringen eller den praktiske indsats foretaget ændringer for eksempel grundet fysiske forhold, ændrede militære anvendelsesmønstre i projektområdet, ressourcer eller integration i beslægtede projekter i området. I så fald gives den en kort beskrivelse af ændringerne.

2. Projekteret: Aktiviteten har gennemgået nødvendig projektering og myndighedsbehandling, men feltindsats afventer. Den målsættes ved en henvisning til det pågældende ID i drifts- og plejeplanen. Hvis der er tale om en éngangsaktivitet, beskrives den kort i statusafsnittet. Hvis der er tale om en vedvarende aktivitet (for eksempel græsning og afbrænding), gives en kort beskrivelse i statusafsnittet, og yderligere opstilles et fortsat mål og beskrives en aktivitet for den videre indsats. Også her kan der være tale om ændringer, der i så fald beskrives kort.

3. Planlagt: Aktiviteten er fortsat planlagt, men afventer projektering inden for planlagt tidshorisont. Aktiviteten beskrives med målsætning og overgår til den kommende planperiode ved henvisning til det pågældende ID i drifts- og plejeplanen.

4. Udsat: Aktiviteten er fortsat planlagt, men er udsat grundet forhold, som beskrives. Aktiviteten beskrives med målsætning og overgår til den kommende planperiode ved henvisning til det pågældende ID i drifts- og plejeplanen.

5. Opgivet: Aktiviteten er opgivet grundet forhold, som beskrives. Indgår ikke videre i analysen.

I forlængelse af evalueringen beskrives den vi-

dere planlægning for de enkelte aktiviteter under følgende kategorier:

A. Ikke yderligere: Angiver en aktivitet, typisk en éngangsaktivitet, der er gennemført og rapporteret, og hvor den målsætning, der har styret aktiviteten, er opfyldt. Ligeledes aktiviteter, der af forskellige (beskrevne) årsager er opgivet.

B. Overgår til videre planlægning: Angiver en fortsat planlagt aktivitet, der ikke er påbegyndt, eller en gennemført aktivitet (typisk vedvarende aktiviteter for eksempel græsning), der videreføres. Målsætningen opretholdes (eventuelt med justeringer) og bliver styrende for de fremtidige aktiviteter.

5.1.1 Rydning

Der er i den tidligere planperiode foretaget rydning af nåletræer i Dommerby Plantage omkring gravhøjene, og levende hegn med hvidgran ved Pynten er fjernet.

Overdrev er nogle steder ryddet for opvækst af bjerg-fyr, gyvel og andet krat ved førstegangspleje. Ved rydningerne er tjørn og mirabel bevaret som spredte buske/træer. I øvrigt er opvækst på overdrev fjernet ca. hvert femte år.

Pil er fjernet i udvalgte moser (Pynten, Fældeden) og genvækst ryddes kontinuerligt ca. hvert 10. år i vådområder ved Fly, Dalum og Kærgård.

Id	Lokalitet	Afd.	Planlagt ha	Planlagt gennemført	Planlagt indsats	Status 2017	Videre planlægning
1-1	Dommerby Plantage	4ae	1,2	Senest 2015	RYDNING: Knusning med opsamling. Rydning af sitka-gran og rød-gran i det centrale område mellem to fortidsminder. Opfølgning på pleje.	Gennemført 2017	Overgår til videre planlægning. Opfølgende pleje.
1-2	Dommerby Hede	6a	27,8	Hvert 5. år	RYDNING AF SPREDTE TRÆER OG BUSKE Genopvækst holdes nede. Hedepleje.	Gennemført 2017	Overgår til videre planlægning.

Id	Lokalitet	Afd.	Planlagt ha	Planlagt gennemført	Planlagt indsats	Status 2017	Videre planlægning
1-3	Pynten	7ae	9,9	Hvert 5. år	DELVIS RYDNING Overdrevskarakter skal bibeholdes. Området består af en mosaik af overdrev, moseområder, krat og mindre hedearealer.	Gennemført 2017	Overgår til videre planlægning. Opfølgningen- de pleje ved græsning.
1-4	Vest for Tastum Plantage	8h syd, 10c, 11j	26	Senest 2015	FØRSTEGANGSPLEJE, RYDNING Ene bevares og fritstilles. Total rydning af bjergfyr, hvid-gran og rødgran. Mod Tastum Plantage bevares større andel krat.	Gennemført 2016	Ikke yderligere.
1-5	Hede øst for Tastum Plantage	9o	2,3	Senest 2015	FØRSTEGANGSPLEJE, DELVIS RYDNING. Større nåletræer mod vest tyndes kraftigt eller ryddes helt.	Gennemført 2017	Ikke yderligere.
1-6	Hedeareal ved skydebane	11o	1	1-2 gange per 5 år	DELVIS RYDNING Gyvel (og anden opvækst) skal holdes nede.	Gennemført 2016	Overgår til videre planlægning.
1-7	Overdrev omkring Skajbækken	12l	2,8	Hvert 5. år	RYDNING PÅ SKRÆNTER NED MOD BÆKKEN Tørre overdrev der skal holdes åbne.	Delvist gennemført, projekteret 2017	Overgår til videre planlægning.
1-8	Hede på tværagre	12n nord og syd	2,2	Hvert 5. år	FØRSTEGANGSPLEJE, RYDNING Heden bevares, og plantet kultur fjernes ved knusning med opsamling, bortset fra enkelte ege og evt. andre karaktertræer. Skrænterne mod nord ryddes. Efter rydning holdes opvækst nede løbende.	Gennemført 2017	Overgår til videre planlægning.
1-9	Dalum Høje	15g	1,5	Hvert 5. år	DELVIS RYDNING Hvidtjørnekraetenes udbredelse begrænses.	Gennemført 2017	Overgår til videre planlægning.
1-10	Gravhøje på hele terrænet	-	-	1 gang hvert 5. år eller 10 høje per år	RYDNING CA. 50 GRAVHØJE I ALT, HERAF CA. 25 PÅ DEN AFGRÆSSEDE DOMMERBY HEDE. FRIHOLDES FOR OPVÆKST OG AFMÆRKNINGSPÆLE KONTROLLERES	Gennemført 2016	Overgår til videre planlægning.

5.1.2 Slåning

Slåning er gennemført på hede og overdrev samt på slette som ikke er omfattet af naturbeskyttelse. Slåningen gennemføres med det formål at forhindre tilgroning samt vedligeholde slettearealerne til militære øvelsesaktiviteter.

Id	Lokalitet	Afd.	Planlagt ha	Planlagt gennemført	Planlagt indsats	Status 2017	Videre planlægning
2-1	Fælleden	2a	11,1	Årligt	SLÅNING OG OPSAM-LING Lokalt med kraftig opvækst af gyvel. En fræsning/harvning er planlagt.	Gennemført 2016	Overgår til videre planlægning.
2-2	Fælled Bakke	2fg	6,3	1-2 gange per 5 år	SLÅNING MED OPSAM-LING På græsdominerede områder. Evt. delvis rydning. Genvækst af især birk, gyvel m.m. Der er blevet knust og opsamlet materiale i 2011. Afbrænding (pletvis).	Gennemført 2014	Overgår til videre planlægning. Opfølgende pleje i 2018.
2-3	Dommerby Plantage	4b, 4ade	6,1	1-2 gange per 5 år	SLÅNING MED OPSAM-LING Kraftig genvækst af birk, der skal holdes nede. Arealerne blev i 2011 knust, med opsamling af materialer.	Gennemført 2014	Overgår til videre planlægning. Opfølgende pleje i 2018.
2-4	Dommerby Hede	6b	7,7	2-3 gange per 5 år	SLÅNING MED OPSAM-LING Modelflyverklub har lejet et mindre areal som slås løbende.	Gennemført 2016	Overgår til videre planlægning. Opfølgende pleje i 2018.
2-5	Pynten	7gae	9,9	Årligt/efter behov	SLÅNING MED OPSAM-LING Afd. 7a (slette) er planlagt fræsning/harvet for at muliggøre slåning.	Gennemført 2016	Overgår til videre planlægning. Opfølgende pleje ved græsning.
2-6	Hede øst for Tastum Plantage	9o	2,3	2 gange per 5 år	SLÅNING OG OPSAM-LING/AFBRÆNDING Opvækst af gyvel.	Gennemført 2016	Overgår til videre planlægning. Opfølgende pleje i 2018.
2-7	Depotområde Fly	10e	7,3	1-2 gange per 5 år	SLÅNING OG EVT. RYDNING Mod vest og nord tilgroning af især birk.	Gennemført 2016	Overgår til videre planlægning. Opfølgende pleje i 2018.
2-8	Overdrev ved håndgranatbane	10q	2,2	Årligt	SLÅNING OG OPSAM-LING	Gennemført 2016	Overgår til videre planlægning.

Id	Lokalitet	Afd.	Planlagt ha	Planlagt gennemført	Planlagt indsats	Status 2017	Videre planlægning
2-9	Tastum Plantage og Tværagre	11j, 12n, 8h	1,8	1 gang per 5 år	SLÅNING Efter førstegangsspleje (rydninger), skal arealerne holdes fri for genopvækst.		Overgår til videre planlægning. Opfølgende pleje i 2018.
2-10	Mellem Skajbæk og Tværager	12o	5,6	1-2 gange per 5 år	SLÅNING Tidligere agerjord, bl.a. for at holde opvækst af gyvel nede.	Gennemført 2016	Overgår til videre planlægning. Opfølgende pleje i 2018.
2-11	Overdrev omkring Skajbækken	12l	2,8	Årligt/1 gang per 5 år	SLÅNING OG OPSAMLING En række tørre overdrev, der skal holdes åbne. De topografiske forhold tillader kun delvist slåning med opsamling.		Overgår til videre planlægning. Opfølgende pleje i 2018
2-12	Dalum Høje	14f, 15e	23	Årligt	SLÅNING OG OPSAMLING Delvist, kuperet terræn.	2015	Overgår til videre planlægning.
2-13	Højvang, Tværagre, slettearealer nord for Højvang samt i sydlig del af terræn	14a	64,5	Årligt	HARVNING, I ROTATION MED SLÅNING MED OPSAMLING På de arealer, der er græsdækkede (ca. 2/3).	?	Overgår til videre planlægning.

5.1.3 Græsning

I sidste planperiode er der indført græsning på Dommerby Hede (fra år 2012), i Kærgård (år 2012) og se-nest på Pynten i 2016.

Id	Lokalitet	Afd.	Planlagt ha	Planlagt gennemført	Planlagt indsats	Status 2017	Videre planlægning
3-1	Dommerby Hede	5a	20,8+7	Løbende	AFGRÆSNING Kombineret med pletvis afbrænding af revling som afskæres fra græsning i 3 år herefter.	Gennemført 2016	Overgår til videre planlægning.
3-2	Dommerby Hede	5a delvist og bf	7	Senest 2015	AFGRÆSNING Hegnudvidelse mod syd	Gennemført 2016	Ikke yderligere
3-3	Pynten	7	?	Senest 2015	AFGRÆSNING Nyt hegn placeres 2-5 m nord for skræntens top	Gennemført 2016	Overgår til videre planlægning.
3-4	Kærgård	16	32	Løbende	AFGRÆSNING Hegning inkl. to færister etableret i 2012.	Gennemført 2012	Overgår til videre planlægning.

5.1.4 Hedepleje

Heden på Skive Øvelsesplads er i den sidste planperiode plejet ved rydning, slåning, afbrænding og græsning. Der er udført pletvis afbrænding af mindre områder eller slåning ca. hvert 10. år i cyklus på øvelsespladsens hedearealer. Ene og eg er bevaret.

Id	Lokalitet	Afd.	Planlagt ha	Planlagt gennemført	Planlagt indsats	Status 2017	Videre planlægning
4-1	Fælled Bakke	2fg	6,5	Løbende rotation	AFBRÆNDING (Pletvis).	?	Overgår til videre planlægning.
4-2	Dommerby Hede, vest	5a	21	Løbende rotation	AFBRÆNDING/GRÆSNING	Gennemført 2016 (afbrænding mangler)	Overgår til videre planlægning.
4-3	Dommerby Hede, øst	6a	28	Rotation over 15-årig periode	AFBRÆNDING/SLÅNING MED OPSAMLING Pletvis, 1-2 ha. pr. år. Pletvise afbrændinger gennemført i 2012	Gennemført 2015	Overgår til videre planlægning.

5.1.5 Hydrologi

Der er ryddet opvækst af træer og buske omkring fem søer. Desuden er søerne afmærket på kort med anvisning af al øvelsesaktivitet forbudt. I Dalum er der reetableret et vådområde ved rydning af pilekrat.

I mosen afd. 6f er aktivitet til forbedring af naturlig hydrologi ikke gennemført (hævning af afløb med 50-75 cm for at hæve vandstanden i mosen).

Id	Lokalitet	Afd.	Planlagt ha	Planlagt gennemført	Planlagt indsats	Status 2017	Videre planlægning
5-1	Nye vådområder I alt 8 vandhuller.	2e, 7d, 9c, 10e, 12a, 16c	1	1 gang per 5 år	DELVIS RYDNING/SLÅNING Opfølgende pleje efter vandhulsrestauration. Løbende vedligehold af nyetablerede opstemninger (med overløb) ved vådområder, bl.a. 2e og 16c.	2016	Overgår til videre planlægning.
5-2	Vådområder der er renoveret. I alt 5 vandhuller	2e, 7, 10d, 15e, 16c	1,6	1 gang per 5 år	VÅDOMRÅDER – RENOVERET/PLEJET I 2012 Genvækst af bl.a. pil skal holdes nede. – Bredzonen friholdes for opvækst på 5 m. – Vandstandsjusteringer ved overløb. – Skyggende opvækst.	2016	Overgår til videre planlægning.
5-3	Vådområder, førstegangspleje. I alt 11 vandhuller	8t, 9k, 10m, 15c, 5f, 6f, 7, 12m, 13e, 14o, 15d	2,6	Inden for 5 år	FØRSTEGANGSPLEJE AF VÅDOMRÅDER HEL/DELVIS RYDNING M.M. Rydning af træer og buske i nærområdet, særligt skyggende opvækst langs kanter. Porse bevares evt. (R)etablering/sikring af vandstand, skrabe/grave bund og/eller hæve ved overløb m.m.	2016	Overgår til videre planlægning.

5.1.6 Kultivering

Slettearealer anvendes i en treårs cyklus, hvor de på skift bruges til øvelser i to år og ligger brak i et år. Al dyrkning er ophørt og tidligere agre plejes som slettearealer med regelmæssig slåning.

Id	Lokalitet	Afd.	Planlagt ha	Planlagt gennemført	Planlagt indsats	Status 2017	Videre planlægning
6-1	Tværagre, Dalumhøje samt åben slette	10e, 12ao syd, 13ad, 14a, 14aan, 15a	156	3-årig rotation	KULTIVERING Slette- og agerarealer i rotation med harvning og høslet. Området er opdelt i 3 dele, som på skift udjævnes efter øvelsesbrug. Græs og urtevegetation slås hvert 3. eller 5. år som hidtil.		Ophørt. Der udføres ikke længere kultivering men slåning af slettearealer.
6-2	Fælleden	2a, 7a (ORE+SLE)	20	Senest i 2015	KULTIVERING Restaurering efter tidligere øvelsesaktivitet. Området er for kuperet/ujævnt til at det kan plejes ved slåning. Bør fræses eller harves.		Ophørt. Der udføres ikke længere kultivering men slåning af slettearealer.
6-3	Sandkassen og omkringliggende sletteareal	9e	9,2	Senest i 2015	KULTIVERING Store dele af 9e benyttes så intensivt til graveaktiviteter, at de er uden plejebæhov.		Ophørt. Der udføres ikke længere kultivering men slåning af slettearealer.

5.1.7 Invasive arter

Invasive arter er bekæmpet på hele øvelsespladsen, men følgende arter forekommer stadig udbredt: gyvel, rynket rose, japan-pileurt/kæmpe-pileurt, glansbladet hæg og i mindre grad kæmpe-bjørneklo.

Id	Lokalitet	Afd.	Planlagt ha	Planlagt gennemført	Planlagt indsats	Status 2017	Videre planlægning
8-1	Hele terrænet			Løbende	KÆMPE-BJØRNEKLO Overvåges og bekæmpes løbende.	2016	Overgår til videre planlægning.
8-2	Hele terrænet	12		Løbende	JAPANSK- PILEURT/KÆMPEPILEURT Findes lokalt på terræn. Registreres og tegnes ind på kort og bekæmpes løbende.	2016	Overgår til videre planlægning.
8-3	Hele terrænet	læhegn afd 2, 6a, ved sø i 9k		Løbende	RYNKET ROSE Skal registreres og tegnes ind på kort, samt bekæmpes.	2016	Overgår til videre planlægning.
8-4	Hele terrænet			Løbende	GYVEL Lokalt meget dominerende. Håndteres primært via slåning. Enkelte områder bør have mere fokus.	2016	Overgår til videre planlægning.
8-5	Hele terrænet			Løbende	GLANSBLADET HÆG Vigtigt at voksne, frøspredende individer fjernes effektivt, fx i løvhegn midt i Dommerby Hede (5a).	2016	Overgår til videre planlægning.
8-6	Hele terrænet			Løbende	MÅRHUND Der er registreret spor i forbindelse med pleje af vådområderne. En overvågning/bekæmpelse kan blive nødvendig, hvis arten hyppigt erkendes i området.		Overgår til videre planlægning.

5.1.8 Øvrige aktiviteter

Evalueringen, der blev gennemført i 2014, viste, at der løbende sker vedligeholdelse af terrænet som følge af militære øvelses-/uddannelsesaktiviteter. Vedligeholdelsen har bl.a. omfattet den nedlagte landingsbane, hvor der er udviklet et åbent uddannelsesområde med kort overdrevsvegetation. Bælte- og hjulspor er desuden markeret i terrænet som tvangsspor for at minimere udvidelse af sporene.

Aktiviteter fra den tidligere drifts- og plejeplan, som ikke er gennemført, er vurderet af de militære brugere i forbindelse med udarbejdelse af den nye plan. Hvis en aktivitet fortsat blev vurderet som relevant i forhold til militære behov, er den videreført i den nye drifts- og plejeplan. Aktiviteter, der ikke er gennemført og ikke længere vurderes relevante af de militære brugere af Skive Øvelsesplads, omfatter nye kampstillinger i afdeling 13 og 15, nye spor gennem Dommerby Plantage og Tastum Plantage.

For at tilgodese publikumshensyn på Skive Øvelsesplads er der opstillet informationsposter ved indfaldsveje til øvelsespladsen, hvor der informeres om militære aktiviteter. På informationsposterne er der opsat kort over øvelsespladsen samt anvisning til cyklistere om at følge etablerede veje og stier.

5.2 Analyse af ny indsats

Den nye indsats på Skive Øvelsesplads skal tilrettelægges med fokus på den militære brug. Inden for disse rammer skal der være fokus på at sikre naturværdierne i området med særligt fokus på hederne, overdrev og slette samt skov.

Det forudsættes jævnfør naturbeskyttelseslovens § 52 og vejledningen til denne, at Forsvarsministeriet som statslig arealforvaltende myndighed "løbende træffer de foranstaltninger, som er nødvendige for at holde deres arealer i rimelig stand". På Skive Øvelsesplads omfatter dette særligt hedearealerne, der kræver en kontinuerlig pleje for ikke at gro til med vedplanter.

Analyse af ny indsats på Skive Øvelsesplads forholder sig til de tiltag, der allerede er gennemført eller mangler at blive gennemført i henhold til den tidligere drifts- og plejeplan. Analysen indarbejder desuden ændringer i forhold til militære formål og andre forhold, der har ændret sig siden udarbejdelse af den forrige plan og evaluering af denne.

I den følgende analyse er det for de enkelte emner vurderet, hvordan aktiviteterne kan tilrettelægges, så der både tages hensyn til militære interesser samt naturbeskyttelsesmæssige formål og publikumsinteresser. Hvor der mulighed for

øget synergi mellem militære aktiviteter og naturpleje er det beskrevet i overensstemmelse med strategien for militærnatur. Indsatserne er opdelt efter nogle overordnede modeller, som er Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses generelle beskrivelse af aktivitetstyper (afsnit 9.2).

Analysen danner udgangspunkt for aktivitetsoversigten, der findes i kapitel 7.

5.2.1 Videreførelse af aktiviteter

Den tidligere drifts- og plejeplan indeholder aktiviteter, der, som det fremgår af analysen i afsnit 5.1, ikke er gennemført, men som er projekteret eller udsat. Det fremgår af analysen, om disse aktiviteter videreføres i den nye planperiode, eller om de ikke længere er relevante.

I det følgende gives en overordnet analyse af behov for drift og pleje af Skive Øvelsesplads inden for de forskellige aktivitetsklasser og i den samlede aktivitetsoversigt i kapitel 7 er de enkelte aktiviteter nærmere beskrevet.

5.2.2 Rydning

Grundet den hidtidige pleje af området fremstår store dele af øvelsespladsens mange hede- og slette-arealer og øvrige lysåbne områder overordnet fri for tilgroning med vedplanter. Der er dog konstant genvækst af især fyr og glansbladet

hæg, som kræver en kontinuerlig plejeindsats, ligesom gyvel breder sig, hvor den ikke holdes tilbage. Områdets gravhøje bliver holdt fri for tilgroning ved henholdsvis fåregræsning på Dommerby Hede og løbende manuel rydning af de øvrige høje. Ved rydning, uagtet metode, skal det sikres, at de fredede fortidsminder og kulturspor ikke beskadiges. For at opretholde den åbne karakter af øvelsespladsen og samtidig understøtte de militære uddannelsesmuligheder, er der et ønske om mere spredt buskads og bevoksninger bl.a. på slettearealerne. Dette kan udvikles ved at tilpasse rydningsaktiviteter, så noget bevoksning får lov at blive stående, gerne som mindre grupper af buskads, som kan bruges som skjul ved fremrykningsøvelser.

Rydning kan med fordel indgå som en militær øvelsesaktivitet, hvis det passer i de militære enheders planlægning. For eksempel ved at skov ryddes eller mindre opvækst køres ned af panserede køretøjer. Det vil også være fordelagtigt, hvis de militære brugere uddannes til at mindre træer og buske på hede og slette ikke skal undviges ved kørsel i terrænet, men gerne må køres ned. Dette vil medføre en moderat forstyrrelse, som vil bidrage til at holde arealet åbent.

Desuden kan det ryddede vedmateriale anvendes som biomasse (FES 2015).

5.2.3 Græsning

Græsning anvendes ved udarbejdelse af nærværende plan (2017) til pleje af hede, overdrev og mose i tre indhegnede områder af Skive Øvelsesplads. Det gælder Pynten, Dommerby Hede og Kærgård. Græsning vurderes at være en særdeles omkostningseffektiv driftsform, der sikrer et varieret kulisselandskab for de militære brugere og samtidig er gavnlig for naturen, idet den medfører en mere heterogen vegetation. Indhegningerne er placeret på terrænets yderkanter i dialog med de operative interesser, således at de ikke er til gene for øvelsesaktiviteter.

Græsning i områder hvor der findes gravhøje eller andre fredede kulturspor (hjulspor på Dommerby Hede) skal justeres løbende med henblik på at sikre, at der ikke sker skader på fredede fortidsminder.

5.2.4 Slåning

Slette og overdrevsarealer slås løbende hvert 1-5 år med opsamling af afslået materiale. Slåning planlægges i en turnus, så de arealer, der vokser kraftigst og har størst fremspiring af vedplanter, herunder gyvel, slås oftere, medens mere næringsfattige områder med mindre tilvækst kan slås sjældnere. Større parceller (sammenhængende områder over 5 ha) skal indeles i en mosaikstruktur, hvor nogle mindre områder ikke slås, og buske af hvidtjørn, mirabel, ene, slåen, eg og rose bevares. Dette skaber et mere varieret kulisseterræn og flere levesteder for områdets dyrearter.

Slåning udføres efter d. 15. juli, gerne slut august/september, når de fleste planter har blomstret og sat frø.

5.2.5 Hydrologi

Øvelsespladsens vandhuller og søer vurderes at have en naturlig og god hydrologisk tilstand, som ikke stiller krav om særlige indsatser. Brinkerne omkring Tastum sø er ryddet for vedplanter i 2016, og alle søer og vandhuller vurderes i løbet af planperioden for eventuelt behov for rydning af vedplanteopvækst eller oprensning. De mindste vandhuller vil hurtigere blive fyldt op med slam og gro til med tagrør, sumpplanter og pil, og her vil det være nødvendigt med rydning og oprensning i planperioden for at opretholde en lysåben tilstand, der er gavnlig for dyrelivet og de militære øvelsesaktiviteter.

Som en del af naturplejen i vådområder kan anvendes militær øvelsesaktivitet, f.eks. ved at sikre et antal årlige gennemkørsler med bæltekøretøj i mose/vandhul for at opretholde områder til pionervegetation og formindske tilgroning.

Syd for Dommerby Hede findes et tilløb til Søvang Kanal på kanten af et moseområde, som er delvist drænet af kanalen. Her kan de hydrologiske forhold eventuelt forbedres, som også foreslået i den foregående drifts- og plejeplan, ved at hæve kanalens afløb og derved tilbageholde mere vand i mosen under normale nedbørsforhold. Mosen består af et gammelt pilekrat, der er relativt åbent og med døde stammer og mos i bunden.

5.2.6 Skovdrift og beplantningspleje

Skive Øvelsesplads rummer tre større skovområder: Dommerby Plantage, Tastum Plantage og Højvang Plantage, samt to mindre skove i henholdsvis Kærgård og vest for Tværagre ved håndgranatbanen. Derudover findes der spredte levende hegn og krat.

Al skov på øvelsespladsen drives efter naturnære skovdriftsprincipper, herunder principperne for

urørt skov. De naturnære skovdriftsprincipper bygger på at udnytte skovens egne processer og funktioner så som naturlig foryngelse. Målet er at få varierede kulisseskov bestående af mange forskellige træarter blandet mellem hinanden og af forskellig alder. Disse skove vil fysisk være mere stabile og vil rumme en større strukturel variation end klassiske ensaldrende og ensartede plantager. Omstilling til de naturnære skovdriftsprincipper er en mangeårig proces. Med tiden vil skovarealerne således udvikle et mere urskovslignende præg med en arts- og strukturmæssig mangfoldighed med væltede og døde træer, lysninger og mørkere tilvækstområder.

Dommerby og Tastum Plantage er i dag domineret af ensaldrende nåletræsparceller, som gradvist vil blive konverteret til løvskov. Der udarbejdes en separat SUT-plan for områderne som beskriver fremgangsmåden for de enkelte parceller og skovudviklingstyper (SUT) (Id 8-1). Hvor der vokser tæt og mørk nåleskov (fx rød-gran og

sitka-gran) skal arealet løbende konverteres til løvtræ. Der findes dog også mere lysåbne nåletræsparcer med skovfyr eller lærk, hvor der allerede er opståen en naturlig underskov af løvtræer, og her kan omlægningen foregå mere gradvist ved at lade de store nåletræer forfalde naturligt og lade underskoven følge med op. Her kan eventuelt indplantes eg for at sikre en stabil skov til fremtidig øvelsesbrug.

Der er udtrykt ønske fra de militære brugeres side om at bruge skoven til øvelser der omfatter træfældning, sprængninger af træ mm. og det er derfor nødvendigt at foreskrive, hvor der løbende plantes ny skov for at have træer nok til rådighed til de militære øvelsesaktiviteter. For at opnå en hurtig etablering af bevoksninger i områder med høj øvelsesaktivitet med behov for skjul hele året

rundt skal der plantes spredte grupper af rødgran eller andre nåletræer.

Levende hegn i den sydlige del af terrænet bevares, da de tjener øvelsesmæssige formål og skaber variation i landskab og vegetation. Hvor der findes invasive arter i de levende hegn såsom glansbladet hæg eller rynket rose skal disse fjernes.

De spredte krat, der bl.a. findes på Dalum Høje, bruges som skjul i forbindelse med militære aktiviteter og har tillige stor værdi for pattedyr og fugle. Der er militært ønske om flere krat spredt på sletten på Dalum Høje, og dette opnås ved at efterlade arealer til naturligt tilgroning med hvidtjørn, røn, skovelm og andre naturligt forekommende arter af vedplanter.

5.2.7 Forstyrrelser som følge af øvelsesaktivitet

Støj fra militære aktiviteter kan påvirke dyrelivet negativt og være generende for det omkringliggende lokalsamfund. Sidstnævnte problematik håndteres ikke i drifts- og plejeplanen, men hører under særlig regulering via Bekendtgørelse om støjregulering af Forsvarets øvelsespladser og skyde- og øvelsesterræner (Miljø- og Fødevarerministeriet, 2015). Forstyrrelser fra øvelsesmæssige aktiviteter på Skive Øvelsesplads er derudover uden væsentlig betydning for dyrelivet på og omkring øvelsespladsen.

Øvelsespladsen er i nogle områder præget af intensiv øvelsesaktivitet i form af kørsel og gravning. Det gælder 'sandkassen', som er et fast graveområde langs med rullebanen i den centrale del af øvelsespladsen, samt de tidligere marker i området Tværagre, hvor vegetationen jævnligt graves igennem og planes ud til naturlig genvækst efterfølgende. Her fastholdes vegetation derfor i et tidligt successionsstadium.

Den moderate forstyrrelse er generelt gavnlig for naturen på øvelsespladsen, idet den skaber en mosaik af områder med bar jord og pionervegetation, mens tilgroning holdes tilbage til gavn for de lyselskende arter som fx hede- og overdrevsplanter og insekter. Der er udtrykt ønske om at finde et nyt areal som permanent graveområde, idet den eksisterende 'sandkasse' er meget forstyrret og jordstrukturen for ustabil til at træne fx etablering af skyttegrave.

5.2.8 Invasive arter

Den generelle bekæmpelse af invasive arter er reguleret gennem en række retningslinjer for forebyggelse og bekæmpelse af invasive plante- og dyrearter (FBE, 2011). Retningslinjerne udmøntes på det enkelte terræn gennem drifts- og plejeplanerne. Der er fundet følgende arter af invasive planter på Skive Øvelsesplads:

japansk-pileurt/kæmpe-pileurt, rynket rose, kæmpe-bjørneklo og glansbladet hæg.

Japansk-pileurt/kæmpe-pileurt danner op til flere meter høje, tætte bestande, der bortskygger al anden bundvegetation. Arten kan være vanskelig at bekæmpe, men det er under alle omstændigheder af betydning for succesfuld bekæmpelse, at den igangsættes så snart planterne erkendes, og at der foretages en systematisk bekæmpelse, enten ved opgravning, udpining eller tildækning med plastik eller lignende materialer.

Rynket rose vurderes ikke at udgøre et stort problem i forhold til biodiversiteten på Skive Øvelsesplads men er uønsket i øvelsesmæssigt henseende. Arten bør bekæmpes ved opgravning og efterfølgende hyppig fjernelse af rodsrud, hvor den findes, så den ikke får lejlighed til at sprede sig og blive et problem fremadrettet. Kæmpe-bjørneklo vurderes heller ikke at udgøre et stort problem på øvelsespladsen. Arten bør dog bekæmpes løbende, både af naturhensyn, men også fordi plantesaften er giftig og i forbindelse med sollys kan forårsage forbrændinger på huden. Hvilken af de kendte metoder til bekæmpelse, man vil benytte, afhænger af bestandens størrelse og de øvrige fysiske omgivelser som terrænforhold og jordbund.

Bjerg-fyr er blevet et problem som følge af, at arten igennem de sidste hundrede år er udplantet til klit-dæmpning og til vedproduktion, og især i og omkring skovarealerne findes massive bjerg-fyrbevoksninger. Hertil kommer, at bjerg-fyr spreder sig til de lysåbne naturområder, herunder særligt hederne. Med hensyn til bjerg-fyr ligger en væsentlig del af indsatsen i de rydninger, der er nødvendige for at opretholde de lysåbne naturtyper, ligesom den generelle hedepleje vil modvirke opvækst af bjerg-fyr og andre invasive plantearter.

Glansbladet hæg er blevet et problem på hele øvelsespladsen. Det er derfor nødvendigt at fjerne frøkilder ved en fokuseret indsats. Bekæmpelse af etablerede bestande af glansbladet hæg tager mange år. Rydning uden tilstrækkelig efterbehandling er i bedste fald alene spild af ressourcer. I værste fald fører det til en accelereret tilgroning med hæg.

Dele af Skive Øvelsesplads er omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3. Bekæmpelse af invasive arter ved opgravning og fræsning i de beskyttede arealer vil medføre en tilstandsændring og dermed kræve myndighedsgodkendelse. Græsning med stude har vist sig at kunne holde glansbladet hæg i skak, men græsning er kun muligt på begrænsede dele af øvelsespladsen. Oprykning af småplanter ved håndkraft er meget effektivt. Desværre er det også meget tidskrævende og derfor ikke realistisk udelukkende at benytte denne metode på Skive Øvelsesplads. På grund af ovenstående anbefales det, at glansbladet hæg bekæmpes målrettet moderplanter, så frøspredning begrænses mest muligt. Indsat-

sen skal ske ved en kombination af oprykning af planter ved håndkraft eller med maskiner samt rydning, hvor stammer skæres over i eller under terrænniveau, medens vegetationen omkring stammen ikke forstyrres. Ved slåning skyder hæg igen ret hurtigt fra stødene. Ved gentagne slåninger i løbet af vækstsæsonen forsvinder planten dog. Fældede stammer og afsavede grene kan slå rod og gro igen, hvis de efterlades på jorden, og opsamling er derfor meget vigtig.

Gyvel er ikke karakteriseret som en invasiv art, men den er lokalt fuldstændig dominerende, og arten udgør et stort problem på Skive Øvelsesplads. I forbindelse med bekæmpelse af gyvel er det vigtigt, at forstyrrelse af de øverste 10-15 cm af jordlaget holdes på et minimum, da frøpuljen af gyvel er enorm hér. Erfaringer viser, at enhver forstyrrelse af jorden mere end fordobler overlevelsen af frø i forhold til uforstyrrede jorde. Oprykning af små individer er effektiv, men også tidskrævende, med mindre der kan udvikles maskinelt udstyr hertil. Nedskæring eller slåning flere gange årligt er mindre effektivt end

Figur 5-1: Spredt forekomst af gyvel i den nordligste del af øvelsesterrænet. Gyvel ses tydeligt når den blomstrer

græsning og oprykning, men kan også eliminere genskydning, hvis det times korrekt. Nedskaering skal gennemføres i synergi med forsøgene beskrevet i aktivitet Id 9-5 i maj til juli hvor planterne har sat blomst og hvor frøene er ved at modne. På dette tidspunkt er planten lavest på ressourcer og evnen til at skyde igen er derfor reduceret. Bekæmpelse af ældre gyvelkrat, der har nået at etablere en stor frøbank, kræver en årlig indsats i mange år for at reducere antallet af spiredygtige frø. Det er vigtigt, at der undervejs ikke sker en blomstring, der kan forny frøpuljen. Det anbefales at der gennemføres forsøg med forskellige metoder til bekæmpelse af gyvel på øvelsespladsen for at finde den mest effektive metode, der er mulig inden for rammerne af de ressourcer, der er til rådighed. Under alle omstændigheder gennemføres rydning af gyvel ved en vurdering af de enkelte arealer hvert år.

5.2.9 Beskyttede arter, herunder bilag IV-arter

For at tilgodese særligt beskyttelseskrævende arter er der for alle Forsvarsministeriets arealer opstillet en række retningslinjer vedrørende aktiviteterne tidsmæssige gennemførelse. Retningslinjerne er beskrevet i Bilag 9.3, model 10. Det vurderes at Skive Øvelsesplads ikke spiller en betydende rolle som yngle- og rastested for bilag IV-arter. Der kan dog være forekomst af padder (butsnudet frø og lille vandsalamander), herunder også bilag IV-padder (spidssnudet frø og stor vandsalamander). Der kan forekomme markfirben og arter af flagermus, og grøn kølle guldsmed er kendt fra øvelsespladsen. I forbindelse med pleje af vandhuller skal det i forbindelse med en myndighedsbehandling sikres, at der ikke sker en påvirkning af levesteder for grøn kølle guldsmed, som kan medføre en forringelse af områdets økologiske funktionalitet for arten.

Arter af padder tilgodeses ved at vandhullerne holdes lysåbne. Markfirben er afhængige af

lysåbne områder, gerne med løs sandet jord, for at opnå optimal ynglesucces. På Skive Øvelsesplads er der som følge af de militære øvelsesaktiviteter mange områder, hvor der findes bare pletter med sandet jord, herunder slettearealerne i Dalum Høje, der potentielt er yngle- og rastetområde for markfirben. Ingen af de foreslåede plejetiltag vurderes at påvirke yngle- og rastesteder for padder og markfirben væsentligt. Yngle- og rastesteder for flagermus er tilknyttet bygninger og gamle træer. Da der hverken fjernes bygninger eller gamle træer som led i plejeaktiviteterne, vurderes det, at de foreslåede plejetiltag ikke vil påvirke yngle- og rastesteder for flagermus.

Med etablering af ovenstående foranstaltninger vurderes drifts- og plejeplanen ikke at beskadige lokale bestande af arter på habitatdirektivets Bilag IV, og den økologiske funktionalitet af yngle- og rastetområder på øvelsespladsen opretholdes eller forbedres.

5.2.10 Publikumsinteresser

Den rekreative udnyttelse af Skive Øvelsesplads sker hovedsagelig i form af cyklister, gående og ryttere, der benytter veje og stier igennem øvelsespladsen. I det omfang, det kan ske sikkerhedsmæssigt forsvarligt og uden at forstyrre Forsvarsministeriets brug af området, kan denne anvendelse fortsætte.

Informationstavlerne skal opdateres i den nye planperiode for at sikre information om adgangsforhold og afholdelse af militære øvelser, som begrænser offentlighedens adgang til øvelsespladsen. For at undgå forstyrrelse af militære aktiviteter m.v. er der indført forbud mod privat droneflyvning over øvelsespladsen. På grund af risiko for forsagere er der endvidere indført forbud mod anvendelse af metaldetektor. Forbud skal fremgå af oplysningstavler og publikumsfoldere.

I øvrigt udlejes arealet til jagt, hvilket betragtes som en rekreativ brug og indtægtsskabende aktivitet, der kan finde sted efter nærmere afvejning med den militære brug.

5.2.11 Monitorering

I forbindelse med nogle af de anviste plejetiltag udføres monitorering for at kunne vurdere effekten af tiltagene og eventuelt regulere indsatsen. Det gælder bl.a. forsøg med alternativ bekæmpelsesmetode for gyvel, hedepleje og militær aktivitet i vandhuller. Opfølgning på disse aktiviteter er vigtig for at høste erfaringer og kunne optimere en fremtidig indsats og dermed også anvendelsen af ressourcer.

6. VISIONER

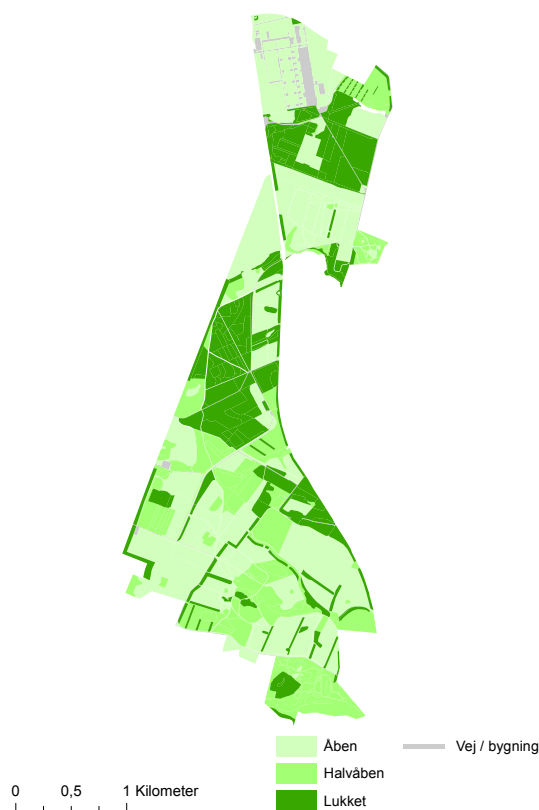
Dette afsnit giver en beskrivelse af de langsigtede visioner for landskabstyperne og arealudviklingen på Skive Øvelsesplads. Det omfatter en vurdering af de såkaldte landskabstyper, der beskriver visionen for fordelingen af det lukkede, halvåbne og det åbne landskab på større delarealer. Ligeledes omfatter beskrivelsen de såkaldte arealudviklingstyper, der understøtter den langsigtede vision for udviklingen af tilstanden på arealet.

Opdelingen af de militære øvelsesterræner i lukkede, halvåbne og åbne landskaber og deres militære, biologiske og rekreative udviklingsmål er beskrevet nærmere i publikationen Arealudviklingskataloget (FBE, 2013). Hver landskabstype omfatter en række arealudviklingstyper, der nærmere beskriver det typiske landskab og dets naturindhold.

Ønsket for den fremtidige udvikling af landskabstyperne på Skive Øvelsesplads fremgår af Figur 6-1.

Det er visionen, at Skive Øvelsesplads fortsat skal være præget af åben hede og lukket skov i den nordlige del og store sammenhængende og åbne slettearealer i den sydlige del af terrænet. Samtidig skal vandløb og vådområder vedligeholdes og indgå i de militære øvelsesaktiviteter i et omfang, som ikke skader naturværdierne. Der skal være gode forhold til gennemførsel af ingeniørregimentets enhedsuddannelse, hvilket kræver et varieret landskab og åbne områder, hvor fx graveaktiviteter kan udføres med efterfølgende reetablering af landskabet. Ligeledes er der et behov for halvåbent landskab med krat og spredt vedplantevegetation for fx øvelser til fods.

Selve landskabskarakteren skal således ikke ændres markant i forhold til eksisterende forhold, men tilgroning skal flere steder holdes tilbage. Plejetiltagene sigter således primært mod opretholdelse af det eksisterende landskab og ikke mod større ændringer i forhold til fordelingen af henholdsvis lukkede, halvåbne og åbne landskaber.

Figur 6-1: De fremtidige landskabstyper på Skive Øvelsesplads jævnfør visionen for områdets langsigtede landskabelige udvikling, hvor der bevares store sammenhængende områder med åbent og halvåbent landskab med lukket landskab i forbindelse med skove og krat.

I det følgende beskrives de tre karakteristiske landskabstyper, og Figur 6-2, Figur 6-3 og Figur 6-4 viser eksempler på åbne, halvåbne og lukkede landskaber på Skive Øvelsesplads.

Det åbne landskab er uden træbevoksning, men dog ofte med naturelementer som levende hegn, krat mv. Det åbne landskab er kendetegnet ved lavtvoksende urte- og græssamfund, hedearealer og enkelte slettelandskaber, der for nyligt har været i landbrugsmæssig omdrift. På Skive Øvelsesplads dominerer de åbne hedearealer og slettearealer.

Figur 6-2: Eksempel på åbent hedelandskab set fra en af øvelsespladsens mange gravhøje på Dommerby Hede.

Det halvåbne landskab kan have karakter af spredt bevoksning med naturlig indvandring af træer. Landskabstypen kan beskrives som skov med åben struktur eller mere spredt bevoksning med fx grupper af træer og buske. På Skive Øvelsesplads ses det halvåbne landskab især langs vandløbene og omkring moserne, hvor der forekommer større og mindre bevoksninger, men uden egentlig skov.

Figur 6-3: Eksempel på det halvåbne landskab i Dalum bakker på Skive Øvelsesplads

Det lukkede landskab er karakteriseret ved større, mere eller mindre tæt bevoksede skovarealer. Området vil ofte kunne karakteriseres som løv-, nåle- eller sumpskov. På Skive Øvelsesplads vil der fremover fortsat være lukket tæt skov i Dommerby Plantage og Tastum Plantage samt i Kærgård og på Højvang.

Figur 6-4: Eksempel på lukket landskab i Tastum Plantage med tæt granskov.

Skovudviklingstyper

Skovudviklingstyper (SUT'er) beskriver på en given lokalitet den bevoksningstype, der ønskes på lang sigt og er således Forsvarsministeriets redskab til at gennemføre den skovpolitik, der er fastlagt, jf. afsnit 9.2.3. Skovudviklingstypen fastlægges ud fra de militære behov for øvelseskulisser, skjulmuligheder under fremrykning og variation i bevoksningernes struktur. Skovudviklingstypen vil endvidere være bestemt af de naturgivne jordbundsmæssige forhold. Disse er på Skive Øvelsesplads karakteriseret ved mager og sandet jord. Skovens biologiske diversitet med fokus på at fremme den lysåbne skov og med løbende konvertering til løvskov prioriteres endvidere højt.

Forvaltningen efter naturnære principper betyder, at skoven på Skive Øvelsesplads på sigt vil bestå af uensartede bevoksninger med en høj grad af naturlig foryngelse. Størstedelen af det døde ved forbliver i skovbunden, hvilket umiddelbart medfører et mere rodet og tilfældigt skovbillede. Som supplement til den ekstensive skovdrift og for at øge biodiversiteten i skoven yderligere udlægges habitattrægrupper. Habitattrægrupper er store enkeltstående træer eller en gruppe af træer, som udpeges til naturlig ælde og henfald i skoven. For hver ca. 3 ha løv-/nåletræsbevoksning udvælges én habitattrægruppe på minimum 0,2 ha. Afhængig af træarter og alder kan et, flere eller alle træer i en habitattrægruppe væltes enten ved sprængning, nedskæring eller ved træk med spil for at fremme forekomsten af dødt ved. Eksisterende døde træer og dødt ved efterlades i skoven, hvor habitattrægrupperne udpeges.

På Skive Øvelsesplads vil der fremover fortsat være skovbevoksede områder med lukkede landskaber i fx Dommerby Plantage og Tastum Plantage samt langs øvelsespladsens yderskel mod landbrugslandet vest for øvelsespladsen. På øvelsespladsen er der i alt udlagt følgende 6

skovudviklingstyper, der bortset fra Eg med ask og avnbøg mest forekommer på mager jordbund: Bøg med douglasgran og lærk (SUT 13), Eg med ask og avnbøg (SUT 21), Eg med skovfyr og lærk (SUT 23), Eg med lind og bøg (SUT 22), Skovfyr med birk og rødgran (SUT 81), Græsningsskov (SUT 92 og urørt skov (SUT 94). Udbredelsen af de forskellige skovudviklingstyper fremgår af Bilag 9.6.

Bøg med douglas-gran og lærk (SUT 13)

Skovudviklingstypen er i Larsen (2005) beskrevet som bøg med enkelttræer eller til grupper af douglas-gran, lærk og rødgran. Ledsagearterne er, birk, skovfyr, eg og røn optræder i blanding med nåletræarterne eller som selvstændige grupper. Skovudviklingstypens træartsfordeling vil være bøg: 40 – 60%, ær: op til 20%. douglas-gran, lærk og rødgran: Samlet 20 – 40%. Ledsagearter (ær, spidsløn, birk, skovfyr, eg, røn): Samlet ca. 10%.

Bøg forynges i grupper eller småflader, og nåletræet fremkommer i grupper (douglasgran og rødgran) til mindre flader (lærk), især hvor bøgen forynger sig dårligt. Ledsagearterne indfinder sig, hvor deres foryngelseskrav er opfyldt. Ær vil forynges i mindre lysåbninger og lystræarterne i større flader.

Skovudviklingstypen ligner bøgeskoven som naturtype, så mange af de arter, som er knyttet til bøgeskoven, vil findes her. Skovudviklingstypen vil især forekomme på de mellemgode jorde, og bundfloraen bliver da mellem- og morformerne. I gamle nåletræsdominerede holme vil der desuden være potentiale for særlige nåleskovsarter – både planter, svampe og insekter. Forekomst af nåletræ vil f.eks. gavne egern og en række mejsearter.

Skovudviklingstypen hører typisk til på de sandede dele af morænelandskaberne i Nord,

- Midt- og Østjylland samt på Øerne. Skovudviklingstypen udvikler sig bedst på veldrænedde jorde, men vil især forekomme på lokaliteter med middel til høj næringsstofforsyning og middel vandholdende evne.

Skovudviklingstypen vil være velegnet i blandt andet følgende områder (se Bilag 9.6):

Afdeling 11 og 12, Tastum plantage.

Det samlede areal af skovudviklingstypen er opgjort til 82 ha.

Eg med ask og avnbøg (SUT 21)

Skovudviklingstypen er i Larsen (2005) beskrevet som en strukturelt varieret stilkegeskov (undtagelsesvist vintereg) med avnbøg, navr, tjørn, hassel og enkelte bøge. Avnbøg vil især forekomme i den sydøstlige del af landet. Gruppevis indblandet med ask og lind samt fuglekirsebær. I skovbryn indblandet med vildæble og -pære samt forskellige hjemmehørende buskarter.

Skovudviklingstypens træartsfordeling vil være stilkeg (vintereg): 50 – 70%, ask, avnbøg, spidsløn, lind, fuglekirsebær: 20 – 40%. Ledsagearter er hassel, spidsløn, ær: 10 – 20%.

Skovudviklingstypen vil somom lystræsamfund på rig muld have et stort potentiale for en artsrig bundflora. Med en varieret underskov og urteflora vil egeskoven også indeholde et stort og varieret dyreliv. Egen er den træart, der har flest insekter og andre hvirvelløse dyr knyttet til sig – op mod 800 arter. Egeolden er eftertragtet af hjortevildt samt af mus og mange fuglearter.

Skovudviklingstypen hører typisk til i de lerede dele af morænelandskaberne i Østjylland og på Øerne.

Skovudviklingstypen vil være egnet i følgende områder (se Bilag 9.6):

Afdeling 14. Højvang plantage.

Det samlede areal af skovudviklingstypen er opgjort til 3,1 ha.

Eg med skov-fyr og lærk (SUT 23).

Skovudviklingstypen er i Larsen (2005) beskrevet som strukturelt varieret skovbillede med grupper eller større flader af eg (stilk-eg og vinter-eg), birk og skov-fyr i forskellige aldre, samt evt. spredte lærkeholme. Skovudviklingstypens træartsfordeling vil være Eg: 50 – 60%, Skov-fyr: 20 – 50%, Lærk: 0 – 20%.

Ledsagearter birk og røn: Samlet under 10%. Skovudviklingstypen har en dominans af hjemmehørende lystræarter, hvilket på den magre jordbund giver mulighed for florarepræsentanter for både mor, let muld, egekrat og gammel nåleskov. Lystræerne giver mulighed for udvikling af en underskov af buskarter (tørst, røn, asp m.fl.).

Fra et militært synspunkt giver den varierede struktur gode muligheder for skjul og det betydelige indslag af nåltræer sikrer at kulissen er til stede hele året. Der udlægges habitattrægrupper i denne skovudviklingstype.

Skovudviklingstypen vil være velegnet i følgende områder (se Bilag 9.6):

Afdeling 5, 8, 9, 12, 13, 14 og 15. Tastum plantage, Højvang plantage, Tømmergården.

Det samlede areal af skovudviklingstypen er opgjort til 45,9 ha.

Eg med lind og bøg (SUT 22)

Skovudviklingstypen er i Larsen (2005) beskrevet som egeskov domineret af vintereg (evt. stilk-eg) og med spredt indblanding af lind, birk, skov-fyr, asp, røn og bøg. I underetagen kan der

forekomme tørst, hæg, hylde og andre buske; ud mod rande og skovbryn desuden tjørn, slåen, vildæble, ene mv. Skovudviklingstypens træartsfordeling vil være eg: 60 – 80%, lind og bøg: tilsammen op til 30%, birk, avnbøg, skov-fyr, asp, røn: samlet ca.10%. Skovudviklingstypen danner lysåbne skove på middelgod til mager bund. Egeskoven er bolig for mange insekt- og fuglearter, og olden er et vigtigt fødegrundlag for både pattedyr og fugle. Lind har i kraft af at være insektbestøvet betydning for en række insektarter. Militært har disse områder ikke den store betydning men de er vigtige som afgrænsning af øvelsesområdet. Der udlægges habitattrægrupper i denne skovudviklingstype.

Skovudviklingstypen vil være velegnet i følgende områder (se Bilag 9.6):

Afdeling 14. Højvang plantage.

Det samlede areal af skovudviklingstypen er opgjort til 6,1 ha.

Skovfyr med birk og rød-gran (SUT 81)

Skovudviklingstypen er i Larsen (2005) beskrevet som skov-fyr med gruppevis indblanding af rød-gran og birk. Skovudviklingstypen svarer til den

typiske skandinaviske blandskov, hvor de tre arter indgår i en gruppevis mosaikstruktur med spredt indblanding af røn og asp. Skovudviklingstypens træartsfordeling vil være skovfyr: 30 – 50%, birk: 20 – 40%, rød-gran eller sitka-gran: 10 – 30% og asp, røn m.fl.: Under 10%. Med sin lysåbenhed har denne skovtype et godt potentiale for at rumme hedelignende vegetation på sandjord vekslede med fattigkærsvegetation på tørvebund. De hovedsageligt hjemmehørende arter sikrer skovklimaet og skaber en stor variation af habitater for dyr og planter. Birken giver med sin relativ korte levetid gode muligheder for svampe, insekter og hulrugende fugle. Fra et militært synspunkt giver den varierede struktur gode muligheder for skjul og det betydelige indslag af nåletræer sikrer at kulissen er til stede hele året. Der udlægges habitattrægrupper i denne skovudviklingstype.

Skovudviklingstypen vil være velegnet i følgende områder (se Bilag 9.6):

Afdeling 3,4,8,11. Dommerby plantage, Tastum plantage og Syvstjernen.

Det samlede areal af skovudviklingstypen er opgjort til 77,8 ha.

Græsningsskov (SUT 92)

Græsningsskoven kan i sin idealtilstand bedst beskrives som et overdrevslandskab med træer og buske – varierende fra enkelttræer over grupper til egentlige bevoksninger. Som gammel driftsform søger den at integrere husdyrbrugets behov for græsning samt andet trærelateret foder (olden, løvfoder) med produktion af ved. Græsningsskovens træarter er oftest udprægede lystræarter (f.eks. eg), der giver gode muligheder for undervækst af græs, men også skyggetræer (bøg) er udbredt – da oftest som småbevoksninger. Buskarterne er typisk tilpasset et højt græsningstryk (f.eks. tjørn, ene).

Den træbevoksede andel kan variere meget i græsningsskoven. Generelt vil en lystrædomineret græsningsskov rumme flere træer end en græsningsskov domineret af skyggetræarter. Ønskes et højt græsningspotentiale og samtidig mange træer, bør lystræer foretrækkes frem for skyggetræarter. Antallet af arter og deres fordeling kan tilsvarende variere meget. Karakteristisk for græsningsskoven er de mange græsningstolerante buskarter (tjørn, slåen, ene mv.). I græsningsskove med et højt græsningstryk hersker der ikke megen naturlig dynamik, og foryngelsen må hovedsagelig foretages gennem plantning og hegning. Enkelte træer kan dog slippe igennem beskyttet af bidtolerante buske. Den naturlige foryngelse af græsningsskoven sikres derfor gennem en nøje styring af græsningstrykket – afhængig af lokaliteten samt de græssende arter (husdyr/hjortevildt).

Skovudviklingstypen vil være velegnet i følgende områder (se Bilag 9.6):

Afdeling 16. Stenvad plantage er i sin nuværende tilstand domineret af eg med mindre bestande af lærk, bjerg-fyr og sitka-gran.

Afdeling 4. Kærgård.

Det samlede areal af skovudviklingstypen er opgjort til 6,4 ha.

Urørt skov (SUT 94)

Urørt skov er kendetegnet ved at være friholdt fra menneskelige indgreb fra et nærmere angivet tidspunkt. Med tiden vil et urørt skovareal udvikle et urskovslignende præg med en strukturæssig mangfoldighed, herunder væltede og døde træer samt træer af forskellig art og aldre i varierende grupperinger. I den urørte skov vil den naturlige vandbalance desuden blive genskabt, i den udstrækning, den har været påvirket gennem dræning mv. Dette vil yderligere bidrage

til mangfoldigheden af strukturer. Træ-artsfordelingen vil være helt afhængig af de træarter og den skovstruktur, der var tilstede på tidspunktet for overgangen til urørthed. På meget lang sigt vil træartsfordelingen afspejle de arter, der kan overleve og forynge sig under de herskende lokalitetsforhold (jordbund og klima), og som har haft mulighed for at indvandre, hvis de ikke allerede i udgangspunktet er tilstede.

Skovudviklingstypen vil være velegnet i følgende områder (se Bilag 9.6):

Afdeling 14. Langs Ormedals rende.

Det samlede areal af skovudviklingstypen er opgjort til 11,6 ha.

7. AKTIVITETER

Afsnittet anviser på grundlag af målsætning, status og analyse den praktiske konkrete realisering af indsatsprogrammet på det enkelte delareal. Dette sker som en udmøntning af de modeller, der omtales i bilag 9.3. Hertil kommer aktiviteter, som ikke er omfattet af en model, og som derfor beskrives mere grundlæggende, evt. med henvisning til særskilte projektformuleringer. Aktiviteterne kan omsættes direkte til jobbeskrivelser.

Det vedlagte aktivitetskort (Kortbilag 2) illustrerer de overordnede planlagte drifts- og plejetiltag i den kommende planperiode (15 år). De enkelte aktiviteter er nærmere beskrevet i nedenstående afsnit. Størstedelen af aktiviteterne knyttes til en række modeller, der er nærmere beskrevet i Bilag 9.3. Modellerne beskriver den drift, der skal gennemføres på det enkelte areal og kan betragtes som en værktøjskasse. Modellerne skal sikre opfyldelse af målsætningerne på sigt og bygger i vid udstrækning på rammer og vilkår fra Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses

generelle retningslinjer for arealdrift og -pleje (FBE, 2011).

De første afsnit omfatter aktiviteter, der kan henføres til specifikke modeller. Efterfølgende gennemgås aktiviteter, der ikke er suppleret af egentlige modelbeskrivelser.

For hver aktivitetsgruppe opstilles en tabel over de planlagte aktiviteter. Tabellen indeholder kolonner med oplysninger om: målsætning, Id, lokalitet, afdelinger, areal, udførelsestidspunkt og aktivitetsbeskrivelser. Målsætningskolonnen beskriver hvilken målsætningstype (militær, natur eller publikum), der udgør grundlaget for aktiviteten. Id-nummeret fremgår også af aktivitetskortet og kobler kort og tabel sammen. Id-numre angivet i parentes referer til aktivitets-id i foregående driftsplan (evaluering). Arealet angiver den omtrentlige størrelse i hektar (hvis ikke andet er angivet). Under aktivitetsbeskrivelser uddybes den enkelte aktivitet.

7.1 Rydning

Rydning foregår efter model 1. Der henvises til aktivitetskortet (Kortbilag 2), hvor arealerne er indtegnet og ID kan genfindes.

Det overordnede formål med rydningen er at genskabe/opretholde et åbent landskab som forudsætning for de militære uddannelser samt og at øge især overdrev, slette og hedens naturværdi. Særligt det åbne landskab omkring Østre Dalum, Dalum Høje og Afghanistanlejren skal bevares til observationstræning.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afd.	Planlagt (ha)	Gennemføres	Bemærkninger
Militær, natur	1-1	Fælded Bakke	2fg	6,6	2021	DELVIS RYDNING Rydning af genvækst af gyvel og vedplanter for at bevare et åbent landskab. Eventuelt opfølgende slåning efter behov.
Militær, natur	1-2 (1-1)	Dommerby Plantage	4abe	1,2	Hvert 5. år	DELVIS RYDNING Rydning af genvækst efter tidligere rydning. Formålet er at opretholde åbent landskab i området inde i plantagen.
Militær, natur	1-3 (1-2)	Dommerby Hede	6a	27,8	Hvert 5. år	DELVIS RYDNING Vedplanteopvækst holdes løbende nede for at vedligeholde et åbent landskab og sikre en fortsat lyngvegetation. Aktiviteten er et supplement til Id 4-3.
Militær, natur	1-4 (1-3)	Pynten	7gse	9,9	Hvert 5. år	DELVIS RYDNING Halvåbent landskab med en overdrev-skarakter. Området består af en mosaik af over-drev, moseområder, krat og mindre hedearealer. 1-4 eksistere allerede Rydningerne skal ses som et supplement til afgræsningen (Id 3-2) når den-ne ikke kan holde opvækst nede.
Militær, natur	1-5 (1-5)	Hede øst for Tastum Plantage	9o	2,3	Senest 2021	DELVIS RYDNING Rydning af rødgran for at sikre åbent landskab. Eventuelt opfølgende slåning og/eller rydning af genvækst. Se også Id 2-5.
Militær, natur	1-6 (1-6)	Hedeareal ved skydebane	11o	1	1-2 gange per 5 år	DELVIS RYDNING Gyvel (og anden opvækst) skal holdes nede og arealet sikres som åbent landskab. Se også Id 2-5.
Militær, natur	1-7 (1-7)	Overdrev omkring Skajbækken	12l	2,8	Hvert 5. år	DELVIS RYDNING Tørre overdrevsarealer på skrænter ned mod bækken skal løbende holdes som et halvåbent landskab.
Militær, natur	1-8 (1-8)	Hede på Tværagre	12n nord og syd	2,2	Hvert 5. år	DELVIS RYDNING Rydning af vedplanter undtagen spredte ege og andre karaktertræer. Arealet bevares som halvåbent landskab.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afd.	Planlagt (ha)	Gennemføres	Bemærkninger
Militær, natur	1-9 (1-9)	Højvang syd, Dalum, Tastum Plantage	8,9, 11 14, 15	-	Løbende	DELVIS RYDNING Mere varieret skovbevoksning til øvelsesformål. Rydning kan udføres som del af en øvelsesaktivitet og gerne i mosaik med det formål at sikre en mosaik af lukket og halvåbent landskab. Der efterlades træ-/busk-grupper til skjul samt bevoksningsgrupper til naturligt henfald og selvforyngelse.
Natur	1-10 (1-10)	Gravhøje på hele terrænet	-	-	1 gang hvert 5. år eller 10 høje per år	RYDNING Ca. 50 gravhøje i alt, heraf ca. 25 på den afgræssede Dommerby Hede. Friholdes for opvækst uden jordbearbejdning eller anden påvirkning af fortidsmindernes struktur. Afmærkningspæle kontrolleres – se aktivitet 7-10.
Militær, natur	1-11	Engområder omkring Ormedalsrenden, eng i det sydvestligste hjørne syd for Fly samt engen syd for Dommerby Hede	14r, 13g, 5g	x	Hvert 5. år	DELVIS RYDNING Vedplanteopvækst holdes løbende nede for at vedligeholde et åbent/halvåbent landskab og sikre en fortsat engvegetation. Se også Id 2-14.
Militær, natur	1-12 (1-4)	Vest for Tastum Plantage + Depotområde Fly	8h syd, 10c	26	Hvert 5. år	DELVIS RYDNING Rydning af genvækst af bjerg-fyr, gran og anden vedplanteopvækst for at bevare et åbent-, halvåbent landskab. Ene bevares. Skal ses i kombination med Id 2-6.

7.2 Slåning

Gennemføres efter model 2 og 3. Slåning er ikke specificeret til konkrete arealer, da den gennemføres som et generelt plejetiltag på slette- og hedearealer i kombination med andre tiltag fx afbrænding. Ved slåning af de lysåbne områder skal der stræbes efter en mosaikstruktur, hvor både slåede og ikke slåede arealer indgår. Slåningen skal foregå årligt eller efter behov.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afd.	Planlagt (ha)	Gennemføres	Bemærkninger
Militær, natur	2-1 (2-1)	Fælleden	2a	11,1	Årligt	SLÅNING MED OPSAMLING Lokalt med kraftig opvækst af gyvel. Slåningen har til formål at holde gyvel tilbage og sikre et åbent/halvåbent landskab.
Militær, natur	2-2 (2-2)	Fælled Bakke	2fg	6,3	1-2 gange per 5 år	SLÅNING MED OPSAMLING På græsdominerede områder for at sikre et åbent landskab. Evt. kombineret med delvis rydning af vedplanter og gyvel (id 1-1) samt afbrænding (id 4-1).
Militær, natur	2-3 (2-3)	Dommerby Plantage	4b, 4ade	6,1	1-2 gange per 5 år	SLÅNING MED OPSAMLING Kraftig genvækst af birk, der skal holdes nede for at sikre et åbent landskab.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afd.	Planlagt (ha)	Gennemføres	Bemærkninger
Militær, natur	2-4 (2-4)	Dommerby Hede	6b	7,7	2-3 gange per 5 år	SLÅNING MED OPSAMLING Græslandingsbane slås løbende for at sikre et åbent landskab.
Militær, natur	2-5 (2-6)	Hede øst for Tastum Plantage (v. Syvstjernen + Skydebanen)	9o	2,3	2-3 gange per 5 år	SLÅNING MED OPSAMLING/AFBRÆNDING Opvækst af gyvel for at sikre et åbent landskab i kombination med Id 1-6.
Militær, natur	2-6 (2-7)	Depotområde Fly	10e	7,3	1-2 gange per 5 år	SLÅNING OG EVT. RYDNING Mod vest og nord tilgroning og genvækst af især birk. Slåning udføres for at sikre et åbent landskab
Militær, natur	2-7 (2-8)	Overdrev ved håndgranatbane	10q	2,2	Årligt	SLÅNING MED OPSAMLING Området skal bevares som åbent landskab.
Militær, natur	2-8 (2-9)	Ved Tastum Sø og Tværagre	12n, 8h	1,8	1 gang per 5 år	SLÅNING MED OPSAMLING Arealerne holdes løbende fri for genopvækst efter tidligere rydninger for at sikre et åbent landskab.
Militær, natur	2-9 (2-10)	Mellem Skajbæk og Tværagre	12a	5,6	1-2 gange per 5 år	SLÅNING MED OPSAMLING Opvækst af gyvel holdes nede for at sikre et åbent landskab.
Militær, natur	2-10 (2-11)	Overdrev omkring Skajbækken	12a, 12l	2,8	Årligt	SLÅNING MED OPSAMLING Overdrev, slåning hvor topografien tillader det for at sikre et åbent landskab
Militær, natur	2-11 (2-12)	Dalum Høje	14f, 15e	23	Årligt eller efter behov	SLÅNING OG OPSAMLING Delvist, kuperet terræn. Slåning udføres for at for at sikre et åbent landskab og forhindre tilgroning.
Militær, natur	2-12 (2-13)	Slettearealer syd for Højvang,	12a, 14a	64,5	Årligt eller efter behov	SLÅNING MED OPSAMLING På de arealer, der er græsdekke, sikres et åbent landskab ved slåning. Se også id Id 3-4.
Militær, natur	2-13	Slette arealer i den sydlige del af terræn	15a	xx	Årligt eller efter behov	SLÅNING MED OPSAMLING På de arealer, der er græsdekke, sikres et åbent landskab ved slåning.
Militær, natur	2-14	Engområder omkring: Ormedalsrenden, i det sydvestligste hjørne syd for Fly, langs Skajbækken samt engen syd for Dommerby Hede	5g, 12p, 13g, 14r,	x	Årligt eller efter behov	SLÅNING MED OPSAMLING På de arealer, der er græsdekke, sikres et åbent landskab ved slåning. Se også Id 1-11.

7.3 Græsning

Græsning på Dommerby Hede, i Kærgård og på Pynten opretholdes. For alle tre områder evalueres effekten af eksisterende græsningstryk ved opstart af nyt græsningshold, så tilstanden af flora og gravhøje tilgodeses mest muligt. Antallet af dyr tilpasses arealernes tilstand og militære ønsker.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afd.	Planlagt (ha)	Gennemføres	Bemærkninger
Natur	3-1	Dommerby Hede	5a	21	Løbende	AFGRÆSNING MED FÅR. For at sikre et åbent landskab. Kombineret med pletvis afbrænding (Id 4-1) af revling som afskæres fra græsning i 3 år herefter.
Natur	3-2	Pynten	7	16	Løbende	AFGRÆSNING MED KREATURER. Eventuelt kombineret med opfølgende rydning af vedplanter såfremt græsning ikke kan holde genopvækst af vedplanter tilbage. Behov for evt. rydning vurderes hvert 5. år i planperioden (Id 1-4)
Militær, natur	3-3	Kærgård	16	32	Løbende	AFGRÆSNING MED KREATURER. Græsningen skal sikre et åbent/halvåbent kuperet landskab der er en kombination af åbne overdrev og halvåbne moser.
Militær	3-4	Mellem Højvang og Kærgård – længst mod sydøst	14a	-	Efter behov	OPHØR AF AFGRÆSNING Ved behov for udvidet kørselsarealer på slettearealerne syd for Højvang Plantage, opsiges græsningsaftale. Arealerne plejes efterfølgende sammen med Id 2-12.
Natur	3-5	Dommerby Hede	5a	-	2020 og derefter løbende	FRAHEGNING AF FORTIDSMINDER. Gravhøje der er synligt slidte af græs-sende de dyr, frahegnes for min. 5 års periode for regeneration af vegetations dække.

7.4 Hedepleje

Gennemføres efter model 4 og 5. Model 5 omfatter ikke forskrifter for afbrænding af hedearealer med forekomst af fredede fortidsminder. Her er det vigtigt at sikre, at ilden ikke springer op på fortidsminderne.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afd.	Planlagt (ha)	Gennemføres	Bemærkninger
Militær, natur	4-1 (4-1)	Fælded Bakke	2fg	6,5	Løbende rotation	AFBRÆNDING Pletvis afbrænding i mosaik i kombination med slåning (Id 3-2) og rydning (Id 1-1). Arealer til afbrænding udpeges i felten med særlig fokus på aldrende lyng, der forynges effektivt ved afbrænding.
Natur	4-2 (4-2)	Dommerby Hede, vest	5a	21	Løbende rotation	AFBRÆNDING Pletvis, 1-2 ha. pr. år i kombination med manuel slåning. Særligt fokus på at bryde dominans af revling og fremme mere varieret hedevegetation gennem mosaik i plejeindsatsen. Slots- og Kulturstyrelsens forskrifter for afbrænding skal følges.
Militær, natur	4-3 (4-3)	Dommerby Hede, øst	6a	28	Løbende rotation	AFBRÆNDING Pletvis, 1-2 ha. pr. år. Eventuelt i kombination med slåning, se Id 2-4.

7.5 Hydrologi

Gennemføres efter model 6 og model 10. Af hensyn til padder må aktiviteter til vedligeholdelse kun foretages i perioden 1. august - 31. marts. Det tilstræbes, at plejetiltag foregår på en sådan måde, at der altid er uforstyrrede vandhuller/vådområder i nærområdet, og indsatsen det enkelte år fordeles over hele øvelsespladsen. Ligeledes vil det være hensigtsmæssigt, at indsatsen sker løbende over planperioden. Placeringen af vandhuller/vådområder fremgår af Kortbilag 1, grundkort.

Generelt skal moser med pilekrat have lov til at udvikle sig naturligt, således at pilen bliver gammel og efterhånden mere lysåben. Ved regelmæssig rydning fremmes den kraftige vækst og mosen bliver mørk og artsfattig. Gamle pilemoser indeholder en høj diversitet af mosser og urter.

For aktiviteter, der kan påvirke tilstand af beskyttede vandområder, gælder det, at aktiviteten iværksættes efter en myndighedsgodkendelse på baggrund af udførlige projektbeskrivelse.

Der er et ønske fra de militære brugere af øvelsespladsen om flere vådområder til broslagning og andre øvelsesaktiviteter. Der kan etableres nye vandhuller, hvor færdsel med militære køretøjer er mulig, og der kan udføres forsøg med militær aktivitet i eksisterende vådområder i et omfang, der medfører moderat forstyrrelse af naturen og kan hjælpe med at holde arealer lysåbne.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afd.	Gennemføres	Bemærkninger
Natur	5-1 (5-1, 5-2, 5-3)	V09 V19 V18	2e	Løbende, senest hvert 5. år.	VANDHULLER MED OPSTEMNING/OVERLØB Løbende pleje af bredzone og moser for at reducere skyggende opvækst af vedplanter efter individuel vurdering af behov Løbende vedligehold af opstemninger (inc. overløb).
Militær	5-2 (5-1, 5-2, 5-3)	V07 V08	5b	Løbende hvert 5-10. år	VANDHULSPLEJE OG REETABLERING AF VANDEFLADE: Pleje af vådområder efter individuel vurdering af behov. Dvs. rydning af skyggende vedplanter og reetablering af hydrologiske forhold. Ved V08 er der tidligere registreret forekomst af orkideer.
Natur	5-3 (5-1, 5-2, 5-3)	V01, V04, V05 V06, V10, V12 V13, V14, V15 V16, V17, V20 V21, V22, V23 V24, V25, V26 V27	5f	Løbende. 2-4 pr. år for at sikre forskellige udviklingsstrin.	VANDHULSPLEJE Pleje af vådområder efter individuel vurdering af behov. Rydning af skyggende vedplanter.
Natur	5-4 (5-1, 5-2, 5-3)	V02 V03 V11	6f	Hvert 5-10 år efter behov	VANDHULSPLEJE INKL. OPRENSNING Pleje af vådområder efter individuel vurdering af behov. Rydning af skyggende vedplanter og eventuelt oprensning af bundmateriale for at sikre vandkvalitet.
Militær, natur	5-5	V15 V16	7bd	2020 og derefter løbende	MILITÆR ØVELSESAKTIVITET SOM NATURPLEJE I VÅDOMRÅDER. Et antal aftalte årlige gennemkørsler med bæltekøretøj i mose/vandhul for at opretholde område til pionervegetation. Alternative placeringer kan undersøges i samarbejde med militære brugere.

7.6 Kultivering

På slettearealer generelt udføres der harvning eller lignende efter behov, op til 10 ha årligt. Behovet defineres med militære brugere og Distriktet med fokus på områder hvor der ikke kan foretages slåning af opvækst som følge af ujævnt terræn (militært brug).

Målsætning	Id	Lokalitet	Afd.	Planlagt (ha)	Gennemføres	Bemærkninger
Militær	6-1 (ikke på kort)	Slette - hele terrænet	-	10	Løbende efter behov	Kultivering Harvning, fræsning eller passende alternativ, for at sikre jævnt terræn.

7.7 Beplantningspleje

Beplantningspleje omfatter på Skive Øvelsesplads etablering af ny skov. Aktiviteten følger retningslinjerne beskrevet i model 12. Som generelle driftsmetoder på øvelsespladsens skovarealer anvendes konvertering fra nål til løv, hvor det er muligt og gerne i samarbejde med de militære øvelsesaktiviteter. Desuden udføres ankertræhugst.

Habitattrægrupper kan i princippet gennemføres i alle terrænets skove. Men nogle steder er der gode lysåbne forhold og eksisterende dødt ved, og indsatsen prioriteres derfor i nåleskovsarealer, hvor habitattrægrupper kan være med til at sikre større variation, bedre lysforhold, øget indhold af dødt ved og evt. brugerinteresserne (øvelsesformål). Konkret placering af habitattrægrupper kræver feltbesigtelse, og udpegning af områder udføres som en del af aktiviteten.

Etablering af spor til øvelsesformål kan udlægges i parceller med ensformige grankulturer, og hvor der tænkes konvertering. Konkret placering skal aftales nærmere med militære brugere, så sporene kan indgå bedst muligt i taktisk planlægning.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afd.	Planlagt (ha)	Gennemføres	Bemærkninger
Militær	7-1 (Ikke på kort)	Højvang syd, Dalum, Syd for Depotområde Fly og sydlige terræn.	8, 10, 13, 14, 15, 16	-	I planperioden	ETABLERING AF MINDRE BEVOKSNINGER Formål: Sikre mere varieret skovbevoksning til øvelsesformål. I de angivne områder plantes ny skov med en blanding af nål og løv i mindre grupper
Natur	7-2 (Ikke på kort)	Dommerby Plantage, Tastum Plantage	4hj, 8eg, 11m	-	I planperioden	HABITATTRÆGRUPPER Udpegning og udlægning af arealer til med habitattrægruppe-karakter for at øge struktur og variation i skovene. Dvs. med mere naturligt henfald og dødt ved.
Militær, natur	7-3 (Ikke på kort)	Dommerby Plantage, Tastum Plantage	4m, 8j, 9g, 11x	-	I planperioden	KONVERTERING FRA NÅL TIL LØV Udpegning og udlægning af områder til konvertering med formål at øge skovens strukturelle variation

7.8 Hugst og foryngelse

Skovudviklingstyperne er et udtryk for de langsigtede udviklingsmål for skoven på øvelseterrænet. I afsnit 6 er beskrevet de 6 skovudviklingstyper, der er fastlagt for terrænet, og udbredelsen af skovudviklingstyperne er vist på Bilag 9.6. For at kunne realisere de langsigtede mål for skovudviklingstyperne ud fra den nuværende tilstand og artssammensætning af skovområderne, skal der udarbejdes en plan for hugst og foryngelse.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afd.	Areal (ha)	Gennemføres	Bemærkninger
Natur	8-1	Skovarealer omfattet af en skovudviklingstype. Bilag 9.6	-	-	Senest 2020	Plan for hugst og foryngelse udarbejdes

Gennemføres efter model 8. Af de invasive arter, der forekommer på øvelsespladsen, er -pileurt/kæmpe-pileurt, rynket rose og kæmpe-bjørneklo ikke særlig udbredte på Skive Øvelsesplads. Der skal dog stadig være fokus på overvågning og bekæmpelse af arterne, der alle skal bekæmpes hvor de træffes. Tilgroning med gyvel er også et problem på øvelsespladsen. Gyvel er ikke karakteriseret som en invasiv art, men kraftigt dominerende og den udkonkurrerer den naturlige vegetation.

Ikke angivet på aktivitetskort (Kortbilag 2).

7.9 Invasive plantearter og problemarter

Gennemføres efter model 8. Af de invasive arter, der forekommer på øvelsespladsen, er -pileurt/kæmpe-pileurt, rynket rose og kæmpe-bjørneklo ikke særlig udbredte på Skive Øvelsesplads. Der skal dog stadig være fokus på overvågning og bekæmpelse af arterne, der alle skal bekæmpes hvor de træffes. Tilgroning med gyvel er også et problem på øvelsespladsen. Gyvel er ikke karakteriseret som en invasiv art, men kraftigt dominerende og den udkonkurrerer den naturlige vegetation. Ikke angivet på aktivitetskort (Kortbilag 2).

Målsætning	Id	Lokalitet	Afd.	Planlagt (ha)	Gennemføres	Bemærkninger
Natur	9-1 (8-1)	Hele terrænet	-	-	Løbende	KÆMPE-BJØRNEKLO Overvågning og bekæmpelse ved slåning, opgravning el. rodstikning.
Natur	9-2 (8-5)	Hele terrænet	-	-	Løbende	GLANSBLADET HÆG Overvågning og bekæmpelse. Der fokuseres på at fjerne moderplanter for at mindske frøspredning.
Natur	9-3 (8-2)	Hele terrænet	12	-	Løbende	JAPAN-PILEURT/KÆMPE-PILEURT Bekæmpelse ved opgravninger, afdækning med plastik/presninger eller andre mekaniske metoder, der vurderes at være effektive. Der foretages løbende overvågning og nødvendig opfølgning. Bl.a. forekomster på Tværagre.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afd.	Planlagt (ha)	Gennemføres	Bemærkninger
Natur	9-4 (8-3)	Hele terrænet	læhegn afd 2, 6a, ved sø i 9k	-	Løbende	RYNKET ROSE Overvågning og bekæmpelse ved opgravning/ slåning overalt hvor den træffes. Især langs Skivevej.
Natur	9-5 (8-4)	Hele terrænet	-	-	Snarest	GYVEL Overvågning og bekæmpelse. Desuden udføres forsøg med alternative bekæmpelsesmetoder som fx oprykning, skæring under jordoverfladen, gentagen slåning og græsning.
	9-6	Fælleden og Fælled Bakke samt område nord for	2	-	Fra 2022 og løbende frementeft.	GYVEL Arealer defineres hvor der kan udføres forsøg med slåninger af gyvel i maj-juni – gerne med opføl- gende slåninger samme år. Formålet er at efterprøve udpinning ved slåning af gyvel for at opnå en mere effektiv bekæmpelse.
Natur	9-7 (8-6)	Hele terrænet	-	-	Løbende	MÅRHUND Der er registreret spor i forbindelse med pleje af vådområderne. En overvågning/bekæmpelse kan blive nødvendig, hvis arten hyppigt erkendes i området. Bekæmpelse sikres via dialog med Naturstyrelsen og deres reguleringsindsats.

7.10 Fortidsminder

Pleje af fortidsminder gennemføres efter model 9. Der henvises til grundkortet, hvor fortidsminder er angivet.

Målsætning	Id (fredningsnummer)	Lokalitet	Afd.	Areal	Målsætning	Id (fredningsnummer)
Natur	1907117, 1907118, 1907119, 1907120, 1907121	Dommerby Plantage	4b	-	Årligt 1-2 gange per 5 år	Kontrol og vedligeholdelse af afmærkning.
Natur	1907122, 1907123, 1907125, 1907126, 1907127, 1907128, 1907129, 1907130, 1907131, 1907132, 1907133, 1907134, 1907135, 1907136, 1907137, 1907138, 1907139, 1907140, 1907141, 1907142, 1907143, 1907144, 1907145, 1907146, 1907147	Dommerby Hede	5a	-		Sikring af synlighed gennem rydning af opvækst. Rydning løbende efter behov ved manuel nedskæring, som en del af en tre-fem- årig turnus. Stød og stubbe efterlades, og der må ikke foretages jordbearbejdning.
Natur	190758, 190701	Ved Skyttehuset	9e	-		Gravhøje i områder med græsning skal evt. hegnes fra, hvis de viser sig at være sårbare overfor dyrenes færdsel. Se Id. 3-5
Natur	1907172, 1907158, 1907159, 1907160, 1907161, 1907162	Dalum Høje	14f	-		Ved erkendelse af rævegrave der ødelægger gravhøjenes struktur bekæmpes disse i dialog/samarbejde med Naturstyrelsen.
Natur	190711, 190712, 190713	Tastum Plantage	11 (syd)	-		
Natur	190760	Højvang	14d			

7.11 Publikumshensyn

Gennemføres efter model 11.

Aktiviteterne knytter sig til offentlighedens adgang til øvelsespladsen.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afd.	Areal	Gennemføres	Bemærkninger
Publikum	11-1	Hele øvelsespladsen (ikke på kort)	-	-	Senest 2020	PUBLIKUMSFOLDER Der udarbejdes nye publikumsfolder i digital form. Folderne skal bl.a. indeholde information om <i>droneforbud</i> og <i>forbud mod anvendelse af metaldetektor</i> inden for øvelsespladsens område.
Publikum	11-2	Ved i alt ni indfaldsveje til øvelsespladsen.	-	-	Senest 2020	INFORMATIONSSTANDERE Der opstilles nye informationsstandere (ni) ved alle indgange til øvelsespladsen. Standerne skal indeholde information om adgangsforhold, <i>droneforbud</i> og <i>forbud mod anvendelse af metaldetektor</i> inden for øvelsespladsens område.

7.12 Ikke-modelbeskrevne aktiviteter

I dette afsnit beskrives aktiviteter, der ikke knytter sig til driftsmodeller. Aktiviteterne er vist på aktivitetskortet med angivelse af afdelings-nr. og stednavn. De operative ønsker iværksættes ikke via drifts- og plejeplanen, men kræver en selvstændig projektdefinering og økonomi.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afd.	Areal	Gennemføres	Bemærkninger
Natur	12-1 (Ikke på kort)	'Sandkassen'	9e	-	I planperioden	NATURLIG SUCCESSION Gravning i området planlægges at ophøre. Herefter henlægges området til naturlig succession, hvor naturlig vegetation skal have lov til at udvikle sig. Evt. slåning og bekæmpelse af invasive arter efter behov.
Militær	12-2 (Ikke på kort)	Nyt graveområde i 4, 10 eller 12	13a	-	I planperioden	GRAVEOMRÅDE Operativt ønske om etablering af nyt graveområde på slettearealer længere mod syd til militære øvelsesaktiviteter.
Militær	12-3 (Ikke på kort)	Område nord for Dalumvej	12ao	-	I planperioden	BYKAMPFACILITET Operativt ønske om anlæg af bykampfaciliteter i sletteområde.
Militær	12-4 (Ikke på kort)	Område nord for Dalumvej	12ao	-	I planperioden	SPRÆNGNINGSOMRÅDE Operativt ønske om flytning af sprængningsområde fra afd. 10 til afd. 12 nord for Dalumvej for at komme længere væk fra offentlig vej.

Målsætning	Id	Lokalitet	Afd.	Areal	Gennemføres	Bemærkninger
Militær	12-5 (Ikke på kort)	Den østlige del af øvelsespladsen langs Skivevej	9 og 11 østlig del	-	I planperioden	PANSERSPOR Operativt ønske om nyt panserspor fra Rullebanens krydsning af Skivevej til Mørchs Vej ved Skydebanen.
Militær	12-6 (Ikke på kort)	9, vej mellem 10/12	9	-	I planperioden	STYRE-BREMSEBANE Operativt ønske om anlæg af styre-bremsebanen på østside af eksisterende rullebane samt Mørchs ved den 'Røde lade'.
Militær	12-7 (Angivet på Grundkort, kortbilag 1)	Hedeareal nord for Depotområde Fly	10c	-	I planperioden	EOD UDDANNELSESOMRÅDE FLY Anlæg af permanente stabilgrusveje med grøfter og overføringer over mindre ikke beskyttede vandløb. 'Jomfrulig' jord uden kontaminering af metal og lign. Der kan forstyrre afsøgnings øvelser.
Militær	12-8 (Området er angivet på Aktivitetskortet, Kortbilag 2).	Syd for Dommer-byhede – vest for sandkassen.	5b, 9e	-	I planperioden	NYT MILITÆRT VÅDOMRÅDE Anlæg af nye vandfaciliteter til militære øvelsesaktiviteter. Der ønskes en 'kanal' øst for rullebanen og et vandhul vest for rullebanen. Det undersøges om vådområderne kan etableres uden om gravhøje. Påvirkning af gravhøje kræver dispensation fra myndighed. Projektbeskrivelse udarbejdes af militære brugere
Militær	12-13 (Angivet på Grundkort, kortbilag 1)	Dommerby Hede - Øst og Syd for Dalum Høje	6m, 15d	-	-	BROSTED SYD + BROSTED NORD Vedligeholdes og renoveres for optimal brug
Militær, natur	12-14	Hele terræn		-	Ikke senere end 2025	MIDTVEJSEVALUERING

8. REFERENCER

- FBE (Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste) (2011). FBE bestemmelse for drifts- og plejeplaner. Bilag 5 til FBEBST 610-6 med underbilag. Tilgængelig på www.ejendomsstyrelsen.dk.
- Forsvarsministeriet (2016): Forsvarsministeriets miljø- og energistrategi 2016-2020. Tilgængelig på www.ejendomsstyrelsen.dk.
- Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen og Prinsens Livregiment (2002). Skive Øvelsesplads. Drifts- og plejeplan 2002-20016. Tilgængelig på www.ejendomsstyrelsen.dk
- FBE (Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste) (2014). Skive Øvelsesplads. Evaluering af drifts- og plejeplan 2002-2016.
- FES (Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse) (2015). Projektkatalog – Militærnatur. Synergi mellem militær arealanvendelse og naturudvikling.
- FBE (Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste) (2013). Arealudviklingskatalog. Et værktøj til arealplanlægning på forsvarets terræner.
- Høye, T.T. & Wind, P (2017). Basiskortlægning af habitattrægrupper på forsvarets arealer. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 36 s. – Teknisk rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi nr. 98. <http://dce2.au.dk/pub/TR98.pdf>
- Fund og Fortidsminder (2017): Søgning på: <http://www.kulturarv.dk/fundogfortidsminder/Kort/>
- Kulturministeriet (2013). Bekendtgørelse om beskyttede sten- og jorddiger og lignende (digebekendtgørelsen) nr. 1190 af 26/09/2013.
- Larsen, J.B. (2005). Katalog over skovudviklingstyper i Danmark. Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen 2005.

9. BILAG

9.1 Artsliste for Skive Øvelsesplads

Artslisten er baseret på offentligt tilgængelige artsdatabaser, den tidligere drifts- og plejeplan samt besigtigelser i 2017 i forbindelse med udarbejdelse af nærværende drifts- og plejeplan og offentlig Bio Blitz afholdt på øvelsespladsen i 2017.

PLANTER	Almindelig stedmoderblomst	Bølget bunke
Aften-pragtstjerne	Almindelig sumpstrå	Børste-siv
Agermåne	Almindelig syre	Dag-pragtstjerne
Ager-padderok	Almindelig torskemund	Draphavre
Ager-tidsel	Almindelig vandpest	Dun-birk
Ager-vikke	Angelik	Dusk-fredløs
Almindelig brunelle	Ask	Dynd-padderok
Almindelig gedebld	Bakke-tidsel	Ene
Almindelig hanekro	Bidende ranunkel	Eng-brandbæger
Almindelig hundegræs	Birk	Engelsk græs
Almindelig hvene	Bittersød natskygge	Engelsk visse
Almindelig Hvid-tjørn	Bjerg-fyr	Engelsød
Almindelig hyld	Blæresmælde	Eng-forglemmigej
Almindelig hæg	Blød hejre	Engkabbeleje
Almindelig hønsetarm	Blåbær	Eng-karse
Almindelig jomfruhår	Blågrøn rose	Eng-nellikerod
Almindelig knopurt	blågrøn star	Eng-rottehal
Almindelig Kongepen	Blågrå siv	Eng-viol
Almindelig kvik	Blåhat	Enårig knavel
Almindelig kællingetand	Blåmunke	Feber-nellikerod
Almindelig mangeløv	Blåtop	Femhannet hønsetarm
Almindelig mjødurt	Bredbladet dunhammer	Femradet ulvefod
Almindelig mælkebøtte	Bredbladet mangeløv	Fin kløver
Almindelig mælkeurt	Bredbladet mærke	Fløjlgræs
Almindelig månerude	Brombær	Foder-vikke
Almindelig pimpinelle	Bugtet kløver	Følfod
Almindelig rajgræs	Bukkeblad	Fåre-svingel
Almindelig rapgræs	Burresnerre	Gederams
Almindelig røllike	Butbladet skræppe	Gifttyde
Almindelig røn	Butfinnet Mangeløv	Glansbladet hæg
Almindelig skjolddrager	Buxbom	Glanskapslet siv
Almindelig spergel	Bævreasp	Glat dueurt
Almindelig star	Bøg	Glat vejbred

Græsbladet fladstjerne	Kattefod	Næbstar
Grøn høgeskæg	Klokke-lyng	Nøgle-skræppe
Grå star	Knoldet brunrod	Plettet gøgeurt
Grå-bynke	Knoldet mjødurt	Plæne-kransemos
Grå-el	Knopsiv	Poppel
Grå-pil	Kornet stenbræk	Pors
Guldblomme	Kragefod	Prikbladet perikon
Gul fladbælg	Kruset skræppe	Pyrenæisk storkenæb
Gul iris	Kruset tidsel	Rensdyr-lav
Gul kløver	Kryb-hvene	Revling
Gul snerre	Krybende pil	
	Krybende ranunkel	Rundbælg
Gyvel	Kær-dueurt	Rynket rose
Gærde-vikke	Kær-padderok	Ræve-star
Gåse-potentil	Kær-snerre	rød-kløver
Hare-kløver	Kær-svovlrod	Rød svingel
Haremad	Kær-tidsel	Rød-el
Hare-star	Kål-tidsel	Rød-gran
Hassel	Lancet vejbred	Rødknæ
Hede-lyng	Lav ranunkel	Rørgræs
Hejrenæb	Lav skorsoner	Sand-star
Hindbær	Liden andemad	Selje-pil
Hirse-star	Liden fugleklo	Sideskærm
Horse-tidsel	Liden museurt	Sitka-gran
Hulbladet fedtmos	Liden skjaller	Skive-kamille
Humle-sneglebælg	Liljekonval	Skov-elm
Hunde-viol	Lyng-snerre	Skov-fyr
Hvid anemone	Lyse-siv	skov-galtetand
Hvid okseøj	Læge-ærenpris	Skov-padderok
Hvid snerre	Lærk	Skovstjerne
Hvid-el	Lådden dueurt	Skvalderkål
Hvid-gran	Majblomst	Slåen
Hvid-kløver	Maj-Gøgeurt	Smalbladet høgeurt
Hvid stenkløver	Mangeblomstret frytle	Smalbladet kæruld
Hyldebladet baldrian	Manna-sødgræs	Smalbladet mangeløv
Høj sødgræs	Mark-frytle	Smalbladet mærke
Høst-borst	Milie-græs	Smalbladet vikke
Håret frytle	Mirabel	Småkronet gedeskæg
Håret høgeurt	Mose-bunke	Snebær
Håret star	Mosebølle	Sphagnum
Håret visse	Mose-troldurt	Spidsløn
Jasmin	Musse-vikke	Spids spydmos
Kvalkved	Nikkende brøndsel	Stikkelsbær

Stilk-eg	Vand-pileurt	FUGLE
Stor nælde	Vejbred-skeblad	Agerhøne
Storblomstret hønsetarm	Vellugtende gulaks	Allike
Storblomstret vandranunkel	Vild gulerod	Blishøne
Stor-konval	Vild kørvel	Blåmejse
Sump-forglemmigej	Vild løg	Bogfinke
Sump-karse	Vild ribs	Bynkefugl
Sump-kællingetand	Vinca	Bysvale
Sump-snerre	Vinter-eg	Digesvale
Sværtelvæld	Vorte-birk	Dompap
Svømmende vandaks	Vår-brandbæger	Engpiber
Sødsøkærm	Ædelgran	Fasan
Tagrør	Ær	Fiskehejre
Tigger-ranunkel	Øret pil	Fjeldvåge
Tjærenellike		Fuglekonge
Tofrøet vikke	PATTEDYR	Gransanger
Top-star	Rådyr	Grønirisk
Tormentil	Dådyr	Grønsplette
Trind fyrremos	Hare	Gråand
Trævelekrone	Egern	Grågåse
Tråd-star	Dværgflagermus	Gråkrage
Tudse-siv	Muldvarp	Gråsisken
Tveskægget ærenpris	Pindsvin	Gulbug
Tykbladet ærenpris	Ræv	Gulspurv
Tyndskulpet brøndkarse	Grævling	Gærdesanger
Tyttebær	Husmår	Gærdesmutte
Tørvemos	Skovmår	Gøg
Udspærret dværgbunke	Brud	Havesanger
Vandkarse	Hermelin	Hvid vipstjert
Vand-mynte	Ilder	Hættemåge
Vandnavle	Mink	Jernspurv

Krikand	Strandskade	Lyngmåler
Kærsanger	Stær	Nældens takvinge
Landsvale		Okkergul pletvinge
Lille Korsnæb	Sølvmåge	Okkergul randøje
Lille lappedykker	Tornirisk	Skråstregbredpande
Lille præstekrave	Tornsanger	Sortåret hvidvinge
Løvsanger	Tårnfalk	Stor bredpande
Munk	Vibe	Stor kålsommerfugl
Mursejler		
Musvit	PADDER OG KRYBDYR	GULDSMEDE OG VANDNYMFER
Musvåge	Butsnudet frø	Almindelig hedelibel
Ravn	Hugorm	Blå libel
Ringdue	Skovfirben	Blå mosaikguldsmid
Rødhals	Snog	Blå vandnymfe
Rødrygget tornskade		Brun mosaikguldsmid
Rødstjert	DAGSOMMERFUGLE	Firplettet libel
Råge	Admiral	Gulvinget hedelibel
Sangdrossel	Almindelig blåfugl	Hesteskovvandnymfe
Sanglærke	Aurora	Rød vandnymfe
Skovhornugle	Brun pletvinge	Sort hedelibel
Skovpiber	Brunlig perlemorssommerfugl	
Skovskade	Citronsommerfugl	ANDRE INSEKTER
Skovspurv	Dagpåfugleøje	Agerhumle
Solsort	Dukatsommerfugl	Blodplet
Sortmejse	Dværgblåfugl	Gåsebille
Sortspætte	Gammaugle	Megachile
Spurvehøg	Græsråndøje	Rød skovmyre
Spætmejse	Grøn busksommerfugl	Skovskarnbasse
Stenpikker	Grøn køllesværmer	Stenmunke
Stillits	Grønåret kålsommerfugl	Stensnyltehumle
Stor flagspætte	Lille kålsommerfugl	Vandkalv

9.2 Forsvarsministeriets generelle visioner for arealudviklingen

Forsvarsministeriets skyde- og øvelsesterræner og arealer, hvorpå der eksempelvis er anlagt flyvestationer, er erhvervet over en hundrede år lang periode. En stor del udgøres af arealer, der tidligere har tjent land- og skovbrugsmæssige formål. I takt med at jordbrugsdriften er ophørt eller ekstensiveret, er der på mange arealer blevet plads til den natur, der ellers er trængt i det omgivende intensivt udnyttede danske landskab. Ca. halvdelen af Forsvarsministeriets samlede areal er udpeget som Natura 2000-område, og ca. halvdelen heraf udgør naturtyper, der er udpegningsgrundlag for områderne. 2/3 af de udpegede naturtyper er i høj eller god naturtilstand. Ligeledes huser Forsvarsministeriets arealer et bredt udsnit af internationalt prioriterede og beskyttelseskrævende arter, herunder ikke mindst fuglearter, der er tilknyttet næringsfattige, våde og lysåbne naturtyper.

Til dette kommer en række dansk beskyttede naturtyper, fx næsten 1.000 søer samt moser, heder, overdrev mv. I alt ca. 15.000 ha er således registreret som beskyttet efter naturbeskyttelseslovens § 3. Der findes herudover 147 km beskyttet vandløb.

Endelig rummer Forsvarsministeriets arealer værdifulde og typiske danske natur- og kulturlandskaber med et bredt og stabilt indhold af karakteristiske og ikke beskyttelseskrævende arter. Med indholdet af landskaber, naturtyper og arter og med mulighed for at give råderum for dynamik og processer, er Forsvarsministeriets arealer et meget væsentligt bidrag til at bevare og udvikle biodiversiteten i Danmark og Europa. Til dette kommer, at Forsvarsministeriets arealer har et betydeligt potentiale for at demonstrere bæredygtig forvaltning af biodiversitet samt for oplevelsesmuligheder for befolkningen.

Forsvarsministeriets miljø- og naturstrategi fra 2012-15 lægger vægt på, at der opretholdes en naturtilstand på Forsvarsministeriets arealer, der skaber de bedste betingelser for bevarelsen af den naturlige flora og fauna. Det væsentligste virkemiddel hertil er at fortsætte ekstensiveringsprocessen, således at der i planlægningen - sammen med hensynet til udvikling af områdernes funktionalitet som uddannelsessteder - indlægges et overordnet hensyn til biodiversiteten med tilhørende dynamik og naturlige processer. Dette kræver en holistisk tilgang til arealforvaltningen, således at den klassiske sondring mellem skov-, landbrugs- og naturarealer afløses af en opfattelse, der på lang sigt udvikler landskab og natur i en integreret form på hele terrænet og ligeledes afstemt med landskaber og naturtyper i lokalområdet. Et redskab hertil er at opstille og beskrive den langsigtede landskabs- og naturudvikling i form af visioner for udviklingen på de enkelte delarealer. Hermed sikres en fælles referenceramme for de arealforvaltnings- og planlægningsmæssige tiltag.

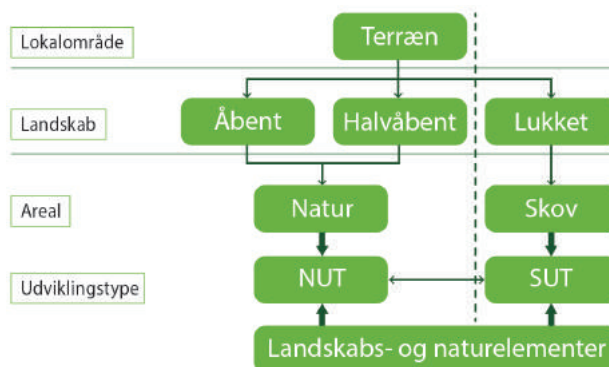
De større militære områder udgør arealmæssigt en væsentlig del af konkrete lokalområder i Danmark, hvor de ligger ruralt og med en klar underrepræsentation af vej anlæg og bebyggelse. De større områder repræsenterer ofte flere landskabstyper. Karakteristisk for mange er kyst-, klit- og hedelandskaber, ikke mindst skydeområderne, hvor de åbne landskaber bruges som nedslags- og målområder. En meget stor del udgøres af egentlige kulturlandskaber, særligt åbne områder, der er udviklet igennem agerbrug og skovdrift, hvoraf store dele er skabt igennem målrettet klit-tilplantning eller egentlige skovbrugsformål, men hvor der også er væsentlige militære interesser, fx i form af uddannelse i kamp i lukket terræn. En række arealer, særligt øvelsesarealerne, er præget af landskaber, der kan karakteriseres som "halvåbne", dvs. åbne arealer med spredt og ofte gruppevis bevoksning. Denne struktur er i mange

tilfælde et produkt af en målsætning om at kunne tilrettelægge øvelser, så der skabes mulighed for kombineret skjul og fremrykning i samme område. Det halvåbne landskab er ligeledes et resultat af et åbent landskab, der er under naturlig tilgroning. De åbne og halvåbne landskabstyper er komplementære til de skovbevoksede områder.

Det er på dette grundlag hensigtsmæssigt at udvikle tre typer af landskaber: Det åbne, det halvåbne (kratlandskab) og det lukkede (skovbevokset) - styret overordnet af en række vektorer, hvoraf de militære målsætninger og hensynet til naturbeskyttelse vægtes højest, og hvor publikumshensyn inddrages i størst muligt omfang. Med denne grundstruktur kan udviklingen af det enkelte areal systematiseres i arealudviklingstyper, der for de åbne og halvåbne områder betegnes naturudviklingstyper og for de lukkede (skovbevoksede) områder betegnes skovudviklingstyper. Opdelingen bygger ikke på en fordring om, at "natur" og "skov" ansues adskilt, men på at der i dansk skovbrug de sidste 10 år er udviklet et koncept for skovudviklingstyper, som er institutionaliseret og bredt anerkendt. Beskrivelsen af naturudviklingstyper skal ses som en parallel hertil dækkende ikke-bevoksede og delvist bevoksede områder, således at ethvert areal som udgangspunkt pålægges en arealudviklingstype.

Skovudviklingstyper vil typisk dække skovbevoksede arealer, mens naturudviklingstyper vil dække øvrige arealer (undtaget bebyggede områder, baneanlæg, veje etc.), hvoraf en stor del er pålagt administrative reguleringer efter naturbeskyttelses- og miljømålslovgivningen, mens visse arealer er ubeskyttede. Der er høj grad af interaktion imellem typerne. Grundlæggende er mange såvel bruger- som naturbeskyttelsesinteresser tilknyttet overgangszonen fra et areal til et andet, og ud fra visionen om en integreret og holistisk arealforvaltning skal skovud-

viklingstyperne og naturudviklingstyperne ses i meget tæt sammenhæng. Den eneste årsag til, at der her sondres er, at skovudviklingstyperne er et defineret og anerkendt koncept til udvikling af naturindhold på skovbevoksede områder, hvori mod naturudviklingstypebegrebet først for nyligt er formuleret.

Figur 9-1: Diagram over flowet fra landskab over areal til arealudviklingstype. Den lodrette stiplede linje indikerer den administrative opdeling i planlægning for skov (skovudviklingstyper) og natur (naturudviklingstyper), men samtidig at skov og natur ud fra en biodiversitetssynsvinkel ikke kan adskilles. Den vandrette pil nederst tilkendegiver muligheden for, at der med naturudviklingstyper på sigt kan udvikles arealer og landskaber, der er lukkede, og tilsvarende at der med skovudviklingstyper kan udvikles halvåbne arealer og landskaber. Landskabs- og naturelementer er mindre enheder, men fortsat vigtige for den samlede funktionalitet.

Strukturen i form af landskabstyper og natur- og skovudviklingstyperne er skitseret på Figur 9-1, hvor det fremgår, at arealudviklingstyperne kan henføres til enten et åbent eller et halvåbent landskab. Med dette kan der foretages en systematisering, idet det åbne og halvåbne landskab grundlæggende kan defineres og derefter parres med de forskellige naturudviklingstyper, mens skovudviklingstyperne vil høre sammen med det lukkede landskab.

9.2.1 Landskabstyper

De åbne og halvåbne landskabstyper er komplementære til de skovbevoksede områder. Mindre arealer, der er bevokset med træer, fx hegn, krat og remiser, er at opfatte som landskabs- og naturelementer. Det samme gælder søer og vandløb.

Landskabstyper skal have en sammenhængskraft og en vis individuel størrelse. Samtidig bør de ud fra en naturmæssig vurdering planlægges, så de giver harmoni, det vil sige, at den halvåbne type sikrer overgangen fra åben til lukket, selvom der kan være militære brugsformål, der tilsiger en mere brat overgang fra tæt bevoksning (skjul) til helt åbent areal (ildterræn).

Landskabstyper skal ydermere ses i en topografisk kontekst. Topografien skaber i sig selv et landskab, og bevoksningsgraden skal afstemmes med topografiske forhold, herunder såvel æstetik, udsigtsforhold, kystnærhed mv. som militære fordringer i forhold til dækning og udsyn, hvor topografien i sig selv er en afgørende faktor.

Et vigtigt forhold er landskabstypernes funktionalitet i forhold til opretholdelse og styrkelse af biodiversitet. I denne sammenhæng skal der lægges vægt på såvel et højt naturindhold i form af stabile naturtyper og levesteder som på landskabets strukturelle sammenhængskraft, der

skal sikre plante- og dyresamfundenes naturlige spredning og genetiske udveksling.

Åbent landskab

Et yderpunkt i forhold til bevoksningsgrad er landskabet helt uden træbevoksning. Dette er kendetegnende for en stor del af de landskaber og naturtyper, der findes på Forsvarsministeriets arealer, fx de store klit- og hedeområder på Oksbøl Skyde- og Øvelsesterræn og eng- og strandengsarealer på en række kystnære skydeområder. Naturmålsætningen for disse arealer vil som udgangspunkt være at sikre det helt åbne landskab, men de militære interesser kan forandre en vis grad af fx gruppevis bevoksning. Den naturlige udvikling er, at sådanne områder på sigt gror til, og der vil kræves en konstant plejeindsats for at hindre denne naturlige proces. De relevante behandlingsmodeller vil typisk være rydning, slåning, afbrænding eller afgræsning, hvormed man vil kunne bevare det åbne landskab.

En variation af det åbne landskab er landskabet med enkeltstående træer eller enkelte indslag af grupper af træer, fx en lille lund, et krat eller et levende hegn. Sådanne strukturer medfører ikke en grad af halv-åbenhed, men skal ses som naturelementer i det åbne landskab.

Halvåbent landskab

Det halvåbne landskab kan have en karakter af jævnt spredt bevoksning – typisk i tilfælde, hvor der sker en naturlig indvandring af træer gennem frøspredning. Tætheden af træer vil her typisk være størst tæt på frøkilden. Den spredte bevoksning kan også opstå ved bevidst pleje, så der ved rydning og slåning efterlades enkelttræer med en nogenlunde konstant afstand. Graden af åbenhed kan fx angives ved en bevoksningskvotient. Mere typisk er det dog, at det halvåbne landskab har en gruppevis bevoksning af træer,

enten som produkt af, at klynger af træer udvikler sig i læ af hinanden, eller i kraft af topografi og små variationer i jordbunds- og hydrologiforhold. Den gruppevise struktur kan skabes aktivt ved jordbearbejdning og plantning, tilfælde og i er mange tilfælde en ideel struktur i forhold til militære øvelsesaktiviteter.

Det åbne og det halvåbne landskab udvikles gennem etablering af naturudviklingstyperne, se i afsnit 9.12.

Lukket landskab

Det lukkede landskab er i denne sammenhæng synonym med skov, men der findes mange skovstrukturer og grader af lukkethed. Også skoven kan være jævnt eller gruppevis bevokset, og lukketheden skal ses vertikalt, hvor et tæt-sluttende kronedække giver en åben og artsfattig karakter i skovbunden, mens stort lysindfald vil sikre et mere udbredt bunddække og et lukket skovbunds billede.

Blandt de egentlige skovudviklingstyper vil græsningsskoven være åben. Det samme gælder skovengen, som rettelig er en naturudvikling-

stype, snarere end en skovudviklingstype, men som traditionelt medregnes til skovudviklingstyperne.

Skovudviklingstyperne er strukturmæssigt meget varierede, og der vil i de fleste kunne findes delarealer, der har en meget lukket karakter. Det vil dog oftest være typer med lystræarter som hovedtræart, der giver den tætteste underskov, fx egedominerede skove. Den urørte skov vil også skabe en tæt underskov og et kaotisk skovbillede. Det lukkede landskab udvikles gennem etablering af skovudviklingstyperne, se afsnit 9.1.3.

9.2.2 Naturudviklingstyper

På Forsvarsministeriets arealer udgør hede, overdrev, eng, mose, og slette tilsammen en meget stor del af det samlede areal. Der er på dette grundlag foretaget en systematisering, der har resulteret i syv naturudviklingstyper: "Kysthede", "Indlandshede", "Overdrev", "Eng", "Mose", "Strand", og "Slette".

9.2.3 Skovudviklingstyper

Skovudviklingstyper beskriver på grundlag af kortlægning af dyrkningsvilkår på en given lokalitet den bevoksningstype, der ønskes på lang sigt og er således Forsvarsministeriets redskab til at gennemføre den skovpolitik, der er fastlagt. Skovudviklingstypen omfatter desuden en vurdering af muligheden for produktion samt en beskrivelse af de naturmæssige, kulturhistoriske og rekreative udviklingsmål for skovtypen. Skovens biologiske diversitet med fokus på at fremme den lysåbne skov og med løbende konvertering til løvskov prioriteres højt.

9.3 Modeller

Mange aktiviteter går igen fra areal til areal og i øvrigt fra terræn til terræn. Det er derfor hensigtsmæssigt at samle de overordnede beskrivelser af identiske typer af aktiviteter, også kaldet "modeller". Samlet fungerer modellerne således som en værktøjskasse for beskrivelsen af de konkrete aktiviteter, der fremgår af det følgende afsnit, og som henfører aktivitetstyperne til de enkelte delarealer. Det er i nogle tilfælde tilstrækkeligt alene at henvise til en model, men i de fleste tilfælde suppleres med en yderligere beskrivelse af aktiviteten på den konkrete lokalitet. I en række tilfælde er tiltagene på det enkelte areal dog så individuelle, at det ikke er fundet hensigtsmæssigt at udarbejde en egentlig model. Her vil aktiviteten beskrives specifikt - i visse tilfælde med reference til en separat projektbeskrivelse.

Forsvarsministeriet har vedtaget en række generelle retningslinjer for arealdrift og -pleje, formuleret som bestemmelser. Materialet er retningsgivende for de opstillede aktivitetsmodeller, og en række af bestemmelsernes forskrifter er overført til modellerne og ligeledes til de generelle regelsæt, der er opstillet for Holstebro Øvelsesplads. For yderligere oplysninger henvises til de enkelte bestemmelser:

- Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjenestes bestemmelse for drifts- og plejeplaner.
- Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjenestes bestemmelse for drift og pleje af skovbevoksede, fredskovspligtige arealer.
- Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjenestes bestemmelse for drift og pleje af lysåbne natur- og landbrugsarealer samt bevoksede arealer.
- Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjenestes bestemmelse for bevarelse og pleje af fortidsminder og andre kulturspor.
- Forsvarets Bygnings- og Etablissements-

tjenestes bestemmelse for forebyggelse og bekæmpelse af invasive plante- og dyrearter.

- Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjenestes bestemmelse for vildtpleje, jagt, regulering og fiskeri.
- Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjenestes bestemmelse for offentlighedens rekreative anvendelse af Forsvarets arealer.

En beskrivelse af de modeller, der tages i anvendelse på Holstebro Øvelsesplads, er gennemgået detaljeret nedenfor. Det drejer sig om modeller, der beskriver rydninger og slåninger af lysåben natur, kultivering, pleje af bevoksninger, vedligeholdelse af dræn, bekæmpelse af invasive planter, hensyn til publikum og hensyn til særligt beskyttelseskrævende dyrearter. Beskrivelsen af modellerne foretages på et overordnet niveau. Den konkrete lokale anvendelse af modellerne på Holstebro Øvelsesplads er beskrevet i kapitel 7.

En række aktiviteter kan kræve myndighedstilladelse forud for gennemførelse. Hovedreglen er, at ethvert tiltag, der ikke regelmæssigt og igennem en årrække lovligt har været gennemført på et areal, kræver enten anmeldelse til eller tilladelse hos myndighederne. Emnet er uddybet under beskrivelsen af de enkelte aktivitetsmodeller. Kun de modeller, som er relevante for Holstebro Øvelsesplads, nævnes.

Model 1. Rydning

Rydning kan iværksættes på alle lysåbne naturtyper, der er tilgroet eller er under tilgroning med træagtig opvækst (mindre end cirka 10 cm i diameter). Særligt slette, græsland, mose og mange landskabselementer som fx fortidsminder plejes ved rydning. Fældning af plantede skovbevoksninger med efterfølgende konvertering til lysåbne naturtyper betragtes i denne forbindelse også som rydning.

Rydningens gennemførelse afhænger af tilgroningens karakter. Hvor tilgroningen er massiv, vil der være behov for en relativt omfattende førstegangspleje, der kan muliggøre efterfølgende løbende vedligeholdelse ved eksempelvis slåning, afgræsning eller afbrænding. Tiltagene kan udføres såvel motormanuelt som maskinelt afhængig af situationen. Rydningen kan gennemføres som en total rydning, hvor i princippet al opvækst nedskæres og fjernes. Af hensyn til blandt andet militæranvendelse, landskabsæstetik samt større dyr og fugle kan rydningen undertiden gennemføres som en delvis rydning, hvor der efterlades enkelte eller grupper af træer og buske. Rydningens ønskede karakter indgår for de enkelte rydningsprojekter i aktivitetsbeskrivelserne. På beskyttede naturarealer skal det nedskårne materiale fjernes fra arealerne, hvis dette er muligt.

Som hovedregel gælder for alle ubefæstede arealer i landzone en rydningspligt (undtaget blandt andet fredskovspligtige arealer), der omfatter både traditionelle landbrugsarealer samt halvkulturarealer som fx eng og hede. På disse arealer må der ikke forekomme opvækst af træer og buske ældre end 5 år regnet fra 2004. Lavtvoksende dværgbuske på hedearealer (fx hedelyng og revling) betragtes ikke som opvækst. Rydning medfører oftest en ændring af naturtilstanden og må på beskyttede naturarealer som udgangspunkt ikke udføres uden dispensation fra den relevante myndighed. For fredskovspligtige arealer kan der også kræves dispensation, hvis ikke skovlovens generelle muligheder for etablering af nye åbne naturarealer kan finde anvendelse.

Model 2. Slåning

Slåning er velegnet til vedligeholdende pleje på hede, slette og strandeng samt brandbælter, hvor den træagtige opvækst ikke er for kraftig (stængel/rodhals mindre end 1 cm i tværsnit).

Slåning foretages maskinelt. Ved slåning af græsarealer og lignende skal der sigtes mod en mosaikstruktur, hvor både slåede og ikke-slåede arealer indgår. Risikoen for at dræbe vildt skal minimeres, fx ved forudgående bortskræm-

ing eller langsom fremkørehastighed, og større græsarealer slås fra markcentrum og ud imod kanten. Slået lyng skal fjernes fra arealerne, og det tilstræbes ligeledes, at slået græs bortskaffes. En variant af slåning er høslæt, hvor slået græs tørres eller wrappes til bortkørsel og anvendelse som foder eller brændsel.

Græsarealer kan med fordel slås minimum en gang årligt, hvorimod slåning af hede skal ske mindre hyppigt med henblik på en rotation, hvor det enkelte areal ved slåning eller andre plejemetoder ikke forynges hyppigere end cirka hvert 10. år. Slåning på hedearealer skal betragtes i sammenhæng med afskrælning af lyngtørven (morlaget), der fjerner mange næringsstoffer og plejer hedernes næringsfærdighed.

Af hensyn til dyrelivet må slåning kun gennemføres i perioden 15/7 – 15/4. På arealer, hvor vegetationen holdes kortklippet gennem hele perioden, må slåning dog gennemføres hele året. Andre tidspunkter for slåning kan være aktuelt i forbindelse med bekæmpelse af invasive arter.

Førstegangsslåninger vil umiddelbart være at betragte som dispensationskrævende i relation til naturbeskyttelsesloven på beskyttede naturtyper.

Model 3. Slåning med opsamling af materiale

Opsamling af materiale gennemføres for at fjerne flest mulige næringsstoffer. På den måde bidrager det på næringsfattige naturtyper til at opnå de ønskede vækstbetingelser.

Opsamling af materiale kan gennemføres både på arealer, hvor der er foretaget slåning og på arealer, hvor der foretages slåning/knusning. Opsamling udføres, så mindst 90 % af det afslåede materiale fjernes. Opsamling skal ske enten i samme arbejdsgang som slåning eller senest 1 uge efter slåningen. Disse kvalitetskrav skal være overholdt for minimum 80 % af arealet. Afvigelse må ikke være samlet et sted, men skal være jævnt fordelt over hele terrænet. Det afslåede materiale skal presses i baller og deponeres ved kørefast vej, eller det kan deponeres i løs form ved kørefast vej efter nærmere anvisning. Hvilke muligheder, der anvendes, er afhængig af terræn, type af materiale, afsætningsmuligheder og fremkomsten af nye anvendelsesmuligheder.

Model 4. Afbrænding

Afbrænding er den foretrukne plejemetode på hedearealer, men kan også anvendes på græslandsarealer, hvor afgræsning og slåning ikke kan foretages rationelt. Afbrænding skal foregå i så små og mosaiske enheder som praktisk muligt og bedst i rotation. Hvor der er tale om ikke-græsdominerede heder, bør afbrændingen på det enkelte areal ikke ske hyppigere end hvert 10. år. I medvindsafbrænding vil større buske og træer overleve, mens modvindsafbrænding vil kunne fjerne mere omfattende busk- og træbevoksning. Eventuel bevoksning af spredte ener beskyttes under afbrænding. Udbrændte træer ryddes og fjernes så vidt muligt efter afbrændingen. Afbrænding må udføres i perioden 1/9 til 31/3. Førstegangsafbrændinger

er at betragte som dispensationskrævende foranstaltninger i relation til naturbeskyttelsesloven. Hvor større afbrændinger hidtil har fundet sted med en vis regelmæssighed kan afbrændingerne dog opfattes som en ikke-dispensationskrævende fortsættelse af hidtidig drift

Model 5. Afskrælning

Afskrælning er en særlig behandlingsmodel for hedearealer. Den tjener til at fjerne humuslag og næringsstoffer og sikre en successionsstart på mineraljorden ved hjælp af den stedlige frøpulje. Den giver dermed pionersamfund, som har stor betydning som platform for den videre succession og anvendes blandt andet i indsatsen mod blåtop på hedearealer. Afskrælning har til hensigt at fjerne morlaget, og udføres i en dybde så dette fjernes, uden at det nedeunder liggende uorganiske sandlag, der kan indeholde kulturspor. Det afskrællede materiale bortkøres fra beskyttede naturarealer. Afskrælning medfører ændringer i naturtilstanden og kræver på den baggrund dispensation i relation til naturbeskyttelsesloven. I denne sammenhæng vil der opstilles nærmere retningslinjer for bl.a. tidspunktet for indgrebet.

Model 6. Hydrologi

De foranstående modeller er primært målrettet mod tørre eller halvtørre arealudviklingstyper og landskabselementer. En vigtig type af modeller er imidlertid metoder til at sikre, genskabe og etablere akvatisk natur, særligt søer, hvad enten der er tale om egentlige søer eller vandhuller. Bevarelse og evt. genskabelse af naturlige hydrologiske forhold, hvor disse gennem dræning er blevet forandret, er væsentlige elementer i Forsvarsministeriets naturforvaltning.

Gennem aktiv lukning af grøfter eller dræn reetableres våde områder, hvor det vil understøtte væsentlige naturbeskyttelsesmæssige formål, eksempelvis ved genskabelse af mose- og sumpområder, søer mv. samt for at forhindre nedbrydning af tørvelag (mindskning af CO₂-frigivelse og okkerforurening).

Eksisterende grøfter opretholdes dog, hvor den militære anvendelse, lovgivningsmæssige forpligtelser i forhold til eksempelvis naboer, hensyn til veje/transportlinjer eller landskabelige, friluftsmæssige, kultur-historiske eller biodiversitetsmæssige grunde taler herfor. Hvor grøftning opretholdes, sikres minimal påvirkning af det omkringliggende areal.

Alle indgreb, der ændrer hydrologiske forhold, vil som udgangspunkt kræve tilladelse efter naturbeskyttelsesloven og/eller planloven og/eller skovloven. I forbindelse hermed vil der blive opstillet særlige betingelser for fremgangsmåde.

Egentlig udgravning og oprensning af vandområder har til formål at skabe eller genskabe mindre søer og vandhuller a.h.t. især vandlevende dyrearter, fx padder. En væsentlig funktion er at skabe sammenhæng i landskabet samt trædesten og forbindelseslinjer for arter med begrænset spredningsmobilitet.

Pleje af vandhuller må alene gennemføres i perioden 1. august - 31. marts. Her skal man dog være opmærksom på regionale forskelle i padderfaunaen og dennes yngleperiode.

Model 7. Urørt skov

Urørt skov er kendetegnet ved at være friholdt fra menneskelige indgreb fra et nærmere angivet tidspunkt. Med tiden vil et urørt skovareal udvikle et urskovslignende præg med en strukturmæssig mangfoldighed, herunder væltede og døde træer samt træer af forskellig art og aldre i varierende grupperinger. I den urørte skov vil den naturlige vandbalance desuden blive genskabt, i den udstrækning, den har været påvirket gennem dræning mv. Dette vil yderligere bidrage til mangfoldigheden af strukturer.

Udlægning af urørt skov herunder ophør af skovdrift garanterer på især lang sigt forekomsten af dødt ved.

Model 8. Invasive arter

Invasive arter udgør en væsentlig trussel for en række af de naturtyper og arter, der findes på Forsvarsministeriets terræner. Invasive arter er plante- eller dyrearter, der ved menneskets direkte eller indirekte hjælp er flyttet fra én del af verden til en anden og her påvirker biodiversiteten negativt.

Modellen opstilles som redskaber til forebyggelse og bekæmpelse af invasive arter for at værne hjemmehørende og beskyttelseskrævende arter og naturtyper samt øvrige driftsmålsætninger på Forsvarsministeriets terræner mod negative effekter af invasive arter og for at modvirke, at terrænerne udgør udviklings- og spredningssteder for invasive arter.

Der er 20 terrestriske og 4 akvatiske plantearter, der er registreret som invasive arter i Danmark. Hertil kommer et mindre antal arter, som forekommer i Danmark i forholdsvis begrænset antal, men som vurderes at kunne optræde invasivt på sigt. Der er store regionale forskelle på de invasive arters udbredelse, hyppighed, spredningspotentiale og skadevirkning. På Forsvarsministeriets arealer er der særlig fokus på følgende arter: rynket rose, bjerg-fyr, kæmpe-bjørneklo, japans-pileurt/kæmpe-pileurt og glansbladet hæg. Alle invasive plantearter bekæmpes igennem

en række af de ovenstående modeller, såsom rydning, slåning, afgræsning og afbrænding. I visse tilfælde er opgravning/-rykning praktisk overkommeligt. Kæmpe-bjørneklo kan bekæmpes kemisk under særlige forudsætninger, men ellers ved rodstikning, skærmmakning, slåning og afbrænding. Bekæmpelsesmetoden afhænger af antallet af individer i bestanden, hvilket stadie bestanden befinder sig i, samt dens voksested.

Model 9. Fortidsminder

Fortidsminder beskyttes mod erosion og slitage som følge af omfattende færdsel og kørsel. Dette sker igennem afmærkning og afpælning. Der foretages skiltning og information efter Forsvarets Bygnings- og Etablissementstjeneste standard. Fortidsminder skal plejes i et omfang og på en måde, så vegetationen ikke bidrager til fortidsmindets nedbrydning, men så vidt muligt modvirker denne. Plejen sker igennem rydning og sikring af synlighed. De beskyttes evt. mod erosion ved slåning af græsdække. Der henvises her til modeller for rydning og slåning.

Model 10. Artsbeskyttelse

For at tilgodese særligt beskyttelseskrævende arter er for alle Forsvarsministeriets arealer opstillet nedenstående retningslinjer, for så vidt angår aktiviteterne tidsmæssige gennemførelse:

Aktivitet	JAN	FEB	MAR	APR	MAJ	JUN	JUL	AUG	SEP	OKT	NOV	DEC
Skovning, flisning, knusning												
Fældning af træer, som potentielt er redetræer for kolonirugende fugle												
Fældning af træer, som potentielt er redetræer for rovfugle og ugle												
Fældning af hule træer og træer med spættehuller												
Fældning af træer, som potentielt er redetræer for ørne, sort stork eller rød glente												
Aktiviteter, der kan ødelægge områder med digesvalereder												
Afbrænding af heder												
Slåning og rydning af hede												
Slåning af græsarealer 1. gang												
Oprensning af vandhuller												

Signatur	Forklaring
	Aktiviteter må ikke gennemføres
	Aktiviteter bør ikke gennemføres
	Aktiviteter kan gennemføres

Figur 9-2: Aktivitetstypernes tilladte gennemførelsesperioder (FBE, 2011).

Model 11. Publikumshensyn

Forsvarsministeriets arealer vil normalt være åbne for publikum efter de retningslinjer, der fremgår af ordensreglementet (placeret ved indfaldsveje til terrænet), når der ikke foregår militær aktivitet på arealerne (typisk helligdage, weekender og aftener). Visse skydeområder, flyvestationer, depot- og tankområder, tekniske installationer mv. kan være permanent afspærret for publikum af sikkerhedsmæssige hensyn i form af eksempelvis ved fare for udetoneret, sprængfarlig ammunition i området.

For at udvikle mulighederne for den offentlige rekreative brug af arealerne arbejder Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse målrettet på at etablere og vedligeholde samarbejder med relevante interesseorganisationer.

Gennemførelse af organiserede aktiviteter kræver forudgående tilladelse fra Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse. I vurderingen af om et arrangement kan gennemføres, lader Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse indgå lokale hensyn til naboer, naturbeskyttelse mv. For særlige aktiviteter kan Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse af praktiske hensyn udarbejde en kvote for hvor mange arrangementer, der årligt kan gennemføres.

Drifts- og plejeplanerne er centrale redskaber i formidlingen, og disse skal derfor fremstå informative og være let tilgængelige. Drifts- og plejeplaner og tilhørende formidling udgives i et godkendt layout. I forbindelse med udarbejdelse og revision af drifts- og plejeplaner udgives i de fleste tilfælde en vandretursfolder, der skal være tilgængelig på såvel papirform som i en elektronisk udgave på Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelses hjemmeside. Ved indfaldsveje og stier til terrænet opsættes informationsstandere, hvor blandt andet vandretursfoldere samt yderligere information er tilgængelig. På arealer, der helt

eller i store dele er permanent lukkede for offentlighedens adgang, gennemføres guidede ture.

Model 12. Skovdrift

Habitattrægrupper udlægges og etableres efter følgende anvisning:

- Udlægningen skal svare til følgende minimum: For hver ca. 3 ha løv-/nåletræsbevoksning udvælges én habitattrægruppe på min. 0,2 ha.
- Habitattrægrupper udvælges i konkret udpegede skovparceller.
- Markante arealer med naturlig fysisk afgrænsning foretrækkes.
- Af sikkerhedshensyn placeres habitattrægrupper ikke i umiddelbar nærhed af offentlige veje, men gerne i visuel afstand til fremme af oplevelsesværdi.
- I nåletræsbevoksninger inddrages om muligt forekommende løvtræer i habitattrægrupper eksempelvis i forbindelse med ydre og indre bryn.
- Indenfor yngre habitattrægrupper fremmes udvikling af bredkronede veterantræer. Tynningstræer efterlades som liggende og eller stående dødt ved.
- Habitattrægrupper udvælges i yngre bevoksninger og senest ved en bevoksningsalder på 50 år.
- Fra bevoksningsalder på 50 år frembringes aktivt dødt ved svarende til min. 3 døde stående træer/habitattrægruppe og min. 3 døde liggende træer/habitattrægrupper. Øvrige træer henlades til naturlig død og forfald. Der sikres både liggende og stående dødt ved i habitattrægrupperne.
- Habitattrægrupper sikres ved aktive indgreb i form af ringning, fældning, sprængning, væltning eller anden metode, der kan sikre stående og liggende dødt ved.
- Habitattrægrupper afmærkes på grundkortet.

Enkeltstående habitattræer i form af døde eller hule træer, træer med revner, sprækker, rådne partier, grov og tyk bark skånes også udenfor habitattrægrupper. Habitattræer udgør om muligt udgangspunkt for placering af habitattrægrupper. De afmærkes ikke på kort.

Konvertering fra nål til løv udføres efter følgende anvisning:

For hver 1 ha afdrives tre felter á ca. 10 x 10 m og indplantes med eg, skovfyr og birk (30-50 træer pr. felt) i planterør eller tilsvarende beskyttelse. Felter udvælges jævnt eller hvor der er passende ankertræer. Der suppleres med indplantning af enkelttræer i eksisterende huller i kronedækket.

Ankertræhugst er rettet mod at maksimere skovstabiliteten. Den gennemføres ved hugst for udvalgte ankertræer, hvor stabiliteten opnås ved at hugge tidligt og stærkt for ankertræerne, så de udvikler dybe kroner og får karakter af solitærtræer. Ankertræerne udvælges blandt de største og mest vitale træer samtidig med, at der mellem ankertræerne hugges svagt fra oven for at fremme bevoksningernes strukturelle variation. Ankertræerne planlægges ikke afmærket aktivt, da det forventes, at de hurtigt får en markant fremtrædning i bevoksningerne. Formålet med ankertræhugst er at forlænge bevoksningernes

konverteringsperiode i forhold til den klassiske renafdrift. På arealer hvor skygetræarter indgår i den fremtidige naturudviklingstype (fx klimak-sløvskov med bøg), kan disse tidligt indbringes som gruppevis plantninger, når lysforholdene er passende. Senere kan også lystræer (fx eg) indplantes, når bevoksningsstrukturen er blevet mere åben med større lysindfald.

Etablering af spor til øvelsesformål har til formål at udvide skovarealers potentiale til militære øvelsesformål herunder særligt til træning af fældning af træer m.h.p. spærring af veje. Der er følgende anvisning:

Modellen finder særlig anvendelse i ensartede kulturer af gran, primært sitka og rødgran. Indgrebet påbegyndes som rydning af et linjeformet (evt. i zigzag) spor med bredde på 4 meter i overvejende nord-sydgående retning. Sporet anlægges i den østlige del af pågældende parcel. Der kan være tale om et eksisterende spor. Sporet er herefter emne for spærring for passage ved fældning af træer langs sporet. Her vælges overvejende træer, så sporet med tiden "arbejder sig mod øst". Når sporet opnår tilstrækkelig bredde og lysindfald er sikret, indplantes træer med beskyttelse (planterør), primært af arterne eg, skovfyr, birk og lind. Indgrebet er således også rettet mod konvertering.

9.4 Retningslinjer for Forsvarsministeriets anvendelse af skyde- og øvelsesterræner

Retningslinjerne er fastlagt af Skov- og Naturstyrelsen i 1990'erne i relation til naturbeskyttelseslovens § 3, og er her bearbejdet i medfør af kommunalreform og ændret jagtadministration. Store dele af militærets skyde- og øvelsesterræner er tidligere landbrugsarealer. Ved overgangen til militære øvelsesområder ekstensiveres landbrugsdriften enten kraftigt eller ophører helt, hvilket ofte muliggør forskellige beskyttede naturtypers opståen. Imidlertid hindrer dette ikke fortsat gennemførelse af de militære aktiviteter, som er områdernes hovedformål.

Som efter de hidtil gældende regler er naturbeskyttelseslovens § 3 nemlig ikke til hinder for en fortsættelse af de beskyttede arealers hidtidige benyttelse. Dette gælder også militærets hidtidige benyttelse af arealer og anlæg mv.

Såfremt Forsvarsministeriet ejer, erhverver eller

lejer arealer, som ikke hidtil har været anvendt til øvelsesformål, vil en overgang til øvelsesformål, der medfører ændringer i tilstanden, derimod kræve tilladelse. En væsentlig intensivering af en hidtil militær benyttelse vil ligeledes kræve tilladelse fra den pågældende kommune, jf. lovens § 3 og § 65, stk. 3.

Militære aktiviteter

I tilfælde hvor et større areal anvendes til øvelsesformål (fx Oksbøl Skyde- og Øvelsesterræn), vil forskellige dele af området kunne have forskellig benyttelsesintensitet. Vurderingen af, om en aktivitet kræver tilladelse efter lovens § 3, bør derfor ske på grundlag af intensiteten af det pågældende "delområde" hidtidige anvendelse. Indenfor hvert "delområde" vil den hidtidige anvendelsesgrad kunne fortsætte.

Fx vil "delområder", hvor kørsel og lejlighedsvis bortslidning af vegetationen samt dozning, gravning og indgreb i vandløb har fundet sted, fortsat kunne benyttes på denne måde. Dette

omfatter også flytning af de enkelte aktiviteter indenfor delområdet, fx flytning af spor efter bæltekøretøjer. Variationer i aktiviteten, fx ændringer i koncentrationen af bæltepor indenfor de mest benyttede arealer, må anses som i overensstemmelse med hidtidig benyttelse, i hvert fald indenfor ret vide rammer. Derimod vil et sammenhængende areal, der fx ikke hidtil har været anvendt til kørsel med bæltekøretøjer eller lejlighedsvis indgreb i vandløb, ikke uden tilladelse kunne anvendes på denne måde.

Opførelse af permanente anlæg kræver som udgangspunkt tilladelse, fx bygninger, skydevolde og skydebaner. Mindre enkeltstående indretninger (fx "kulisser") af træ eller tilsvarende materiale, som let kan fjernes, kan dog etableres uden tilladelse.

Foranstaltninger, som bevirker, at et areal varigt glider ud af den pågældende naturtypedefinition, kræver tilladelse. Dette gælder fx tilplantning af heder eller dræning af vådområder.

Ikke militære aktiviteter

For ikke militære aktiviteter på øvelsesområder gælder de samme regler som for civile aktiviteter udenfor terrænet. Dette indebærer bl.a., at anlæg af vildtagre på beskyttede naturtyper indenfor terrænet kræver tilladelse efter naturbeskyttelsesloven.

Tvivlstilfælde

I tilfælde hvor militæret er i tvivl, om der kræves tilladelse til en aktivitet eller et anlæg, vil forespørgselsordningen i § 8 i Bekendtgørelse nr. 1172 af 20. november 2006 om beskyttede naturtyper kunne anvendes. Det vil sige, at militæret kan rette henvendelse til den relevante kommune, som inden 4 uger skal besvare forespørgslen. Der henvises i denne forbindelse til Vejledning om naturbeskyttelsesloven (Skov- og Naturstyrelsen, 1993).

9.5 Kommentarer til ekstern høring

9.5.1 Baggrund

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse gennemfører gennem drift- og plejeplaner en 15-årig planlægning for Forsvarsministeriets arealer. Forslag til drifts- og plejeplaner forelægges efter en intern høring med opfølgende bearbejdning til ekstern høring blandt myndigheder, organisationer og øvrige interesserede.

Forslag til drifts- og plejeplan for Skive Øvelsesplads 2017-2032 blev således sendt i ekstern høring den 23. marts 2018. Fristen for høringssvar blev sat til den 20. april 2018.

I nedenstående tabel fremgår det, hvilke myndigheder, organisationer og andre interessenter der er blevet hørt, samt hvilke høringssvar der er modtaget inden høringsfristens udløb:

INSTITUTION	DATO FOR SVAR
Miljøstyrelsen	14. januar 2018
Naturstyrelsen Vestjylland	-
Slots- og Kulturstyrelsen	3. april 2019
Viborg Kommune	20. april 2018
Skive Kommune	20. april 2018
Danmarks Naturfredningsforening	-
WWF-Verdensnaturfonden	-
Dansk Ornitologisk forening	-
Danmarks Jægerforbund	-
Friluftsrådet	-
Dyrenes Beskyttelse	-
Verdens Skove	-
Dansk Entomologisk Forening	-
Dansk Botanisk Forening	-
Dansk Pattedyrforening	-
Nordisk herpetologisk Forening	-
Danmarks Sportsfiskerforbund	-
Dansk Landskabsøkologisk Forening	-
Landbrug & Fødevarer	-

Der indkom i alt 4 høringssvar. Disse kan ses i deres fulde udstrækning i afsnit 6. I de følgende afsnit gennemgås de indkomne høringssvar. Der refereres først til høringssvaret – i visse tilfælde med konkrete citater. Derefter foretages en sammenfattende vurdering (*kursiv*) og til slut beskrives beslutningen om opfølgning (**fed**).

9.5.2 Høringssvar Miljøstyrelsen

Miljøstyrelsen bemærker, at Miljøstyrelsen har ingen bemærkninger udover, at den (planen) fremtræder grundig og vel gennearbejdet.

Der foretages ingen ændringer i teksten.

9.5.3 Høringssvar Slots- og Kulturstyrelsen

Slots- og Kulturstyrelsen bemærker, at der er tale om en flot drifts- og plejeplan.

Der foretages ingen ændringer i teksten.

Slots- og Kulturstyrelsen bemærker, at på side 29 afsnit 4.5.6, står, at Viborg Museum har tilsyn-et med gravhøjene. Det er ikke korrekt. Det er Slots- og Kulturstyrelsen der fører tilsyn med de fredede fortidsminder.

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse tager bemærkningen til efterretning

Teksten tilrettes i overensstemmelse med bemærkningen

Slots- og Kulturstyrelsen bemærker, at på side 56, afsnit 7, står under Dommerby Hede, at der skal søges om tilladelse til slåning. Der menes vel, at der skal søges om dispensation til afbrænding på fortidsminderne?

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse tager bemærkningen til efterretning

Teksten er efterfølgende ændret til: Slots- og Kulturstyrelsens forskrifter for afbrænding skal følges.

9.5.4 Høringssvar Viborg Kommune

Viborg Kommune bemærker, at man har noteret sig planens indhold og målsætninger om naturbeskyttelse og publikumshensyn, og at man ikke har bemærkninger til udkastet.

Der foretages ingen ændringer i teksten.

9.5.5 Høringssvar Skive Kommune

Skive Kommune bemærker, at man ikke har bemærkninger til driftsplanen.

Der foretages ingen ændringer i teksten.

Skive Kommune bemærker, at en del aktiviteter kræver myndighedstilladelser, og at man gerne går i dialog om de enkelte aktiviteter inden tilladelserne søges.

Forsvarsministeriets Ejendomsstyrelse bemærker, at man gerne går i dialog om udformning af eventuelle projekter, inden myndighedstilladelse søges

9.5.6 Høringssvar (fulde ordlyd)

Tak for tilsendte plan.

Miljøstyrelsen har ingen bemærkninger udover, at den fremtræder grundig og vel gennearbejdet.

Venlig hilsen

Sten Moeslund

Biolog | Naturbeskyttelse

+45 2536 4237 | stmoe@mst.dk

Miljø- og Fødevareministeriet

Miljøstyrelsen | Haraldsgade 53 | 2100 København Ø | Tlf. +45 72 54 20 00 | mst@mst.dk | mst.dk

Til **FORSVARSMINISTERIETS EJENDOMSSTYRELSE**, Natur- og Plansektionen, att.: Henrik Olsen fes-nps12@mil.dk

I har jf. herunder sendt udkast til Drifts- og plejeplan for Skive Øvelsesplads i offentlig høring.

Vi har noteret os planens indhold og målsætninger om naturbeskyttelse og publikumshensyn, og Viborg Kommune har ingen bemærkninger til udkastet.

Med venlig hilsen

Jann Ribergaard

Biolog/naturformidler

VIBORG
KOMMUNE

Viborg Kommune

Teknik & Miljø

Natur og Vand

Prinsens Alle 5

8800 Viborg

Direkte tlf.: 87 87 55 66

www.viborg.dk

Kære Henrik

Jeg har nu haft lejlighed til at gennemgå den flotte drift- og plejeplan for Skive Øvelsesterræn.

Jeg har et par enkelte bemærkninger:

Side 29 afsnit 4.5.6, står, at Viborg Museum har tilsynet med gravhøjene. Det er ikke korrekt. Det er Slots- og Kulturstyrelsen der fører tilsyn med de fredede fortidsminder.

Side 56, afsnit 7, står under Dommerby Hede, at der skal søges om tilladelse til slåning. Der menes vil, at der skal søges om dispensation til afbrænding på fortidsminderne?

Slåning på fortidsminder kræver ikke dispensation fra museumsloven. Det gør knusning af stød, harvning og afbrænding til gengæld.

Du er velkommen til at kontakte mig, hvis du har spørgsmål.

Venlig hilsen

Marie Walther

Specialkonsulent

Fortidsminder, Center for Kulturarv

Slots- og Kulturstyrelsen
Agency for Culture and Palaces

Fejøgade 1, 2. sal

DK-4800 Nykøbing Falster

T+45 3395 4200

M+45 3374 5214

max@slks.dk / slks.dk

Hermed høringssvar fra Skive Kommune på ny drifts- og plejeplan for Skive Øvelsesplads (2017-2032).

For den del af arealerne, der er beliggende i Skive Kommune, er der ikke bemærkninger til drifts- og plejeplanen. Men vær opmærksom på, at en del af aktiviteter vil kræve myndighedstilladelser – vi går gerne i dialog om mulighederne for de enkelte aktiviteter, inden tilladelserne søges, så vi finder den bedst mulige løsning for pleje- eller driftsindgrebet.

Som en sidebemærkning til drifts- og plejeplanen, er der behov for korrekturlæsning i forhold til sted- og vejnavne.

Med venlig hilsen

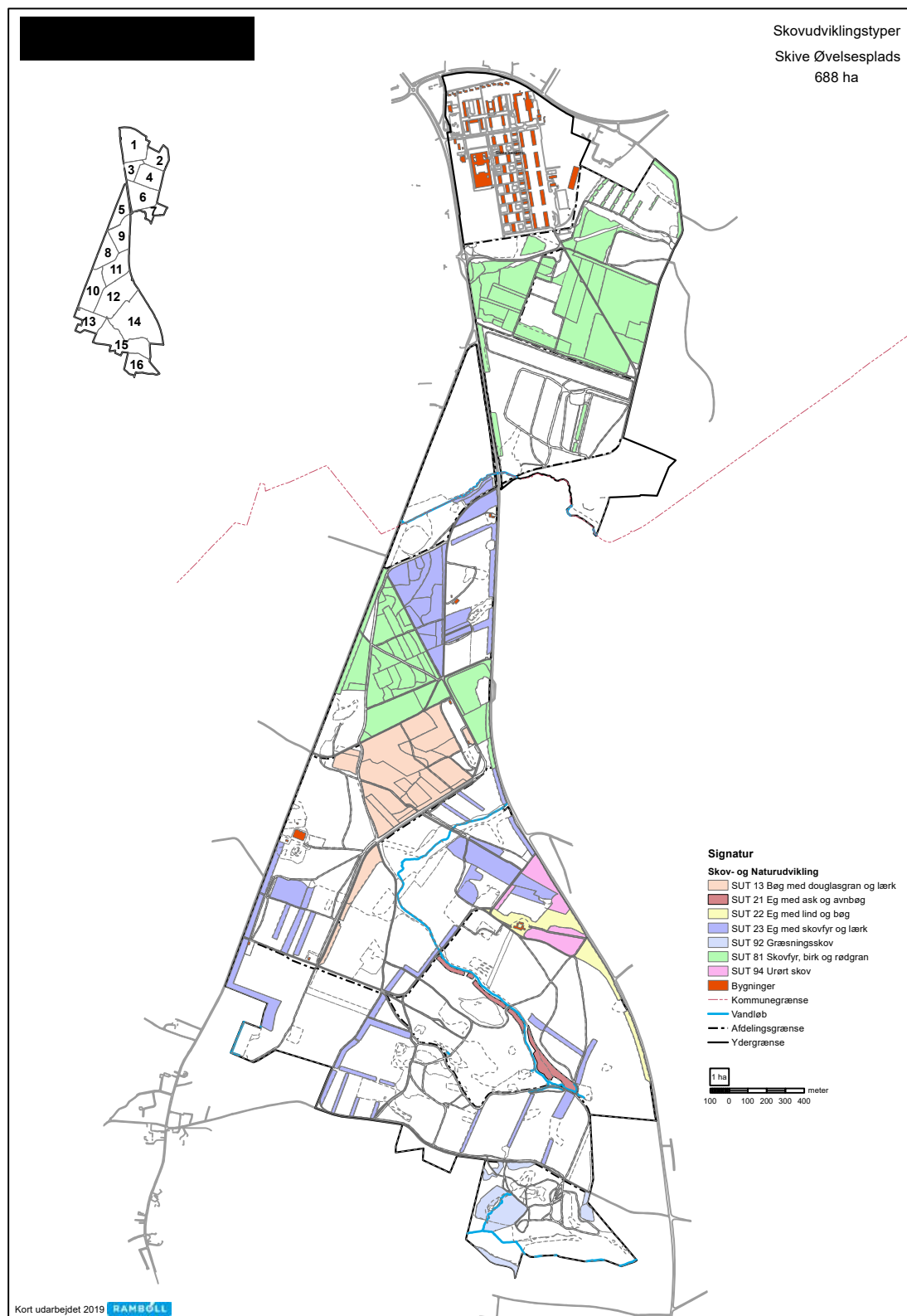
Krista Kathrine Bernth
Biolog

Teknik, Miljø & Udvikling - Byg & Miljø - Natur
KKBE@skivekommune.dk
T: 9915 7718
M: 22259623

Rådhuspladsen 2 · Postboks 509 · 7800 Skive · T: 9915 5500 · www.skive.dk

9.6 Kort over skovudviklingstyper

Forsvar for naturen

Forsvarets skyde- og øvelsesterræner anvendes til militær uddannelse, men samtidig udgør arealerne nogle af de største og bedst bevarede naturområder i Danmark.

Sammenlagt forvalter Forsvaret 31.500 ha enestående natur, hvor den militære benyttelse går hånd i hånd med værdifulde danske naturtyper og arters beskyttelse. Mange militære arealer er i perioder åbne for publikum, så også offentligheden kan besøge og opleve de unikke naturarealer.

I samarbejde med Miljøministeriet har Forsvaret udviklet et særligt koncept for udarbejdelse af drifts- og plejeplaner for terrænerne. Igennem planerne sikrer Forsvaret en passende afvejning mellem militære uddannelsesmæssige behov, naturbeskyttelse og offentlighedens adgang. Information om Forsvarets naturforvaltning kan findes på www.ejendomsstyrelsen.dk.

